

NOU

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1983

NOU 1983: 23

NOU

Norges offentlige utredninger

1983

Seriens redaksjon:

FORVALTNINGSTJENESTENE

TRYKNINGSKONTORET

1. Foreløpig grunnlag for inntektsoppgjørene 1983.
Forbruker- og administrasjonsdepartementet
2. Lærerutdanning til videregående skole.
Kultur- og vitenskapsdepartementet
3. Massemedier og mediepolitikk.
Kultur- og vitenskapsdepartementet
4. Pedagogisk-psykologisk rådgivningstjeneste.
Kirke- og undervisningsdepartementet
5. «Asylsuvereniteten».
Sosialdepartementet
6. Stadnamn.
Kultur- og vitenskapsdepartementet
7. Skipsfartens konkurranseevne.
Departementet for handel og skipsfart
8. Inkassovirksomhet.
Justis- og politidepartementet
9. Lov om film og video.
Justis- og politidepartementet
10. Ensidige industristeder
Industridepartementet
11. Samdistribusjon av aviser — Organisering.
Samferdselsdepartementet
12. Tiltak for å høyne den sykepleiefaglige standard i de psykiatriske sykehusene.
Sosialdepartementet
13. Reksten-saken.
Departementet for handel og skipsfart
14. Skoleledelse og skoleutvikling.
Kirke- og undervisningsdepartementet
15. Planlov.
Miljøverndepartementet
16. Organiseringen av statens deltagelse i petroleumsvirksomheten.
Olje- og energidepartementet
17. Universitets- og forskningsbibliotekene i Norge.
Kultur- og vitenskapsdepartementet
18. Fremdrift og rekkefølge i kraftutbyggingen.
Olje- og energidepartementet
19. Dagpenger under arbeidsløyse — omsorgs-
arbeid og utdanning.
Kommunal- og arbeidsdepartementet
20. Regulering av regnskapsføreryrket.
Departementet for handel og skipsfart
21. Næringslivets utviklingsmuligheter
i innlandet.
Kommunal- og arbeidsdepartementet
22. Rådgivningstjenesten i landbruket
Landbruksdepartementet
23. Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1983.
Forbruker- og administrasjonsdepartementet

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

NOU 1983: 23

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1983

RAPPORT NR. 1, 1983

**fra Det tekniske beregningsutvalg
for inntektsoppgjørene.**

Oslo, 7. april 1983.

UNIVERSITETSFORLAGET

OSLO - BERGEN - TROMSØ

ISBN 82-00-70805-5

Reklametrykk A/s, Bergen

INNHold

	Side
Forord	4
Kap. 1. Den samlede inntektsutvikling	5
1. Disponibel realinntekt for Norge	5
2. Faktorinntekt, lønn og driftsresultat	6
Kap. 2. Lønnsutviklingen i senere år	17
1. Lønnsoppgjørene i 1982	17
2. Lønnsutviklingen	19
3. Lønnsspredningen etter N.A.F.'s statistikk	25
Kap. 3. Inntektene i jordbruk og fiske	29
1. Inntektsutviklingen i jordbruket	29
2. Inntektene i fiske	29
Kap. 4. Prisutvikling og prispolitikk	32
1. Utviklingen i konsumprisindeksen	32
2. Prispolitikk	34
3. Prisutsiktene våren 1983	35
4. Faktorer bak prisstigningen	35
Kap. 5. Utviklingen i disponibel realinntekt	37
Kap. 6. Utviklingen i Norges konkurranseevne	43
1. Lønnsstatistikk	43
2. Direkte og totale lønnskostnader	43
3. Kursutviklingen for norske kroner	45
4. Lønnskostnadene i industrien	47
5. Arbeidskonflikter	50
6. Oppsummering	50
Kap. 7. Konjunktursituasjonen	52
1. Verdensøkonomien	52
2. Norsk økonomi	54
Kap. 8. Pris- og sysselsettingskonsekvenser ved alternative forutsetninger om lønnsutviklingen	60
Vedlegg:	
1. Foretatte revisjoner i driftsresultattallene	65
2. Endringer i priser og beregningsgrunnlag i en del tjenesteytende bransjer	66

Forord

I samsvar med oppdrag gitt i brev av 17. september 1982 fra Forbruker- og administrasjonsdepartementet, la Det tekniske beregningsutvalget fram sin foreløpige rapport foran inntektsoppgjørene 1983 den 15. desember i fjor. Ved siden av de vanlige oversikter over ulike økonomiske forhold, inneholdt rapporten en analyse av prisstigningen siste år.

Beregningsutvalget legger nå fram sin endelige rapport foran inntektsoppgjørene.

Forbruker- og administrasjonsdepartementet ba i brev av 19. januar i år om at utvalget som del av forberedelsene foran inntektsoppgjørene, utarbeidet anslag for 1983 bl.a. for pris- og sysselsettingsutviklingen. Anslagene skulle baseres på alternative forutsetninger for lønnsutviklingen m.v. Med bistand fra Statistisk Sentralbyrå og Økonomiavdelingen i Finansdepartementet har utvalget fått foretatt slike beregninger. De gjengis i rapportens kapittel 8.

Disse beregninger har vært tidkrevende og har forsinket avslutningen av årets rapport. De institusjoner som er representert i utvalget, har vært holdt orientert om dette og har fått seg tilstillet utvalgets materiale etter hvert.

Rapporten gir for øvrig ajourførte oversikter over utviklingen i inntekter, priser, konkurranseevne m.v.

Norges Fiskarlags representant har vært forhindret fra å delta i avslutningen av rapporten.

Som rådgivere for utvalget med møterett har deltatt direktør Hans Bjaaland, Norsk Arbeidsgiverforening, generalsekretær Gjermund Haga, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, førstekonsulent Steinar Hauge, Forbruker- og administrasjonsdepartementet, forsker Svein Longva, Statistisk Sentralbyrå, cand. oecon. Stein Reegård, Landsorganisasjonen i Norge og førstekonsulent Linda Verde, Finansdepartementet.

Oslo, 7. april 1983

Odd Aukrust
formann

Hallvard Borgenvik

Hans Haga

Øistein Gulbrandsen

Bernhard Nestaas

Lars Aarvig

KAPITTEL 1

Den samlede inntektsutvikling

1. DISPONIBEL REALINNTEKT FOR NORGE

Nettonasjonalproduktet angir den samlede verdiskapning som har funnet sted ved produksjonsvirksomhet i bedrifter og offentlig forvaltning, etter at en har tatt hensyn til slitasjen på kapitalutstyret. Trekker en også fra de netto utgiftene som går til utlandet i form av renter, aksjeutbytte og stønader (underskuddet på rente- og stønadsbalansen), får en tilbake den delen av verdiskapningen som kan disponeres i Norge, enten til konsum eller sparing, kalt disponibel inntekt for Norge. Korrigerer vi for den gjennomsnittlige prisutviklingen for innenlandsk

bruk av varer og tjenester, får vi disponibel realinntekt for Norge.

Den årlige veksten i disponibel realinntekt for Norge er vist i tabell 1a. De foreløpige nasjonalregnskapsberegningene viser et svakt fall på 0,2 prosent fra 1981 til 1982 mot en økning på 3,2 prosent fra 1980 til 1981. I perioden fra 1975 til 1980 var den gjennomsnittlige årlige veksten 4,6 prosent med store forskjeller mellom de enkelte år.

Endringen i disponibel realinntekt kan splittes opp for å vise bidraget fra ulike faktorer. En slik oppsplitting kan gjøres på flere måter, avhengig av hva som skal belyses.

Tabell 1a. Vekst i disponibel realinntekt for Norge.¹⁾

	1976	1977	1978	1979	1980	1981*	1982*
Vekst i disponibel realinntekt for Norge i prosent ¹⁾	2,7	0,2	2,2	7,6	10,7	3,2	÷0,2
Bidrag fra:							
Produksjonsvekst i utvinning og rørtransport av olje og gass og oljeboring ²⁾	1,1	0,2	3,9	1,9	2,4	÷0,5	÷0,3
Produksjonsvekst i øvrige næringer ²⁾	4,9	2,7	1,1	4,1	2,5	0,2	÷0,3
Bedring i bytteforhold m.v. ³⁾	÷2,5	÷1,5	÷1,4	2,7	5,5	3,5	0,6
Bedring i rente- og stønadsbalansen overfor utlandet ¹⁾	÷0,8	÷1,2	÷1,4	÷1,1	0,3	0,0	÷0,2

¹⁾ Inntektstall deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks (1975=100) for innenlands anvendelse (inkl. lagerendring, ekskl. kapitalslit).

²⁾ Produksjonsvekst målt ved nettoproduktet regnet i faste 1975-priser.

³⁾ Beregnet som restpost.

I tabell 1a er veksten i disponibel realinntekt fordelt på bidrag fra produksjonsvekst, bedring i underskuddet på rente- og stønadsbalansen korrigert for innenlandsk prisstigning og bedring i bytteforholdet (prisforholdet) mellom norske og utenlandske varer og tjenester. For produksjonsveksten er det skilt mellom bidraget fra oljevirkomheten (sektorene utvinning og rørtransport av olje og gass og oljeboring) og bidraget fra de øvrige næringene. Dette er gjort for klarere å vise oljenæringens betydning for inntektsveksten i Norge.

Det framgår av tabell 1a at produksjonsutviklingen i Norge samlet har gitt et negativt bidrag til endringen i disponibel realinntekt

de siste to årene. Alle næringer utenom oljenæringen ga et negativt bidrag til inntektsutviklingen på ÷ 0,3 prosentpoeng fra 1981 til 1982 mot et svakt positivt bidrag året før. Produksjonsutviklingen i oljenæringen ga negative bidrag både fra 1980 til 1981 og fra 1981 til 1982 på henholdsvis ÷ 0,5 og ÷ 0,3 prosentpoeng. Utviklingen etter 1980 avviker betydelig fra det som har vært tilfellet i tidligere år hvor produksjonen i oljenæringen har vært i sterk vekst og hvor også inntektsveksten i andre næringer har vært sterkere enn fra 1980 til 1982.

I perioden 1975–1980 bidro produksjonsøkningen i oljenæringen med i gjennomsnitt 1,9 prosent hvert år til den samlede inntekts-

veksten. Bare fra 1976 til 1977 viste produksjonen i oljenæringen en forholdsvis svak vekst målt med nettoproduktet i faste priser. Produksjonen i andre næringer ga i den samme perioden isolert sett et bidrag på 3,1 prosent i gjennomsnitt hvert år.

Underskuddet på rente- og stønadsbalansen var på 15,5 milliarder kroner i 1982. Underskuddet har nå økt hvert år siden 1969 målt i løpende kroner. Særlig økningen i betalt aksjeutbytte til utlandet bidro til økningen i underskuddet fra 1981 til 1982. Når en korrigerer for innenlandsk prisstigning har verdien av underskuddet endret seg lite etter 1979. Fra 1981 til 1982 bidro det fradraget i disponibel inntekt som rente- og stønadsunderskuddet utgjør, til et fall i realinntekten på 0,2 prosentpoeng. I alle årene fra 1975 til 1979 ga forverring av realverdien av underskuddet betydelig svikt i disponibel realinntekt for Norge, mens det fra 1979 til 1980 fant sted en viss forbedring av rente- og stønadsunderskuddet deflatert med en prisindeks for innenlandsk bruk av varer og tjenester.

Bytteforholdet beregnes som forholdet mellom gjennomsnittlig eksportpris og gjennomsnittlig importpris. De siste fire årene har bytteforholdet for varer og tjenester i alt vist sterk vekst. Som det framgår av figur 1.1 står dette i motsetning til utviklingen tidligere i 1970-årene, hvor bytteforholdet falt betydelig. Den gang var det fall i fraktratene og svikt i prisene på brukte skip som særlig sterkt bidro til nedgangen i bytteforholdet, mens det de siste årene i første rekke er økte verdensmarkedspriser på råolje og naturgass som har gitt en bedring.

Etter tallene i tabell 1a ga veksten i bytteforholdet et bidrag til inntektsveksten på 0,6 prosentpoeng fra 1981 til 1982, mot henholdsvis 3,5 og 5,5 prosent ett og to år tidligere. Bidraget fra bytteforholdet utgjorde tre fjerdedeler av den samlede veksten i disponibel realinntekt i perioden fra 1978 til 1982 slik tabell 1a er beregnet. I perioden 1975 til 1978 førte forverringen av bytteforholdet til en årlig reduksjon i realinntekten av størrelsesorden 1,5–2,5 prosent hvert år.

Slik tabell 1a er utregnet kan imidlertid ikke hele det beregnede bidraget fra bytteforholdet tilskrives endringer i eksport- og importpriser samme år. Fordi bidraget er beregnet som en restpost, vil det også fange opp kvantumseffekter som det ikke blir tatt hensyn til andre steder. En slik effekt er at når produksjonen måles i 1975-priser blir ikke produksjonsendringer i oljenæringen tillagt like stor vekt som de ville ha blitt dersom en hadde benyttet f.eks. 1980-priser. Fordi realprisen på råolje var høyere i 1980,

ville reduksjonen i disponibel realinntekt for Norge som følger av produksjonsnedgangen i oljenæringen vært noe større. Dermed ville inntektsveksten som tilskrives bytteforholdet trolig blitt noe mindre. Men også andre størrelser ville ha blitt endret om en benyttet 1980-priser i stedet for 1975-priser, blant annet produksjonsveksten i andre næringer og prisindeksen for innenlandsk anvendelse. Også veksten i disponibel realinntekt for Norge ville dermed blitt beregnet noe annerledes.

2. FAKTORINNTEKT, LØNN OG DRIFTSRESULTAT

Når en fra nettonasjonalproduktet i løpende priser trekker fra indirekte skatter og legger til subsidier, framkommer faktorinntekten. Det er den delen av de samlede produksjonsinntektene som tilfaller produksjonsfaktorene arbeid og kapital. I nasjonalregnskapet deles faktorinntekten i lønnskostnader og en restpost som kalles driftsresultat. Lønnskostnadene omfatter lønn (inklusive andre sosiale ytelser) til lønnstakere samt arbeidsgiveravgift til folketrygden. Driftsresultatet utgjør den beregnede inntekt av kapital og eiernes egen arbeidsinnsats.

Det er grunn til å understreke at de inntektsbegrepene som benyttes i de løpende publiserte nasjonalregnskapene og som blir omtalt i dette avsnittet omfatter inntekt før direkte beskatning. Dette gjelder både lønnskostnader, lønn, og driftsresultat. I tillegg er det benyttet en funksjonell sektorinndeling og ikke en institusjonell. Det betyr at inntektene er gruppert etter de næringene hvor de er opptjent og ikke etter hvem de tilfaller. Tallene for driftsresultatet gir derfor ikke direkte uttrykk for lønnsomhet i bedriftsøkonomisk forstand. Særlig rentebetalinger og direkte beskatning fører til at det er store ulikheter mellom inntektsberegninger etter funksjonelle og institusjonelle inndelinger.

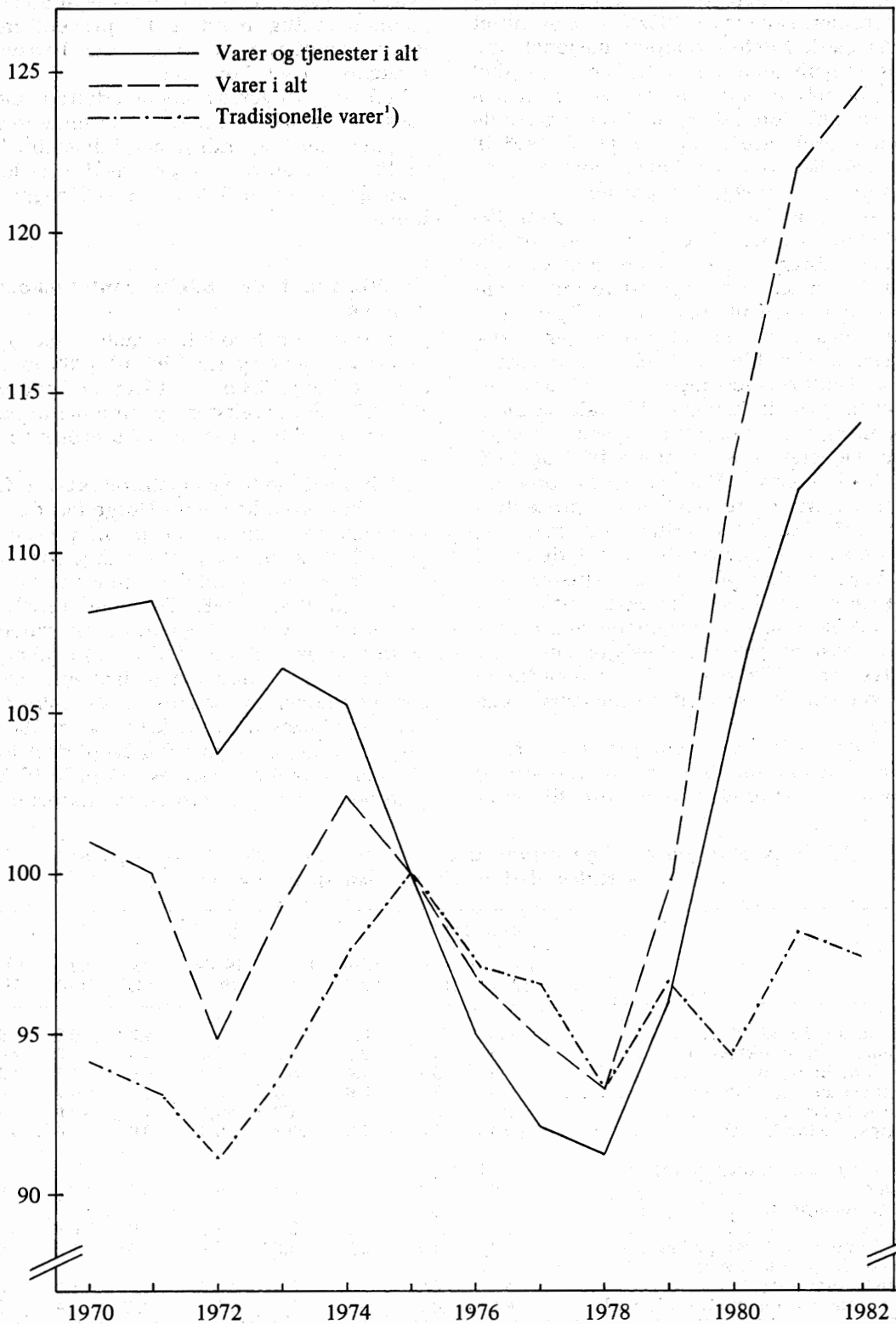
Utviklingen i driftsresultatene må også ses på bakgrunn av en stadig økende kapitalbeholdning i de fleste næringer.

Feilmarginer

Nasjonalregnskapets oppgaver over inntektsutviklingen bygger for en stor del på beregninger med betydelige feilmarginer. Fordi driftsresultatene beregnes som restposter blir usikkerheten i disse inntektspostene særlig stor, både for driftsresultatet totalt og for fordelingen på de enkelte næringene.

Nasjonalregnskapet for et år kommer i en rekke foreløpige utgaver før det foreligger en

Fig. 1.1 Bytteforholdet overfor utlandet. Bytteforholdet i 1975 = 100.

¹) Alle varer utenom råolje og naturgass, skip, boreplattformer og direkte eksport og import til oljevirksomheten.

endelig versjon. Spesielt må en regne med at de foreløpige tallene for siste år kan ha store feilmarginer. Tallene for 1982 i dette avsnittet bygger på de første foreløpige nasjonalregnskapsberegningene for dette året. Vi skal nedenfor belyse usikkerheten ved de revisjonene som ble foretatt fra de foreløpige til de endelige driftsresultatene for årene 1973 til 1980. Tabeller som viser revisjonene er gjen-gitt som eget vedlegg til rapporten.

I disse årene ble de første foreløpige driftsresultatene revidert med 7,7 prosent for alle næringer under ett. Revisjonene gikk i begge retninger og tar vi hensyn til fortegnet ble tallene i gjennomsnitt justert opp 0,7 prosent.

For industrien alene var endringene relativt større. Her ble de foreløpige tallene i gjennomsnitt revidert med hele 22,3 prosent. Tar vi hensyn til fortegnet ble tallene gjennomsnittlig justert opp 2,5 prosent. De største revisjonene finner vi årene 1977 og 1979 med henholdsvis + 35,0 og + 47,9 prosent. Selv i det året da revisjonen var prosentvis minst, 1973, ble driftsresultat i industrien revidert med hele 9,1 prosent. En betydelig del av revisjonene av tallene for industrien de senere årene kan imidlertid også tilbakeføres til endringer i de konvensjonene som benyttes i nasjonalregnskapsberegningene og skyldes dermed ikke bare den usikkerheten som generelt er knyttet til de foreløpige tallene.

Også de foreløpige tallene for nest siste år (tilsvarer tallene for 1981 i denne rapporten) er beheftet med en viss, men vesentlig min-

dre, grad av usikkerhet. For årene 1973 til 1980 ble disse tallene for driftsresultatet i alt gjennomsnittlig revidert 1,9 prosent mens gjennomsnittsrevisjonen når vi tar hensyn til fortegnet var + 0,7 prosent.

Ved vurderingen av tallene i dette kapitlet, spesielt for driftsresultatet i de enkelte næringene i 1982 og endringene i disse fra 1981 til 1982, må en altså regne med betydelige feilmarginer og at feilen kan gå i begge retninger.

Utviklingen i de enkelte inntektskomponentene

Bruttonasjonalproduktet målt i faste 1975-priser var uendret fra 1981 til 1982 mot en svak økning på 0,3 prosent året før. I tiåret fra 1970 til 1980 var veksten i gjennomsnitt på 4,8 prosent og aldri lavere enn 3,6 prosent i noe år.

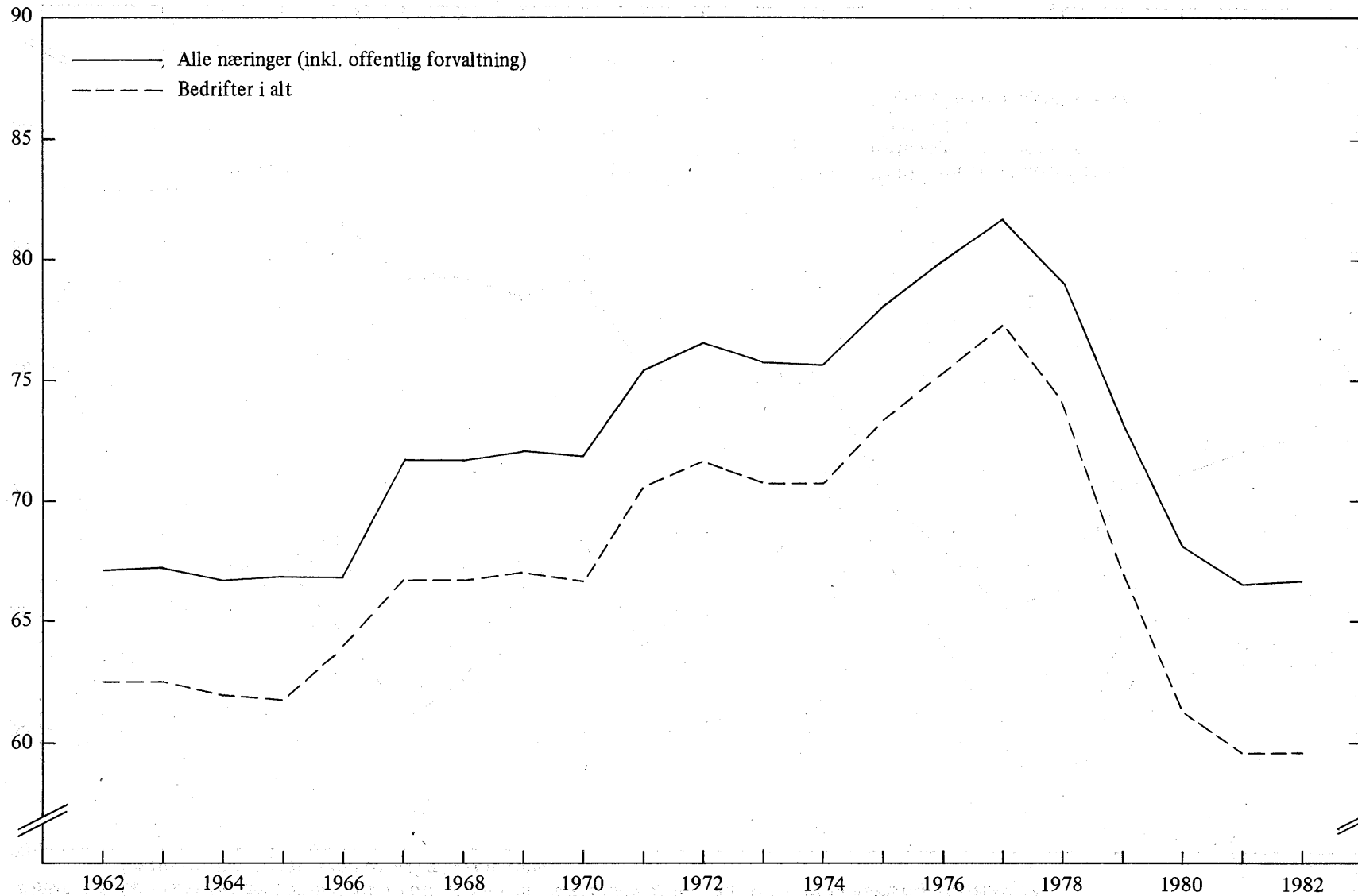
Målt med nettonasjonalproduktet i faste priser har produksjonen i Norge falt de siste to årene. Reduksjonen var på 0,5 prosent fra 1981 til 1982 og 0,3 prosent året før. Også realverdien av samlet faktorinntekt ble mindre fra 1981 til 1982. Økningen i bytteforholdet og en viss reduksjon i realverdien av netto indirekte skatter bidro til at fallet ble mindre enn produksjonsnedgangen. Deflatert med konsumprisindeksen ble faktorinntekten redusert med 0,2 prosent fra 1981 til 1982 mot en vekst på 1,6 prosent året før. I gjennomsnitt for tiårsperioden 1970 til 1980 økte den deflaterte verdien av faktorinntek-

Tabell 1b. *Produksjons- og realinntektsutviklingen 1970–1982. Økning i prosent. Alle inntektstall er deflatert med konsumprisindeksen¹⁾.*

	Årlig gj.snitt							
	1970– 1975	1975– 1980	1976– 1977	1977– 1978	1978– 1979	1979– 1980	1980– 1981	1981– 1982
Bruttonasjonalprodukt (volum)	4,6	4,9	3,6	4,5	5,1	4,3	0,3	0,0
Nettonasjonalprodukt (volum)	4,5	4,6	2,8	4,6	5,4	4,5	+0,3	+0,5
Faktorinntekt (deflatert)	4,8	5,4	1,4	5,0	7,8	9,1	1,6	+0,2
Lønnskostnader (deflatert)	6,6	2,4	3,6	1,4	+0,4	1,4	+0,4	0,1
Lønn (deflatert)	5,6	2,5	3,5	1,3	+0,4	1,3	+0,6	0,1
Driftsresultat (deflatert)	+0,4	13,8	+7,5	20,8	38,8	29,9	6,0	+0,8
Bruttonasjonalprodukt (volum) pr. årsverk	4,0	3,4	1,5	3,4	4,3	2,7	+0,2	0,4
Nettonasjonalprodukt (volum) pr. årsverk	3,9	3,3	0,7	3,5	4,7	2,9	+0,8	+0,1
Faktorinntekt (deflatert) pr. årsverk	4,2	3,9	+0,6	3,9	7,1	7,4	1,2	0,3
Lønnskostnader (deflatert) pr. lønnstakerårsverk	5,1	0,6	1,0	0,1	+1,2	+0,6	+1,2	0,4
Lønn (deflatert) pr. lønnstakerårsverk ...	4,2	0,7	0,9	+0,1	+1,2	+0,7	+1,4	0,4

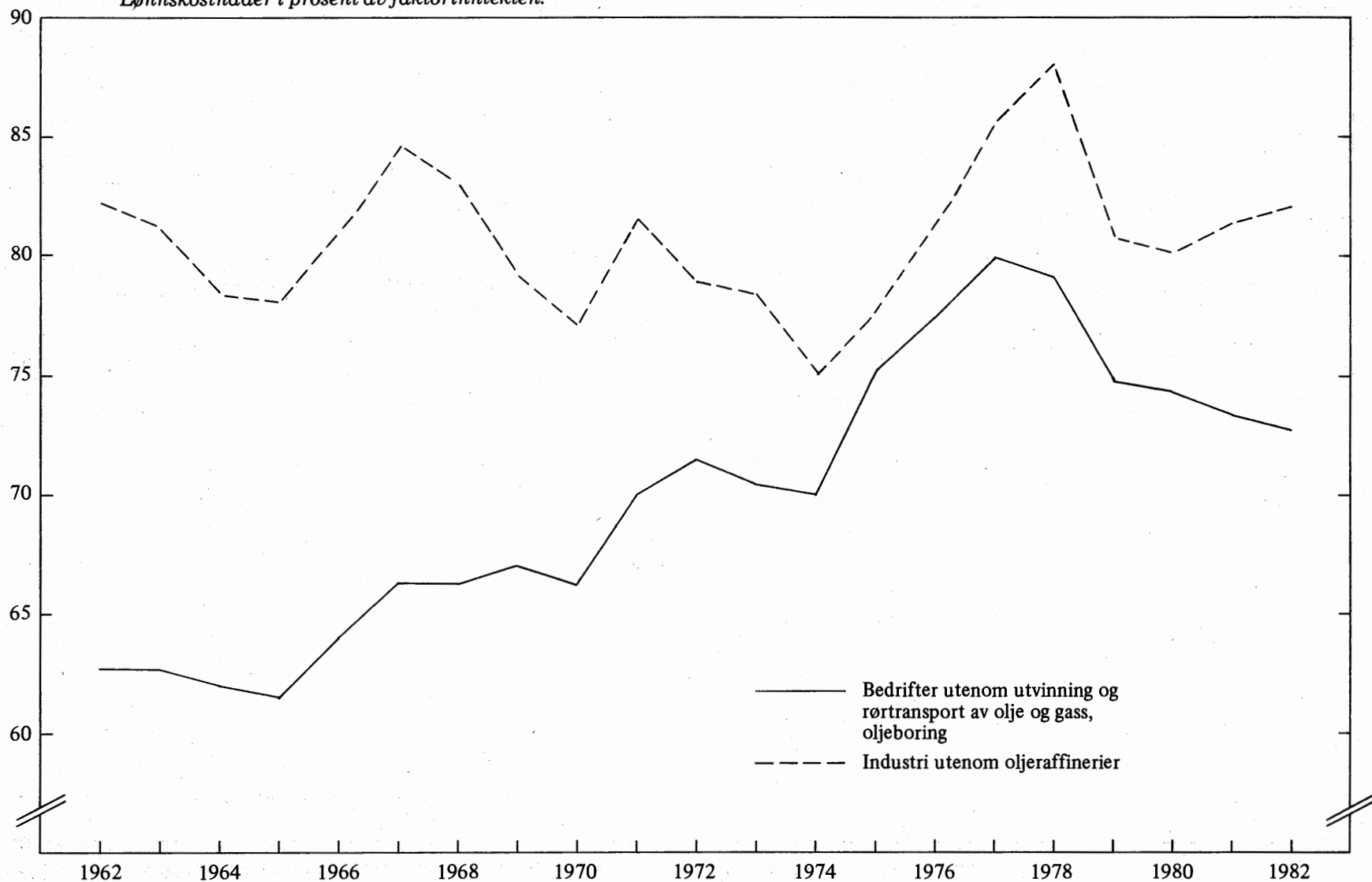
¹⁾ Tallene pr. årsverk og pr. lønnstakerårsverk er beregnet med utgangspunkt i antall utførte årsverk. På grunn av større ferieavvikling og økt fravær har antall utførte årsverk gått ned i forhold til antall betalte årsverk fra 1981 til 1982. Veksten pr. årsverk siste år ville dermed blitt lavere dersom den var beregnet med utgangspunkt i antall betalte årsverk.

Figur 1.2 Lønnskostnader for alle næringer og for bedrifter. Lønnskostnader i prosent av faktorinntekten.

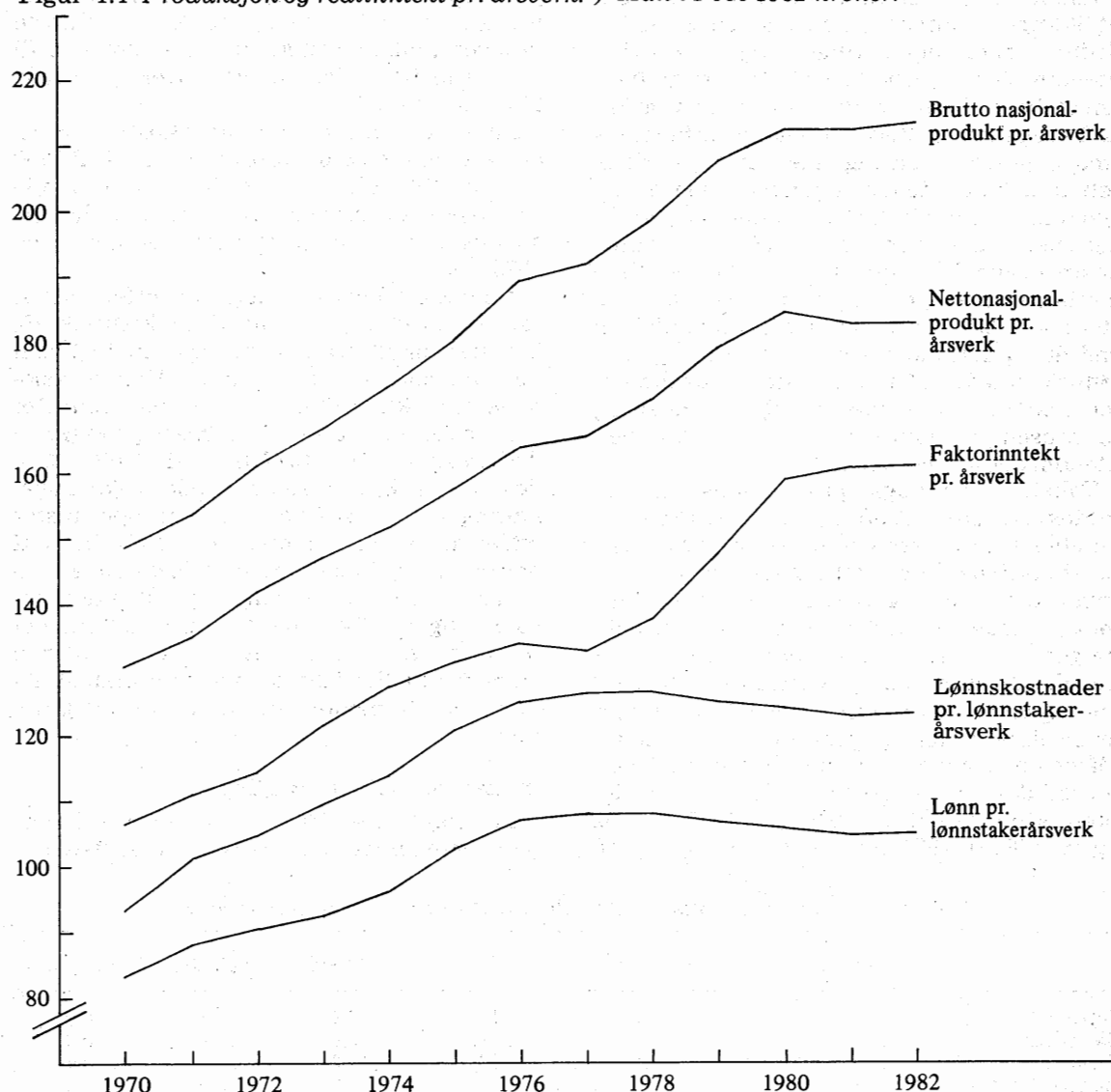

NOU 1983: 23
Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1983

Figur 1.3 Lønnskostnader for bedrifter i alt utenom oljenæringen og for industri i alt utenom oljeraffinerier.
Lønnskostnader i prosent av faktorinntekten.

Figur 1.4 Produksjon og realinntekt pr. årsverk.¹⁾ Målt i 1 000 1982-kroner.

¹⁾ Brutto og netto nasjonalprodukt pr. årsverk målt i faste 1975-priser, omregnet til 1982-kroner. Faktorinntekt pr. årsverk og lønnskostnader og lønn pr. lønnstakerårsverk deflatert med konsumprisindeksen (omregnet til 1982 = 1,00).

ten med hele 5,1 prosent og veksten var særlig sterk de siste to årene i perioden.

Tallene i tabell 1b viser at det var små endringer i de enkelte komponentene i faktorinntekten det siste året. Deflatert med konsumprisindeksen økte både lønnskostnader og utbetalt lønn med 0,1 prosent fra 1981 til 1982, mens driftsresultatet viste en nedgang på 0,8 prosent. Den sterke veksten i samlet driftsresultat etter 1977 har dermed foreløpig stoppet opp. Realverdien av driftsresultatet økte årlig med gjennomsnittlig vel 23 prosent i perioden fra 1977 til 1981, mens lønnskostnadene i den samme perioden endret seg lite – gjennomsnittlig + 0,5 prosent

hvert år. Utviklingen i inntektskomponentene i samlet faktorinntekt dekker imidlertid over betydelige ulikheter næringene imellom. Spesielt har pris- og produksjonsutviklingen for oljenæringen påvirket den funksjonelle inntektsfordelingen kraftig.

Figurene 1.2 og 1.3 viser hvordan den ulike utviklingen i lønnskostnader og driftsresultat har påvirket fordelingen av faktorinntekten. Lønnskostnadenes andel av faktorinntekten var samlet for alle næringer utenom offentlig forvaltning om lag 59 prosent både i 1981 og 1982 etter å ha vært oppe i hele 77 prosent i 1977. Inntektsutviklingen i oljenæringen betyr imidlertid svært mye for disse

totaltallene. I figur 1.3 er det derfor gjengitt utviklingen i lønnskostnadsandelen i alle bedrifter utenom oljenæringene og i industrien utenom oljeraffineriene. Det framgår av figuren at fram til midten av 1970-årene var år-til-år bevegelsene i disse andelene forholdsvis små og preget av en stigende trend i bedrifter sett under ett utenom oljenæringene og en synkende trend i industrien utenom oljeraffineriene. I perioden 1974–1978 økte lønnskostnadsandelene kraftig etter begge disse næringsinndelingene for deretter å falle sterkt i 1979. De siste tre årene har andelene endret seg forholdsvis lite og i 1982 utgjorde lønnskostnadene 73 prosent av faktorinntekten i bedrifter i alt utenom oljenæringen og 82 prosent av faktorinntekten i industrien utenom oljeraffineriene.

Tabell 1b viser også produksjons- og realinntektsveksten regnet pr. årsverk. Produktiviteten i alle næringer under ett målt ved bruttonasjonalproduktet i faste priser pr. årsverk, økte med 0,4 prosent fra 1981 til 1982 mot en nedgang på 0,2 prosent året før. Økningen de to siste årene har dermed vært betydelig lavere enn i perioden 1970–1980 hvor gjennomsnittsveksten var 3,7 prosent pr. år og ikke under 1,5 prosent i noe enkeltår. Måler en derimot produktiviteten med nettoproduktet i faste priser pr. årsverk var det produktivetsnedgang både fra 1981 til 1982 og fra 1980 til 1981, henholdsvis på 0,1 og 0,8

prosent. Dersom produktiviteten hadde vært beregnet med utgangspunkt i utførte timeverk, ville veksten vært noe større fordi timeverksinnholdet i hvert årsverk har vært fallende over tid.

Både reallønn og reallønnskostnader pr. årsverk økte med 0,4 prosent fra 1981 til 1982 etter en fallende tendens de tre foregående år. Begge størrelsene ligger nå om lag på samme nivå som gjennomsnittet for årene 1975–76.

Tallene og figurene i dette avsnittet viser at samlet produksjons- og inntektsutvikling har vært langt svakere fra 1980 til 1982 enn det som var vanlig i 1970-årene. Den funksjonelle inntektsfordelingen for alle bedrifter sett under ett endret seg betydelig i favør av driftsresultatet fra 1977 til 1981. Dette skyldes i vesentlig grad sterk inntektsvekst i oljenæringen hvor driftsresultatet utgjør en stor andel av faktorinntekten. Fra 1981 til 1982 har den funksjonelle inntektsfordelingen endret seg lite for de hovedgrupper av næringer som inngår i figurene 1.2 og 1.3. Som det framgår av neste avsnitt er det imidlertid store forskjeller i funksjonell inntektsutvikling siste år mellom de ulike næringsgruppene.

Driftsresultat etter næring

De foreløpige og usikre nasjonalregnskapsberegningene gir et samlet driftsresultat

Tabell 1c. Årlig prosentvis vekst i utbetalt lønn pr. lønnstakerårsverk¹⁾ ²⁾.

	1970–79	1979–80	1980–81*	1981–82*
Jordbruk	12,3	12,3	11,8	10,2
Skogbruk	11,0	8,6	10,1	10,0
Fiske	10,5	19,2	11,9	9,7
Bergverksdrift	10,4	7,6	13,0	9,2
Industri	11,1	9,7	11,5	11,1
Utekonk. industri	11,2	12,1	11,4	11,2
Hjemmekonk. industri	11,2	9,2	11,4	11,3
Herav:				
Konsumvareindustri	11,3	7,4	10,4	11,6
Investeringsvareindustri	11,0	9,4	11,4	11,1
Skjermet industri	10,8	9,0	11,9	11,0
Kraft- og vannforsyning	10,8	11,6	14,0	11,1
Bygge- og anleggsvirksomhet, oljeboring	10,9	7,7	10,8	12,2
Sjøtransport	11,7	7,6	13,7	4,2
Utvinning og rørtransport av olje og gass	—	29,6	4,7	8,6
Annen tjenesteyting	11,1	10,3	12,3	12,0
Herav:				
Annen privat tjenesteyting	11,4	11,3	12,5	11,9
Offentlig forvaltnings tjenesteyting	10,6	9,0	12,1	12,0
Alle næringer	11,1	10,1	12,1	11,4

¹⁾ Tallene for 1982 i denne tabellen er beregnet av Statistisk Sentralbyrå etter oppfordring fra Beregningsutvalget. Tallene bygger i hovedsak på det som ble lagt til grunn ved utarbeidelsen av Økonomisk Utsyn 1982, men det er også tatt hensyn til ny informasjon som kom til etter at arbeidet med Økonomisk Utsyn var avsluttet. 1982-tallene i denne tabellen er derfor ikke fullt ut konsistente med de øvrige nasjonalregnskapstallene som er gjengitt i Beregningsutvalgets rapport.

²⁾ Tabellen er basert på utførte årsverk. Se note til tabell 1b.

tat på 92 milliarder kroner i 1982. Driftsresultatet i oljenæringen (utvinning og rørtransport av olje og gass og oljeboring) har i flere år økt sterkt. For 1982 er driftsresultatet beregnet til 42,5 milliarder, eller vel 46 prosent av samlet driftsresultat for alle næringer under ett. Veksten i driftsresultatet i oljenæringen fra 1981 til 1982 var imidlertid vesentlig lavere enn det som var vanlig i siste halvdel av 1970-årene og også lavere enn gjennomsnittet for de øvrige næringene. Holdes oljenæringen utenfor, var veksten i samlet driftsresultat i løpende kroner på 13,6 prosent siste år. Regnet fra året før var økningen i 1981, 1980 og 1979 henholdsvis 17,9 prosent, 14,1 prosent og 31,9 prosent. Disse vekstprosentene må imidlertid ses på bakgrunn av at driftsresultatene i 1978 var svært lave – både målt ved realverdien og som andeler av faktorinntekten – når en sammenlikner med tidligere år.

Driftsresultatet i jordbruk og fiske økte med henholdsvis 5,6 og 6,9 prosent fra 1981 til 1982. For skogbruket ble det registrert en nedgang på vel 11 prosent. Tallene for fiske og skogbruk må vurderes i lys av den sterke økningen i driftsresultatene i disse næringene året før på henholdsvis 51 og 42,8 prosent.

Driftsresultatet for industrien samlet er beregnet til 8,9 milliarder kroner i 1982, en økning på 8 prosent fra året før til om lag samme nominelle nivå som i 1980. Utviklingen i driftsresultatet for industrien har imidlertid de senere årene blitt sterkt påvirket av utviklingen i én industrinæring – oljeraffineriene. I denne næringen har driftsresultatet variert betydelig fra år til år på grunn av de store endringene i verdensmarkedsprisene på oljeprodukter. For industrien utenom oljeraffineriene økte samlet driftsresultat vel 3 prosent fra 1981 til 1982 mot under 2 prosent året før. Fra 1979 til 1980 var økningen vel 12 prosent.

Det framgår av tabell 1d at utviklingen i driftsresultatene de siste årene har vært svært forskjellig i de ulike industrinæringene. Utekonkurrerende industri fikk på nytt en markert reduksjon i driftsresultatet som i 1982 ble negativt. Holdes oljeraffineriene utenfor har samlet driftsresultat for utekonkurrerende industri blitt redusert med 3 milliarder siden 1979. Resultatet for 1982 er dårligere enn noe år på 70-tallet. De foreløpige tallene tyder på at resultatet ble spesielt svakt i produksjon av ikke-jernholdige metaller og treforedling. For hjemmekonkurrerende industri under ett var det liten endring i driftsresultatet målt i løpende kroner fra 1981 til 1982. Målt som andel av faktorinntekten

falt driftsresultatet noe både i konsumvare- og investeringsvareindustrien (tabell 1e), men mer detaljerte beregninger viser store forskjeller mellom de ulike undergruppene. For skjermet industri viser driftsresultatet en økning på om lag 80 prosent fra 1981 til 1982. Også i de to foregående år var det en viss vekst i driftsresultatet. En stor del av økningen siste år falt på deler av næringsmiddelproduksjonen, men også andre skjermede industrinæringer hadde prosentvis sterk vekst i driftsresultatet (produksjon av drikkevarer og tobakk og grafisk produksjon). Veksten i driftsresultatet for skjermet industri under ett har i 1982 brakt driftsresultatets andel av faktorinntekten opp i 29 prosent – markert høyere enn nivået fra 1970-årene.

Også i flere tjenesteytende næringer økte driftsresultatet betydelig fra 1981 til 1982. I tjenesteytende næringer under ett utenom kraft- og vannforsyning og sjøtransport, økte driftsresultatet med 30 prosent til 25 milliarder kroner i 1982. Regnet som endring fra året før var økningen i 1981 og 1980 henholdsvis 25 og 34 prosent. For sjøtransport viser de foreløpige beregningene en markert forverring fra 1981 til 1982 på samme måte som året før. Driftsresultatet for 1982 er anslått til ÷ 3,7 milliarder kroner eller om lag det samme som gjennomsnittet for de dårlige årene 1976–78. Forverringen for sjøtransport siste år skyldes i hovedsak en nedgang i fraktvolumet samt at kostnadene har steget sterkere enn fraktratene.

Det framgår av tabell 1d at driftsresultatene har økt sterkt i flere av de skjermede næringene de siste årene. Mens veksten i driftsresultatet for alle næringer under ett var 10 prosent fra 1981 til 1982 økte driftsresultatet samlet for de skjermede næringene med hele 27 prosent. I gjennomsnitt for perioden fra 1979 til 1982 var veksten 24 prosent pr. år. Bakgrunns materialet tyder på at økningen i driftsresultatet i flere av næringene hovedsakelig skyldes sterk prisvekst og ikke produksjonsøkning eller produktivitetsvekst. Driftsresultatsutviklingen i skjermede næringer kan analyseres nærmere med utgangspunkt i tabell 1f.

Det viser seg at inntektsfordelingen mellom lønnstakere og private foretakseiere har blitt mindre påvirket enn utviklingen i driftsresultatene i tabell 1f tilsier. I jordbruk og i kraft- og vannforsyning kan økningen i driftsresultatet i stor grad føres tilbake til politiske beslutninger om økte priser på henholdsvis jordbruksprodukter og elektrisitet. I kraft- og vannforsyning tilfaller inntektsøkningen dessuten i hovedsak det offentlige. Den sterke veksten for skjermet industri

Tabell 1d. Driftsresultat etter næring. 1970–1982. Mill. kroner.

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981*	1982*
Jordbruk	2 179	2 535	2 667	2 716	3 167	3 847	4 917	6 415	6 976	6 954	7 627	8 350	8 814
Skogbruk	431	530	437	473	739	1 010	945	887	924	998	1 073	1 532	1 360
Fiske	724	826	680	1 091	1 047	628	1 193	1 227	875	959	1 156	1 746	1 866
Bergverksdrift	137	113	133	150	159	112	53	81	45	74	24	297	276
Industri	3 659	3 188	4 072	5 228	6 939	6 984	6 328	5 185	4 708	10 182	8 817	8 232	8 894
Utekonkurrerende industri	1 144	655	675	1 879	3 037	2 100	1 167	371	675	5 398	2 857	632	+282
Hjemmekonkurrerende industri	1 769	1 770	2 495	2 689	2 970	3 709	3 915	3 303	2 766	3 566	4 413	5 520	5 410
Herav:													
Konsumvareindustri	472	497	535	414	439	379	412	398	312	336	662	694	580
Investeringsindustri	1 297	1 273	1 960	2 275	2 531	3 330	3 503	2 905	2 454	3 230	3 751	4 826	4 830
Skjermet industri	746	763	902	660	932	1 175	1 246	1 511	1 267	1 217	1 547	2 080	3 766
Kraft- og vannforsyning	778	668	765	970	1 404	1 374	1 574	1 410	2 308	2 295	2 243	3 526	4 833
Bygge- og anleggsvirksomhet, oljeboring	1 223	1 414	1 474	1 655	1 960	1 648	1 385	1 854	2 092	1 588	1 485	3 957	4 108
Sjøtransport	1 890	1 270	1 058	1 739	1 786	÷ 978	÷3 033	÷4 610	÷3 315	÷1 930	÷ 586	÷1 345	÷3 658
Utvinning og rørtransport av olje og gass	÷ 216	÷ 389	÷ 168	÷ 338	÷ 749	2 097	3 295	3 591	8 098	15 393	31 959	37 756	40 488
Annen tjenesteyting	5 717	5 806	5 798	6 328	6 950	7 506	8 391	9 236	10 306	11 521	15 405	19 262	25 051
Alle næringer	16 522	15 961	16 915	20 012	23 402	24 228	25 048	25 276	33 017	48 034	69 203	83 313	92 032
Alle næringer utenom utvinning og rørtransport av olje gass, oljeboring	16 738	16 350	17 085	20 400	23 841	21 803	21 694	21 464	24 528	32 362	36 943	43 554	49 484
Fordelt på:													
Utekonkurrerende næringer	2 999	1 862	1 706	3 637	4 807	1 200	÷1 869	÷4 073	÷2 547	3 369	2 090	÷ 472	÷3 927
Hjemmekonkurrerende næringer	2 923	3 126	3 612	4 253	4 756	5 346	6 053	5 416	4 566	5 523	6 642	8 798	8 636
Skjermede næringer	10 816	11 362	11 767	12 510	14 278	15 257	17 510	20 121	22 509	23 470	28 211	35 228	44 775

* Foreløpige tall.

Tabell 1e. Driftsresultatandeler¹⁾ i industrinæringer gruppert etter konkurransetype.
1970–1982.

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981*	1982*
Skjermet industri ²⁾ ...	23,6	21,5	22,3	16,0	19,1	20,6	19,1	20,1	16,1	15,1	17,0	19,9	29,0
Hjemmekonkurrerende konsumvare- industri ³⁾	22,9	22,2	22,1	16,6	15,8	12,8	12,3	10,8	8,4	9,0	16,1	16,2	13,4
Hjemmekonkurrerende investeringsvare- industri ⁴⁾	19,5	17,0	21,9	22,0	20,5	21,8	20,9	16,6	13,6	17,0	17,9	20,3	18,9
Utekonkurrerende industri ⁵⁾	33,7	20,3	20,2	39,2	46,8	33,5	20,3	7,0	11,9	50,6	32,2	8,7	+4,2
Industri i alt	23,9	19,3	21,7	24,0	26,2	23,1	19,5	15,2	13,3	24,5	20,5	18,0	17,9

¹⁾ Driftsresultatet i en næringsgruppe regnet som prosent av faktorinntekten i den samme næringsgruppe.

²⁾ Omfatter produksjon av næringsmidler, drikkevarer og tobakksvarer og grafisk industri.

³⁾ Omfatter produksjon av tekstil- og bekledningsvarer, skotøy, kjemisk-tekniske produkter, gummiprodukter og plastvarer og annen industriproduksjon.

⁴⁾ Omfatter treindustri, produksjon av jordolje- og kullprodukter, mineralske produkter og verkstedindustri.

⁵⁾ Omfatter treforedlingsindustri, raffinering av jordolje og primær jern- og metallindustri.

Tabell 1f. Driftsresultatene i skjermede næringer 1979–1982.
Milliarder kroner.

	1979	1980	1981*	1982*
Jordbruk	7,0	7,6	8,4	8,8
Skjermet industri	1,2	1,5	2,1	3,8
Kraft- og vannforsyning	2,3	2,2	3,5	4,8
Bygge- og anleggsvirksomhet	1,3	1,2	2,0	2,0
Varehandel	1,6	4,3	5,8	7,0
Hotell- og restaurantdrift	0,5	0,5	0,6	1,0
Hjelpevirksomhet for landtransport og annen innenlandsk samferdsel	+1,7	+2,0	+1,6	0,1
Bank- og finansieringsvirksomhet, forsikring	4,0	5,1	6,5	9,4
Forretningsmessig tjenesteyting	2,5	2,8	3,2	3,6
Eiendomsdrift	7,3	8,2	9,8	11,2
Offentlig, sosial og privat tjenesteyting	4,8	5,5	6,3	7,4
Korrekksjonsposter	+7,3	+8,7	+11,3	+14,4
Skjermede næringer i alt	23,5	28,2	35,3	44,8

siste år falt som nevnt i stor grad på næringsmiddelproduksjonen. Her utgjør landbruks-samvirke en viktig del og utviklingen for denne næringen bør derfor ses i sammenheng med resultatet for jordbruket. I sektoren eiendomsdrift er det boliger som dominerer. Siden den overveiende delen av bolig-massen er selveid eller eies av boligbyggelag, vil et økt driftsresultat i denne sektoren i stor grad være et resultat av beregningstekniske forhold og i liten utstrekning motsvares av endringer i inntektsfordelingen. Statsbankene og Norges Bank står for mer enn halvparten av driftsresultatet i sektoren bank- og finansieringsvirksomhet. Selv når en korregerer for veksten i de offentlige bankene har det imidlertid vært en vesentlig økning i driftsresultatet i denne næringen. Mer enn 20 prosent av den beregnede økningen i drifts-

resultatet i skjermede næringer fra 1979 til 1982 har falt på varehandelen. For denne sektoren er imidlertid nasjonalregnskapsberegningene erfaringsmessig særlig usikre. Samlet skyldes derfor en stor del av økningen i driftsresultatet i skjermede næringer forhold som ikke påvirker den funksjonelle inntektsfordelingen. I enkelte næringer er det likevel indikasjoner på at driftsresultatet kan ha økt på grunn av en sterkere prisstigning enn det utviklingen i de variable kostnadene skulle tilsi. Som forklart ovenfor er imidlertid tallene usikre.

Gjennom de siste årene har det skjedd en økning i rentene på viktige utlån i Norge og i utlandet. Dette har direkte påvirket en del av driftsresultattallene i nasjonalregnskapet. Slik nasjonalregnskapsberegningene utføres vil en økning av rentene på boliglån isolert

sett føre til økt driftsresultat i sektoren eiendomsdrift. Men det økte rentenivået har trolig også påvirket driftsresultatet i flere andre næringer. Økte renter på lån vil for bedrifter i de fleste næringer bety økte kostnader. På grunnlag av tall fra regnskapsstatistikken ble det i forbindelse med Beregningsutvalgets vårrapport i 1981 anslått at en økning i rentene på industriens lånekapital med ett prosentpoeng vil øke næringens samlede finanskostnader med om lag en halv milliard kroner. Det er derfor grunn til å tro at det økte driftsresultatet i næringslivet de senere årene i en viss grad kan tilbakeføres til det økte rentenivået. Endringer i rentenivået vil også medføre endringer i inntektsfordelingen, men nasjonalregnskapets tall over inntekten etter funksjonell næringsinndeling er lite egnet til å belyse slike endringer.

I Statistisk Sentralbyrå har en for perioden 1975–1981 foretatt beregninger av inntektsut-

viklingen basert på en institusjonell inndeling av økonomien. Dette betyr at inntektene er gruppert etter hvem de tilfaller og ikke etter hvor de opptjenes. Samlet driftsresultat tilfaller i hovedsak sektorene private, ikke-personlige selskap og personlige næringsdrivende. Selv når resultatet for andelshaverne på kontinentalsokkelen holdes utenfor viser driftsresultatet sterk vekst for de private, ikke-personlige selskapene under ett. Tallene bekrefter imidlertid at netto rentekostnader for denne sektoren har økt vesentlig, også når en tar hensyn til utviklingen for andelshaverne på kontinentalsokkelen. En indikasjon på lønnsomheten kan en få ved å se på sparingen (inntekter minus utgifter) i sektoren. Beregningene viser at denne har vært negativ de fleste av årene 1975–1981 og selv om det har vært en viss bedring i siste del av perioden er det ut fra et svært lavt nivå i 1977–78.

KAPITTEL 2

Lønnsutviklingen i senere år**1. LØNNSOPPGJØRENE I 1982**

I 1982 var det hovedoppgjør for de fleste lønnstakere. På de fleste tariffområder ble det inngått toårs-avtaler med bestemmelser som gir adgang til forhandlinger om eventuelle lønnsreguleringer ved vanlig revisjonstidspunkt i 1983. I LO/N.A.F.-området skal annetårsoppgjøret gjennomføres som fellesoppgjør.

Foran 1982-oppgjøret ga regjeringen uttrykk for at inntektsoppgjørene burde ses i sammenheng med skatteendringene som ble gjennomført for 1982. Regjeringen ga for øvrig uttrykk for at gjennomføringen av inntektsoppgjørene i første rekke var partenes ansvar og erklærte at den ikke var innstilt på å foreslå tvungen lønnsnemnd i tilfelle konflikter.

I samsvar med vedtak i LO's representantskap ble oppgjørene i LO/N.A.F.-området gjennomført forbundsvist. Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund var først ute med sine krav. De ble overlevert Mekaniske Verksteders Landsforening i begynnelsen av februar. Siden fulgte kravene fra de andre forbundene. Det ble tidlig forhandlingsbrudd, og de fleste oppgjørene gikk til mekling.

Riksmeklingsmannen la 19. april 1982 fram et forslag til ny verkstedoverenskomst. Forslaget som ble anbefalt av partenes forhandlingsutvalg og senere vedtatt ved uravstemning, hadde følgende hovedpunkter:

- Et generelt tillegg på kr 2,00 pr. time.
- En gang i hvert avtaleår skal det lokalt foretas en vurdering og eventuell regulering av fortjenestenivået. Partene kan i forbindelse med den årlige regulering avtale at et eventuelt tillegg skal oppdeles slik at en del av tillegget blir utbetalt senere i avtaleåret. Grunnlaget for vurderingen skal være bedriftens økonomi, produktivitet, framtidsutsikter, konkurranseevne og den aktuelle arbeidskraftsituasjon. Ekstern lønnsstatistikk, andre bedrifters lønnsnivå eller lønnsutvikling skal ikke kunne påberopes som grunnlag for regulering utover det som framgår av foregående setning.
- Uendret lønnstrekk til Lavlønnsfondet; kr 0,35 pr. time ved 40 timers uke.

I slutten av april aksepterte forhandlingsutvalgene i Norsk Hotell- og Restaurantforbund og Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbund et avtalesforslag framsatt av

Riksmeklingsmannen. Forslaget ble senere vedtatt ved uravstemning. Foruten et generelt tillegg inneholdt det bl.a. en bestemmelse om et garantitillegg på kr 1,40 pr. time som skulle gis med virkning fra 1. oktober 1982. Nytt i forhold til garantiordningen fra 1980 var at garantitilleggets størrelse ble fastsatt under tariffrevisjonen og at tillegget skulle gis til alle fastlønnte som var omfattet av overenskomsten.

Verkstedoverenskomsten og overenskomsten for hotell- og restaurantsektoren dannet et mønster for de andre avtalene i LO/N.A.F.-området. Bestemmelsene om generelt tillegg, lokale forhandlinger og lavlønnsordning ble i stor grad retningsgivende for de andre overenskomstene i området.

Det generelle tillegget på kr 2,- svarer til en lønnsvekst på ca. 3,5 pst. fra 1981 til 1982 for arbeidere i N.A.F.-bedrifter. De øvrige tariff tillegg som ble gitt, (forbedringer i overtidsbestemmelser, skifttilleggene, minstelønns satser, garantitillegg m.v.), gir et bidrag til lønnsveksten på knapt 1 pst.

For transportarbeiderne og enkelte bransjer i nærings- og nytelsesmiddelindustrien førte ikke meklingen fram. I transportsektoren ble konflikten avsluttet ved tvungen lønnsnemnd og i nærings- og nytelsesmiddelindustrien ved gjenopptatt mekling. Endringene i disse overenskomstene fulgte mønstret i de andre oppgjørene i LO/N.A.F.-området.

I den private sektor gikk mange av oppgjørene utenfor LO/N.A.F.-området til mekling med få konflikter som følge. På en del viktige tariffområder ble det inngått avtaler om lønnstillegg som bidro til en større lønnsvekst fra 1981 til 1982 enn gjennomsnittet for LO/N.A.F.-området (jfr. tabell 1a). Tariff tilleggene i flere sektorer var generelle prosenttillegg.

Produksjonsarbeiderne i Nordsjøen var blant dem som la ned arbeidet etter resultatløs mekling. Oppgjøret mellom Operatøransattes Forbund (OAF) og Norske Operatørselskapers Arbeidsgiverforening (NOAF) endte i Rikslønnsnemnda. I kjennelsen ble ansiennitetsskalaen redusert fra 12 til 9 år med tilsvarende reduksjon i topplønnene. Det ble gitt et generelt tillegg på 2,25 pst.

1. april 1982 ble det gitt tillegg som tilsvarende en gjennomsnittlig lønnsøkning på ca. 14 pst. for ansatte i matforsyningsvirksomhet og omlag 7-8 pst. for ansatte i oljeboringsbedrifter. En del av denne lønnsøkningen

var et ledd i en harmonisering av lønnsnivået i forhold til operatøransatte oljearbeidere. Før utløpet av 1. avtaleår skal det opptas forhandlinger om eventuell lønnsregulering for 2. avtaleår.

De nye overenskomstene i Nordsjøen innfører prinsippet om grunnlønn og sokkelkompensasjon. Den enkelte arbeidstakers totale lønn består av en grunnlønn og et tillegg på 47 pst. som bl.a. skal kompensere for 12 timer arbeid pr. døgn og betaling for bevegelige hellig- og høytidsdager. I tillegg inneholder overenskomstene en bestemmelse om at lønnsforholdene skal tas opp til vurdering og eventuell regulering pr. 1. oktober 1982 og 1983. Vurderingen skal finne sted på grunn-

lag av bl.a. den alminnelige økonomiske situasjon og lønnsutviklingen for øvrig. Fra 1. oktober 1982 fikk produksjonsarbeiderne og ansatte i matforsynings- og oljeboringsvirksomhet et tillegg på 2,5 pst.

I overenskomstene knyttet til matforsyning og oljeboring forutsettes det at den lokale forhandlingsrett bortfaller.

Partene i hovedoppgjørene i offentlig sektor – både stat og kommuner – kom fram til nye tariffavtaler gjennom forhandlinger uten å gjøre bruk av meklingsinstitusjonen. I begge områder ble det gitt et likt prosentvis tillegg på 8,3 pst. på alle lønnstrinn. Dessuten ble det foretatt enkelte endringer i fellesbestemmelsene o.l. som ga begrenset utslag i lønningene.

Tabell 2a. Lønnsutviklingen for enkelte grupper av lønnstakere.

	Tids- enhet	Gjennomsnittsfortjeneste i kroner			Prosentvis endring fra året før		
		1980	1981	1982	1980	1981	1982
Menn							
Jordbruk¹⁾							
Månedslønte ansatte	Måned	5 895	6 533	7 255	15,8	10,8	10,6
Timelønte ansatte	Time	31,63	34,48	37,42	16,8	9,0	8,5
Industri							
Voksne arbeidere	»	40,97	45,14	²⁾ 49,15	9,3	10,2	³⁾ 11,3
Tekniske funksjonærer ⁴⁾	Måned	10 215	11 469	12 849	14,2	12,3	⁵⁾ 11,9
Kontorfunksjonærer ⁴⁾	»	9 584	10 716	12 108	13,8	11,8	11,9
Arbeidere i privat bygge- og anleggsvirksomhet	Time	48,34	52,80	²⁾ 57,81	7,5	9,2	³⁾ 12,2
Losse- og lastearbeidere	»	50,07	56,87	²⁾ 61,99	6,9	13,6	³⁾ 9,0
Utenriksfart, voksne sjømenn ⁶⁾	Måned	11 779	14 087	14 184	5,3	19,6	0,7
Innenriksfart, voksne sjømenn ⁷⁾	»	7 706	8 291	9 399	30,7	7,6	13,4
Privat landtransport, voksne arbeidere	Time	39,23	43,30	²⁾ 46,73	11,5	10,4	³⁾ 10,0
Varehandel⁴⁾							
Kontorfunksjonærer	Måned	8 808	9 662	10 767	13,6	9,7	11,4
Butikkfunksjonærer	»	6 394	7 016	7 823	14,4	9,7	11,5
Lagerfunksjonærer	»	6 468	7 095	7 936	14,0	9,7	11,9
Bankvirksomhet, ansatte i alt ⁴⁾	»	8 380	9 269	10 488	16,0	10,6	13,2
Forsikringsvirksomhet, ansatte i alt ⁴⁾	»	10 472	11 647	13 103	14,7	11,2	12,5
Statens embets- og tjenestemenn ⁸⁾	»	8 097	8 816	10 048	13,6	8,9	14,0
Kvinner							
Jordbruk							
Timelønte ansatte	Time	29,53	33,02	35,24	16,9	11,8	6,7
Industri							
Voksne arbeidere	»	33,55	37,29	²⁾ 40,29	11,3	11,1	³⁾ 11,2
Kontorfunksjonærer ⁴⁾	Måned	6 127	6 963	7 907	16,7	13,6	12,9
Varehandel⁴⁾							
Kontorfunksjonærer	»	6 020	6 789	7 591	15,6	12,8	11,8
Butikkfunksjonærer	»	5 118	5 653	6 304	18,4	10,5	11,5
Bankvirksomhet, ansatte i alt ⁴⁾	»	6 310	7 095	8 150	16,8	12,4	14,9
Forsikringsvirksomhet, ansatte i alt ⁴⁾	»	6 680	7 513	8 587	17,5	12,5	14,3
Statens embets- og tjenestemenn ⁸⁾	»	6 574	7 324	8 325	15,3	11,4	13,7

¹⁾ September.

²⁾ 2. kvartalsoppgaver.

³⁾ Stigningen fra 2. kv. 1981 til 2. kv. 1982.

⁴⁾ Pr. 1. september.

⁵⁾ Basert på samtlige funksjonærer i identiske bedrifter.

⁶⁾ Mars.

⁷⁾ November.

⁸⁾ Pr. 1. oktober. Heltidsansatte.

2. LØNNSUTVIKLINGEN

I følge reviderte nasjonalregnskapstall økte utbetalt lønn pr. utført årsverk med 11,4 pst. fra 1981 til 1982 i gjennomsnitt for alle næringer (jfr. tab. 1c.).

For de langt fleste lønnstakere innhentes det nå lønnsstatistikk. Det kan være noe ulik dekningsgrad for de enkelte næringer, og til dels brukes forskjellige lønnsbegrep. Videre innhentes statistikken på forskjellige tidspunkter. For lønnsutviklingen for arbeidere i N.A.F.-bedrifter gis det oppgaver for hvert kvartal. Dessuten beregnes årstall. Andre grupper har stort sett ett tellingstidspunkt i året, for de fleste 1. september eller 1. oktober. Disse ulike forholdene bør en være oppmerksom på ved sammenlikning mellom lønnstakergruppene.

I tabell 2a er det gitt tall for lønnsutviklingen i årene 1980–82 for en del grupper. Tabellen er gjengitt etter Økonomisk Utsyn 1982 og er ajourført med siste tilgjengelige statistikk for de ulike gruppene. Tabellen gir inntrykk av en varierende lønnsutvikling. For en del skyldes dette forhold som er nevnt ovenfor. Men også den faktiske lønnsutvikling har vært noe ulik fra gruppe til gruppe.

I utvalgets tre siste rapporter har det vært en tabell over utviklingen i årslønn for en del grupper. Beregningene som nå er ført fram til 1982 gjengis i tabell 2b. De bygger på lønnsstatistikk for gruppene og på opplysninger om tariffoppgjør i de enkelte år. Det er sett bort fra at tariffoppgjørene ikke omfatter alle lønnstakere som dekkes av statistikken i en del av gruppene. Beregningsmåten fører til at fordelingen av veksten på de enkelte år er usikker, men sett over hele perioden faller tallene sammen med den utvikling som statistikken viser. Tallene for industriarbeiderne og for ledende funksjonærer i N.A.F.-bedrifter er de samme som nyttes ved beregninger over disponibel realinntekt i kap. 5.

En sammenlikning mellom grupper må gjøres med varsomhet. Den perioden som er valgt – ut fra statistiske hensyn – kan gi tilfeldige utslag. Andre perioder ville kunne gi et annet forhold mellom gruppenes gjennomsnittstall. Statistikkgrunnlaget kan være forskjellig fra gruppe til gruppe. De ulike veksttall må også ses i lys av ulike inntektsnivåer.

I denne rapporten er det i forhold til tidligere rapporter fra Beregningsutvalget, beregnet årslønnsvekst for ledende/høyere funksjonærer i staten og i forretnings- og sparebanker.

De beregnede tall viser at den årlige lønnsveksten har variert en del mellom gruppene.

Foruten de forhold som er nevnt foran, kan dette ha sammenheng med lavlønsprofilen ved tariffoppgjørene og med sammensetningen av arbeidsstyrken (alder, utdanning m.m.). Også andre faktorer kan ha spilt inn, bl.a. forskyvning i statistikk, nedlegging og opprettelse av arbeidsplasser.

Den forholdsvis sterke lønnsveksten for ansatte i hotell- og restaurantvirksomhet og tildels også i varehandel i de tre siste årene, må f.eks. ses i sammenheng med oppgjørenes lavlønsprofil. Det samme gjelder den sterkere lønnsveksten for kommuneansatte enn for statsansatte i årene 1980 og 1981. Den sterke lønnsstigning de tre siste årene for funksjonærer i forretnings- og sparebanker, forsikring og for de to siste årene også for funksjonærer i N.A.F.-bedrifter, har derimot ikke denne bakgrunn. Som påpekt foran, bør det utvises forsiktighet ved sammenlikning mellom gruppene. Dette gjelder særlig ved betraktning av utviklingen i et enkelt år.

Et veiet gjennomsnitt av anslagene i tabell 2b gir en samlet årslønnsvekst på 11,5 pst. fra 1981 til 1982. Sammenveilingen er basert på lønnstakerårsverk i 1981. Tabell 2b omfatter ikke alle lønnstakergruppene i samfunnet, og metoden for sammenveiling er noe usikker. Resultatet bør derfor ikke uten videre brukes som et mål for lønnsveksten i samfunnet, (jfr. tabell 1c).

I senere år har begrepet overheng blitt stadig mer anvendt i diskusjonen om lønnsutviklingen. Med dette menes den lønnsvekst en gruppe tar med seg fra ett år og inn i neste. Begrepet beskrives ved hvor mye lønnsnivået ved årets utløp ligger over gjennomsnittsnivået for året. Det forteller dermed hvor stor lønnsveksten fra ett år til det neste vil bli selv om det ikke skjer noen lønnsvekst i det andre året.

Nå gis det ikke statistikk pr. 31. desember eller 1. januar for noen gruppe. Overhenget må derfor anslås. For arbeidere i N.A.F.-bedrifter brukes gjerne forholdet mellom lønnsnivået i 4. kvartal og årsgjennomsnittet. For andre grupper må det til dels gjøres grove anslag.

Størrelsen av overhenget vil avhenge av hvordan lønnsveksten skjer over året. Lønnstillegg som gis sent i året, fører til større overheng til neste år enn tilsvarende tillegg som gis tidlig i året.

For de fleste gruppene har vi god oversikt over tidspunktene for tarifftillegg. Vi vet imidlertid lite om når annen lønnsutvikling skjer. For grupper med en gitt lønnsutvikling vil dermed det beregnede overhenget kunne være sterkt avhengig av hva som forutsettes

NOU 1983: 23
Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1983

Tabell 2b. Beregnet årslønnsvekst for noen grupper.

År	Industri- arbeidere	Funksjonærer i N.A.F.- bedrifter		Bygge- virksomhet	Land- transport	Vare- handel
		I alt	Ledende			
1973-74.....	17,4	13,4	13,0	14,2	16,4	12,3
1974-75.....	19,9	17,6	13,9	16,9	23,3	18,3
1975-76.....	11,5	15,3	12,5	16,6	15,5	15,5
1976-77.....	8,9	11,8	10,0	12,0	10,0	10,3
1977-78.....	7,8	9,4	8,7	8,9	7,1	12,4
1978-79.....	2,9	3,1	2,5	1,8	5,3	2,0
1979-80.....	10,1	8,6	7,5	8,6	11,4	11,8
1980-81.....	10,1	12,8	11,8	9,9	10,3	10,7
1981-82 ²⁾	10,5	11,8	10,7	11,6	12,5	11,5
1973-82.....	153,9	165,6	136,1	157,5	184,2	167,8
Gj.snitt pr. år.....	10,9	11,4	10,0	11,0	12,3	11,6

År	Hotell og restau- rant ¹⁾	Utenriks sjøfart	Bank ³⁾		For- sikring	Stat		Kom- mune	Forret- nings- messig tjeneste- yting ⁴⁾
			I alt	Ledende		I alt	Ledende		
1973-74.....	11,1	12,5	13,3	10,3	12,0	12,3	10,4	11,9	—
1974-75.....	23,5	17,5	17,2	16,7	15,9	18,8	17,9	17,8	—
1975-76.....	15,1	16,9	9,2	7,4	12,1	11,8	8,8	14,7	—
1976-77.....	17,0	11,8	12,7	12,6	9,9	8,8	6,2	9,5	—
1977-78.....	6,1	7,0	10,9	10,3	9,6	8,2	6,2	8,5	—
1978-79.....	3,0	7,0	3,1	1,6	2,3	1,7	1,6	3,0	—
1979-80.....	13,9	8,3	12,2	10,2	12,0	9,6	10,0	10,3	—
1980-81.....	17,5	17,0	13,2	12,5	13,0	11,5	6,2	12,4	—
1981-82 ²⁾	10,7	7,0	13,2	10,7	12,8	12,3	8,0	⁵⁾ 11,5	13,2
1973-82.....	199,2	168,1	168,6	139,4	156,0	145,1	104,7	155,8	—
Gj.snitt pr. år.....	13,0	11,6	11,6	10,2	11,0	10,5	8,3	11,0	—

¹⁾ Omfatter både måneds- og prosentlønte.

²⁾ Foreløpige anslag.

³⁾ Forretnings- og sparebanker.

⁴⁾ Lønnsstatistikk uarbeidet første gang pr. 1. september 1980.

⁵⁾ Statistikk fra 1982 foreligger ikke.

om forløpet av lønnsutviklingen gjennom perioden.

Størrelsen av overhenget vil ofte være et forhandlingsspørsmål mellom partene i de enkelte tariffområder, og det kan variere betydelig mellom områdene. Som illustrasjon kan nevnes at under oppgjørene i 1982 ble det for enkelte sektorer regnet med disse overhengene fra 1981 til 1982:

– arbeidere i N.A.F.- bedrifter	3,5 pst.
– industrien.....	3,0 »
– staten	5,4 »
– kommunene	5,0 »

Med den lønnsutvikling som har skjedd i 1982, vil det være en del variasjoner i overhenget til 1983 mellom de ulike gruppene. For industrien vil overhenget være om lag 4,5 prosent, mens det for statssektoren er beregnet til ca. 3 prosent.

Beregningsutvalget har ikke funnet grunnlag for å komme med mer presise betraktninger om størrelsen av gruppenes overheng fra 1982 til 1983. Det synes imidlertid klart at det gjennomsnittlige overheng alle gruppene sett under ett, ligger en del lavere enn det antydde nivå for industrien.

I avtaleområdene mellom LO og N.A.F. som omfatter industri, bygg- og anleggsvirksomhet og transportvirksomhet, utgjorde lønnsoverhenget for voksne arbeidere 3,5 prosent fra 1981 til 1982. Under tariffrevisjonen i 1982 ble det gitt lønnstillegg som gjennomsnittlig slo ut med en lønnsstigning på 5,6 prosent fra 1. april 1982 eller med 4,2 prosent fra 1981 til 1982. Fra 1981 til 1982 steg lønningene med 11,0 prosent.

Mens lønnsøkningen viste en avtagende tendens i løpet av 1981, fant det sted en motsatt utvikling i løpet av 1982. Dette skyldes at

tariff tilleggene var vesentlig større i 1982 enn i 1981. Fra 4. kvartal 1981 til 4. kvartal 1982 var lønnsøkningen 11,9 prosent.

For industriarbeidere slo lønnsoverhenget ut med en lønnsøkning på 3,0 prosent fra 1981 til 1982. Tariffrevisjonen i industrien slo ut med en lønnsøkning på 5,7 prosent fra 1. april 1982 eller med 4,3 prosent fra 1981 til 1982. Fra 4. kvartal 1981 til 4. kvartal 1982 utgjorde lønnsglidningen ca. 6,0 prosent eller gjennomsnittlig ca. 3,0 prosent for året under ett. Lønnsstigningen for industriarbeidere ble 10,5 prosent fra 1981 til 1982.

For 4. kvartal 1982 viser statistikken en lønnsøkning for industriarbeidere på 12,0 prosent siden 4. kvartal 1981. Dette gir et lønnsoverheng på ca. 4,5 prosent fra 1982 til 1983. For samtlige voksne arbeidere i LO/N.A.F.-området er lønnsoverhenget 4,4 prosent.

Arbeidslønnen er både inntekt for lønns-takere og utgift eller produksjonskostnad for bedriftene. Det er derfor behov for flere lønnsbegrep for å beskrive utviklingen. I tabell 2c er det gitt en oversikt over utviklingen i den gjennomsnittlige timefortjeneste for industriarbeidere såvel eksklusive som inklusive betaling for helge- og feriedager samt lønn under sykdom og permisjon. Arbeidsgiveravgiftene til folketrygden og LO/N.A.F.-

ordningene er dessuten inkludert i bedriftenes lønnskostnader. Bedriftenes lønnskostnader pr. timeverk er det mest relevante av disse begrepene når det gjelder å beskrive utviklingen i lønnskostnadene. Dessuten er utviklingen beskrevet ved hjelp av beregnet årslønn. Dette lønnsbegrep fremkommer i tabellen ved å multiplisere gjennomsnittlig timefortjeneste eksklusive betaling for helge- og feriedager, lønn under sykdom og annet betalt fravær med det gjennomsnittlige antall timer pr. uke på ordinær tid i 52 uker. Den beregnede årslønn omfatter på den ene side ikke overtidsarbeid, men på den annen side heller ikke virkningene av permitteringer, streiker og annet ikke betalt fravær. Selv om denne årslønnen er et konstruert begrep, vil den kunne gi nyttig informasjon om inntektsutviklingen over kortere tidsrom.

Lønnsutviklingen for industriarbeidere viser som det fremgår av tabell 2c en avtagende stigningstakt fra midten av 1970-årene og frem til inntektsstoppen i 1979. I 1982 utgjorde lønnsøkningen 10,5 prosent mot 10,1 prosent i de foregående år.

Fra og med 1980 er offshorearbeidere som arbeider ute i Nordsjøen, ikke medtatt i lønnsstatistikken for industrien. Denne statistikken er derfor ikke direkte sammenlign-

Tabell 2c. Lønnsutviklingen for industriarbeidere (gjennomsnitt for menn og kvinner).

		1977	1978	1979	1979 ³⁾	1980 ³⁾	1981 ³⁾	1982 ³⁾
Gjennomsnittlig timefortjeneste ekskl. betaling for helgedager og feriepenger ...	kr.	32,69	35,30	36,29	36,02	39,67	43,66	48,26
Stigning fra foregående år	pst.	10,8	8,0	2,8	—	10,1	10,1	10,5
Indirekte personalkostnader i pst. av gj.sn. timefortj. ekskl. betaling for helgedager og feriepenger	pst.	35,5	37,6	40,1	40,1	40,2	40,4	40,5
Herav:								
Betaling for helgedager	pst.	3,0	3,9	4,3	4,3	3,9	3,4	3,0
Feriepenger	pst.	9,8	9,9	9,9	9,9	9,9	10,2	10,3
Feriepenger av lønn under sykdom	pst.	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0
Lønn under sykdom og permisjon	pst.	1,4	3,3	5,6	5,6	5,6	5,6	6,0
Arbeidsgiveravgiftene:								
Folketrygden	pst.	18,5	18,9	19,0	19,0	19,3	19,3	19,3
LO/N.A.F.-ordningene	pst.	1,9	0,7	0,4	0,4	0,6	⁴⁾ 0,9	0,9
Gj.sn. timefortj. inkl. betaling for helgedager, feriepenger, lønn under sykdom o.l.	kr.	37,63	41,65	43,80	43,47	47,72	52,48	58,06
Stigning fra foregående år	pst.	11,0	10,7	5,2	—	9,8	10,1	10,6
Bedriftens lønnskostnader pr. timeverk ¹⁾	kr.	44,29	48,57	50,84	50,46	55,62	61,30	67,81
Stigning fra foregående år	pst.	10,9	9,7	4,7	—	10,2	10,3	10,6
Stigning i beregnet årslønn fra foregående år	pst.	9,0	7,8	²⁾ 2,8	—	10,1	10,1	10,5

¹⁾ Gjennomsnittlig timefortjeneste inkl. betaling for helgedager, feriepenger, lønn under sykdom o.l. samt arbeidsgiveravgiftene til trygdene.

²⁾ Eksklusive virkningene av sykkelønsordningen.

³⁾ Eksklusive offshorearbeid.

⁴⁾ Inklusive trekkene til Lavlønnfondet fratrukket overføringer fra Lavlønnfondet anslått til 0,5 prosent.

bar med statistikken for de umiddelbart foregående år unntatt 1979, hvor det er utarbeidet statistikk både inklusive og eksklusive offshorearbeidere. I begynnelsen av 1970-årene var offshorearbeidere ikke med i lønnsstatistikken, idet installasjonsvirksomheten i Nordsjøen da var på et forberedende stadium.

Det fremgår av tabell 2c at lønnskostnadene pr. timeverk i 1982 steg med 10,6 prosent fra foregående år mot 10,3 prosent fra 1980 til 1981. Foruten den direkte lønn for arbeidet tid omfatter lønnskostnadene lønn for ikke arbeidet tid, som f.eks. feriepenger, lønn under sykdom o.l. og sosiale utgifter. Når lønnskostnadene pr. timeverk steg noe sterkere enn timefortjenesten, skyldes dette at 1982 var det første år med full opptjening av feriepenger for 4 uker og 1 dag. Foruten lønn for ikke arbeidet tid og arbeidsgiveravgiftene har bedriftene også andre sosiale kostnader som knytter seg til bruken av arbeidskraft. Dette gjelder utgifter til bedriftslegeordning, kantinevirksomhet, yrkesopplæring, arbeidsklær o.l. Disse kostnadene utgjorde for industriarbeidere 6,7 prosent av lønn for arbeidet tid i 1978 og antas å være av noenlunde samme størrelsesorden i 1982.

I tabell 2d er det gitt en oversikt over lønnsøkningen pr. time fordelt på tariffmessig lønnsøkning og lønnsglidning for mannlige arbeidere i industri, bygg- og anleggsvirksomhet og transportvirksomhet. Tabellen viser utviklingen mellom korresponderende kvartaler for å eliminere sesongvariasjonene i statistikken. Den tariffmessige lønnsøkning omfatter lønnstillegg som generelt tillegg, lavlønnsstillegg, garantitillegg, indestillegg etc. som følger direkte av sentrale og forbundsvise forhandlinger. Lønnsglidningen er bestemt som restpost og omfatter blant annet lønnstillegg som gis ved lokale forhandlinger på den enkelte bedrift.

Som det fremgår av tabell 2d, varierte lønnsglidningen i 1970-årene stort sett mellom 4,0 og 8,0 prosent. Under inntektsstoppen i 1979 fikk man en markert nedgang i glidningen, som utgjorde 1,2 prosent fra 4. kvartal 1978 til 4. kvartal 1979. Etter utløpet av inntektsstoppen kom imidlertid lønnsglidningen i løpet av 1980 opp på et uvanlig høyt nivå, idet den utgjorde 8,8 prosent fra 4. kvartal 1979 til 4. kvartal 1980.

Lønnsglidningen lå fortsatt på et meget høyt nivå i begynnelsen av 1981. Fra høsten 1981 merket man en tendens til avtagende lønnsglidning. Fra 4. kvartal 1980 til 4. kvartal 1981 utgjorde lønnsglidningen 6,6 prosent. Senere ser det ut som lønnsglidningen

kan ha stabilisert seg på et nivå i overkant av 6 prosent.

I bygg- og anleggsvirksomhet steg den gjennomsnittlige timefortjeneste eksklusive betaling for helge- og feriedager o.l. med 11,6 prosent fra 1981 til 1982. Lønnsutviklingen fra 4. kvartal 1981 til 4. kvartal 1982 utgjorde 11,0 prosent. De tariffmessige tilleggene i bygg- og anleggsvirksomheten slår i dette tidsrommet bare ut med en lønnsstigning på ca. 5,0 prosent.

Tabell 2d. *Tariffmessig lønnsøkning og lønns-glidning for mannlige arbeidere i industri, bygg- og anleggsvirksomhet og transportvirksomhet.*

Kvartal	Endring i prosent fra samme kvartal året før		
	Lønns-økning pr. time	Herav:	
		Tariff-messig økning	Lønns-glidning
1972, 1.	9,3	4,3	5,0
1973, 1.	9,0	3,7	5,3
1974, 1.	12,2	4,6	7,6
1975, 1.	24,8	16,9	7,9
1976, 1.	13,2	8,9	4,3
1977, 1.	¹⁾ 15,2	¹⁾ 9,4	5,8
1978, 1.	10,0	2,9	7,1
1978, 4.	7,5	2,1	5,4
1979, 1.	6,0	2,1	3,9
1980, 1.	2,7	0,3	2,4
1980, 2. ²⁾	9,7	5,1	4,6
1980, 3. ²⁾	10,3	5,1	5,3
1980, 4.	14,1	5,3	8,8
1981, 1.	13,2	5,0	8,2
1981, 2. ²⁾	9,1	1,8	7,3
1981, 3. ²⁾	9,9	1,8	8,0
1981, 4.	8,3	1,7	6,6
1982, 1.	8,5	1,7	6,8
1982, 2. ²⁾	11,6	4,6	7,0
1982, 3. ²⁾	11,9	5,5	6,4
1982, 4.	11,7	5,4	6,3

Kilde: N.A.F.'s lønnsstatistikk.

Beregningsgrunnlag: Gjennomsnittlig timefortjeneste ekskl. betaling for helgedager, feriepenger o.l.

¹⁾ Inklusive lønnskompensasjon for arbeidstidsforkortelsen.

²⁾ Korrigert for etterbetalinger.

I landtransporten som blant annet omfatter rutebilselskaper og oljeselskaper og bensinstasjoner, steg den gjennomsnittlige timefortjeneste eksklusive betaling for helge- og feriedager o.l. med 12,5 prosent fra 1981 til 1982. Fra 4. kvartal 1981 til 4. kvartal 1982 viste den gjennomsnittlige timefortjeneste en stigning på 13,0 prosent i landtransporten.

For funksjonærer i industrien, transportvirksomhet og bygg- og anleggsvirksomhet steg den gjennomsnittlige månedslønn med 11,6 prosent for menn og 13,2 prosent for kvinner fra 1. september 1981 til 1. september 1982. For funksjonærer i ledende stillinger utgjorde den tilsvarende stigning 10,5 prosent. Ved beregning av lønnsutviklingen for funksjonærer på kalenderårsbasis ble det forutsatt i Rapport nr. 2, 1980 (NOU 1981:1), at halvparten av funksjonærene fikk lønnstilleggene fra 1. mai og den annen halvpart fra 1. juli. Dette er noenlunde i overensstemmelse med kartleggingen over tidspunkter for lønnsreguleringene i 1982 for funksjonærer. Vel 43 prosent av funksjonærene fikk sine lønninger justert pr. 1. juli, mens de øvrige stort sett fikk sine lønninger justert i tidsrommet 1. april til 1. juni. Beregner man derfor lønnsutviklingen fra 1981 til 1982 på samme måte som i foregående år, kan lønnsutviklingen for funksjonærer i de nevnte bransjer anslås til 11,8 prosent, mot 12,8 prosent fra 1980 til 1981. De tilsvarende stigningsprosenten for funksjonærer i ledende stillinger utgjorde henholdsvis 10,7 prosent og 11,8 prosent.

I hoteller og restauranter steg den gjennomsnittlige månedsførtjeneste for heltidsansatte med 11,6 pst. for menn og 10,4 pst. for kvinner fra april 1981 til april 1982. For heltidsansatt prosentlønnet serveringspersonale steg den gjennomsnittlige dagsförtjeneste med 10,8 pst. for voksne menn og 9,3 pst. for voksne kvinner fra perioden 1. november 1980–30. april 1981 til perioden 1. november 1981–30. april 1982. Fra 1. april 1982 ble det gitt et generelt tillegg på kr 2,- pr. time. Videre ble det avtalt et garantitillegg på kr 1,40 pr. time fra 1. oktober 1982.

Gjennomsnittlig antas det at tilleggene 1. april og 1. oktober slår ut i en lønnsøkning på 5,5 pst. fra 1981 til 1982. I tillegg kommer lønnsglidningen og overhenget fra 1981. Beregningsutvalget anslår lønnsveksten fra 1981 til 1982 til knapt 11 pst.

Ifølge N.A.F.'s lønnsstatistikk for hoteller og restauranter som omfatter medlemsbedriftene i denne bransje, steg den gjennomsnittlige månedsförtjeneste for heltidsansatte med 11,7 prosent for menn og med 13,3 prosent for kvinner fra oktober 1981 til oktober 1982. For heltidsansatt prosentlønnet serveringspersonale steg den gjennomsnittlige dagsförtjeneste med 9,1 prosent for menn og med 9,0 prosent for kvinner fra perioden 1. mai 1981–31. oktober 1981 til perioden 1. mai 1982–31. oktober 1982.

I forretnings- og sparebanker steg den gjennomsnittlige månedsförtjenesten

med 13,8 pst. for menn og med 15,6 pst. for kvinner fra 1. september 1981 til 1. september 1982. Fra 1. mai 1982 ble det gitt et generelt tillegg på 8,1 pst. Utvalget antar at det generelle tillegget, overhenget fra 1981 og lønnsglidningen i 1982 vil gi en total lønnsøkning fra 1981 til 1982 på 13,2 pst.

I forsikringsvirksomhet steg den gjennomsnittlige månedsförtjenesten med 12,5 pst. for menn og 14,3 pst. for kvinner fra 1. september 1981 til 1. september 1982. Fra 1. mai 1982 ble det gitt et generelt tillegg på 8,3 pst. og 0,6 pst. i tekniske justeringer. Sammen med overhenget fra 1981 og lønnsglidningen i 1982 ser det ut til at total lønnsøkning fra 1981 til 1982 blir på 12,8 pst.

I varehandel steg den gjennomsnittlige månedsförtjenesten for menn med 11,4 pst. og for kvinner med 11,8 pst. fra 1. september 1981 til 1. september 1982.

Fra 1. april 1982 ble det i tariffavtalen mellom Handelens Arbeidsgiverforening og Handel og Kontor gitt et generelt tillegg på kr 625,- pr. måned til alle arbeidstakere over 18 år. Tillegget antas å slå ut med en gjennomsnittlig lønnsøkning på 10,2 pst. fra 1. april. I varehandelen under ett ventes det generelle tillegget, overhenget fra 1981 og lønnsglidningen gjennom 1982 å gi en total lønnsøkning fra 1981 til 1982 på 11,5 pst.

I utenriks sjøfart steg månedsförtjenesten for voksne sjømenn med 0,7 pst. fra mars 1981 til mars 1982. Fra 1. mai 1982 ble det i avtalen mellom Norsk Sjømannsforbund og Skipsfartens Arbeidsgiverforening gitt et generelt tillegg på kr 284,- pr. måned. Videre ble det gitt et generelt tillegg på kr 346,- pr. måned eller 5,7 pst. fra 1. november 1982. Sammen med andre overenskomstendringer hadde oppgjøret en ramme på 11 pst. Fra 1. mai 1983 er det avtalt et nytt generelt tillegg på kr 242,- pr. måned eller 4,0 pst. Oppgjøret 1. november 1982 for styrmenn og maskinister i utenriksfart hadde en ramme på 11,5 pst. Fra 1. mai 1983 blir det gitt et nytt tillegg på 3 pst. Månedsförtjenesten for voksne sjømenn i utenriksfart antas å stige med 7,0 pst. fra 1981 til 1982.

I innenriks sjøfart steg den gjennomsnittlige månedsförtjenesten med 6,7 pst. for befal og med 8,6 pst. for voksne sjømenn i underordnede stillinger fra november 1980 til november 1981.

Fra 1. april 1982 ble det i innenriks sjøfart gitt et generelt tillegg på kr 346,- pr. måned. Videre ble det gitt et garantitillegg på kr 242,- pr. måned fra 1. oktober 1982.

Lønnsstatistikken for oljevirksomheten er under utbygging. Siden 1975 har Statistisk Sentralbyrå utarbeidet lønnsstatistikk for

ansatte på flyttbare borefartøyer og verkstedsplattformer og på forsyningsskip. Fra og med 1. kvartal 1982 omfatter kvartalsstatistikken til Norsk Arbeidsgiverforening også arbeidere på operatørselskapenes faste installasjoner på norsk kontinentalsokkel. Næringsgruppen oljevirksomhet i denne statistikken omfatter nå offshorearbeidere i operatørselskaper og oljeboringsbedrifter samt offshorearbeidere i industri og bygge- og anleggsvirksomhet.

Blant ansatte på flyttbare borefartøyer og verkstedsplattformer steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten med 29,0 pst. fra desember 1981 til november 1982.

Fra 1. januar 1982 ble det gitt et tillegg på 8 pst. Oppgjøret 1. april 1982 hadde en totalramme på ca. 16 pst., herav generelt tillegg på ca. 11 pst.

Statistikken for borefartøyer og verkstedsplattformer blir innhentet i november hvert år (i 1981 i desember) og omfatter både boremannskap og maritimt mannskap. For 1982 omfatter statistikken 33 borefartøyer og verkstedsplattformer med i alt 2 429 ansatte hvorav 1 851 i Nordsjøen. Statistikken omfatter ikke de faste produksjonsplattformene eller bedrifter som driver tjenesteytende virksomhet i Nordsjøen.

Tabell 2e viser gjennomsnittlig månedsfortjeneste i november for perioden 1975–82.

Tabell 2e. Gjennomsnittlig månedsfortjeneste¹⁾ på flyttbare borefartøyer og verkstedsplattformer. 1975–82.

	Kr	Stigning i pst. fra året før
1975	6 609	—
1976	7 177	7,7
1977	7 707	8,3
1978	7 914	2,7
1979	8 538	7,9
1980	10 171	19,1
1981 ²⁾	10 778	6,0
1982	13 907	29,0

¹⁾ November.

²⁾ Desember.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Lønsspredningen blant ansatte på borefartøyer og verkstedsplattformer er forholdsvis stor. I november 1982 varierte månedslønnen fra ca. 9 300 kr for riggassistenter til 21 000–25 300 kr for tekniske sjef, plattformsjef og borere. Boresjefer lå enda høyere.

Blant sjøfolk om bord på forsyningsskip steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten med 7,1 pst. fra mars 1981 til mars 1982.

Tabell 2f. Gjennomsnittlig månedsfortjeneste¹⁾ for sjøfolk på forsyningsskip. 1975–1982.

	Voksne sjøfolk i alt		Befal kr	Av dette		
	Månedsfortjeneste kr	Stigning i pst. fra året før		Stigning i pst. fra året før	Matroser kr	Stigning i pst. fra året før
1975	6 676	—	7 687	—	5 466	—
1976	7 929	18,8	8 979	16,8	6 606	20,9
1977	8 069	1,8	9 149	1,9	6 746	2,1
1978	8 227	2,0	9 329	2,0	6 802	0,8
1979	8 470	3,0	9 514	2,0	7 068	3,9
1980	8 593	1,5	9 649	1,4	7 137	0,1
1981	10 926	27,2	12 186	26,3	9 288	30,1
1982	11 698	7,1	12 967	6,4	10 043	8,1

¹⁾ Mars.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Fra 1. mai 1982 ble det som en del av oppgjøret 1. november 1981 gitt et 2. års tillegg på 4,5 pst. Fra 1. november 1982 utgjør generelle tillegg og andre overenskomstendringer ca. 11 pst. Fra 1. mai 1983 blir det gitt et nytt tillegg på 4 pst.

Statistikken for forsyningsskip blir innhentet i mars hvert år. I 1982 omfatter den 100 skip med i alt 1 723 sjøfolk. Tabell 2f viser månedsfortjenesten på forsyningsskip.

Lønnsstatistikken for statstilsatte som

omfatter ca. 178 000 arbeidstakere, viser en lønnsstigning på 13,7 pst. fra 1. oktober 1981 til 1. oktober 1982. For kvinner var stigningen 13,5 pst. og for menn 13,9 pst. Justerings- og normeringsoppgjøret som ble gjennomført pr. 1. oktober 1981 og som i gjennomsnitt ga et lønnstillegg på ca. 4 pst. er først registrert i tellingen pr. 1. oktober 1982. For øvrig har veksten i perioden i hovedsak sammenheng med tarifftillegget på 8,4 pst. som ble gitt 1. mai 1982. Til sammen har de tariffmes-

sige tillegg i perioden vært 12,4 pst. En del av den øvrige lønnsveksten kan forklares ved at gjennomsnittsalderen blant statstilsatte har gått noe opp som følge av liten nyrekruttering siste år. For øvrig har ikke lønnsglidningen avveket særlig fra det som er vanlig i staten. På årsbasis er lønnsveksten for statstilsatte fra 1981 til 1982 beregnet til 12,3 pst.

Årslønnsveksten har variert mellom ulike grupper tilsatte:

	Gjennomsnittlig lønn 1982	Vekst fra 1981 pst.
Kontorass./kontorfullm.	85 956	12,4
Fagarbeidere i Televerket og NSB	97 728	12,1
Saksbehandler ¹⁾	124 476	11,7
Ekspedisjonssjef/underdirektør/byråsjef	170 155	8,0

¹⁾ Omfatter førstesekretær, konsulent og første-konsulent.

Lønnsstatistikken for tilsatte i skoleverket viser en stigning i gjennomsnittlig månedsfortjeneste på 14,4 pst. fra 1. oktober 1981 til 1. oktober 1982. For heltidsansatte kvinner var stigningen 14,2 pst. og for menn 14,4 pst. Også i skoleverket ble det gjennomført justeringer og normeringer med om lag 4 pst. fra 1. oktober 1981. Dette er registrert i lønnstillingen pr. 1. oktober 1982. Som for statstilsatte var tarifftillegget 1. mai 1982 8,4 pst. Endringer i alderssammensetningen har også for tilsatte i skoleverket forårsaket en del av den registrerte lønnsveksten i perioden.

Lønnsstatistikken for kommuneansatte pr. 1. oktober 1982 foreligger ikke. Fra 1. oktober 1980 til 1. oktober 1981 steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten for menn med 9,9 pst. og for kvinner med 12,2 pst.

Fra 1. oktober 1981 ble det gitt justerings- og normeringstillegg som i gjennomsnitt ga en lønnsvekst på ca. 2 pst. For de fleste kommuner kommer virkningene av disse tillegg først med i statistikken pr. 1. oktober 1982. Det er imidlertid tatt hensyn til dette ved årslønnsveksten fra 1981 til 1982. Fra 1. mai 1982 ble det gitt et generelt tillegg på 8,3 pst. I tillegg slo endringer i lønnsstignene og i fellesbestemmelsene ut med til sammen 0,5 pst.

Sammen med overhenget fra 1981 og en forventet lønnsglidning i 1982 er dette foreløpig antatt å gi en årslønnsvekst fra 1981 til 1982 på 11,5 pst. Det må ventes at tallet vil bli endret på grunnlag av statistikken for 1982.

Siden 1980 har Statistisk Sentralbyrå utar-

beidet statistikk for ansatte i forretningsmessig tjenesteyting. Dette omfatter ansatte i virksomheter som driver med regnskapsføring, revisjon, databehandling, arkitektvirksomhet og byggeteknisk konsulentvirksomhet. Dessuten er også ansatte innen teknisk virksomhet og annonse- og reklamevirksomhet med. Felles for de fleste bedriftene i denne statistikken, er at de ansatte ikke får sine lønninger regulert gjennom landsomfattende tariffavtaler.

Fra 1. september 1981 til 1. september 1982 steg gjennomsnittlig månedsfortjeneste med 12,7 pst. for menn og 13,5 pst. for kvinner. En antar at halvparten av de ansatte får sine lønnstillegg 1. mai og den andre halvparten 1.juli. Lønnstilleggene for ansatte i bedrifter innen forretningsmessig tjenesteyting følger ofte lønnstilleggene i landsomfattende tariffavtaler, f.eks. mellom Handel og Kontor og Norsk Arbeidsgiverforening eller for offentlig ansatte. Beregningsutvalget har anslått årslønnsveksten til 13,2 pst. fra 1981 til 1982.

3. LØNSSPREDNINGEN ETTER N.A.F.'s STATISTIKK

Det gjennomsnittlige lønnsnivået for arbeidere viser tildels betydelige variasjoner mellom de enkelte bransjer i industrien og mellom industrien og andre næringer. Innen industrien ligger lønnsnivået i enkelte grafiske fag 40–60 prosent høyere enn i enkelte bransjer i nærings- og nytelsesmiddelindustrien. På samme måte er det næringer som har et lønnsnivå som ligger betydelig over eller under det gjennomsnittlige lønnsnivået i industrien. Disse relasjonene har vært forholdsvis stabile i årrekke.

For å redusere lønsspredningen mellom de enkelte bransjer og lønnstakere har det ved inntektsoppgjørene i 1960- og 1970-årene vært gitt lavlønnstillegg. Beregningsmessig har disse tilleggene vært fordelt bransjevis etter det gjennomsnittlige lønnsnivå for menn i den enkelte bransje i forhold til industriens gjennomsnitt. Bransjer med et lavere lønnsnivå enn 80 prosent av industriens gjennomsnitt har fått de største lavlønnstillegg, mens tilleggene har vært trappet ned med stigende fortjenestenivå. Etter denne beregningsmåte er lavlønnstilleggene stillet til disposisjon for forhandlinger mellom partene i den enkelte bransje eller overenskomst. Foruten de mer generelle lavlønnstilleggene har det også vært gitt mer spesielle lavlønnstillegg innen enkelte bransjer som bakerier, kjøttindustri, landtransporten, innenriks sjøfart og hoteller og restauranter.

Under inntektsoppgjøret i 1980 gikk man

over til en ny beregningsmåte for lavlønnsstilleggene. Mens tilleggene tidligere ble beregnet bransjevis i forhold til industriens gjennomsnitt, ble de nå beregnet bedriftsvis i forhold til industriens gjennomsnitt. Grunnlaget for sammenligningene ble dessuten endret fra lønnsnivået for voksne menn til lønnsnivået for voksne arbeidere, dvs. gjennomsnittet for menn og kvinner. Da kvinner gjennomgående hadde et lavere lønnsnivå enn menn, medførte dette at det måtte gis større lavlønnsstillegg enn etter tidligere beregningsmåte i bransjer hvor det var relativt mange kvinner, f.eks. i tekobransjene. Samtidig med den nye beregningsmåten for lavlønnsstilleggene endret man også innholdet i lønnsbegrepet, idet overtidstillegg og tillegg som knytter seg til arbeidets art som f.eks. skifttillegg, smusstillegg o.l., ble holdt utenfor beregningsgrunnlaget.

Det ble gitt varierende lavlønnsstillegg avhengig av størrelsen på timefortjenestene både pr. 1. april 1980 og 1981 i bedrifter hvor det gjennomsnittlige lønnsnivå lå lavere enn 90 prosent av industriens gjennomsnitt. Dessuten ble det pr. 1. oktober 1980 og 1981 gitt garantitillegg ut fra fortjenestenivået i den enkelte bedrift begrenset oppad til 85 prosent av det samme beregningsgrunnlag som for lavlønnsstilleggene. Disse tilleggene fikk først og fremst betydning for bransjer utenfor industrien som innenriks sjøfart, hoteller og restauranter og renholdsbedrifter.

Under tariffrevisjonen i 1982 ble det ikke gitt lavlønnsstillegg. Derimot ble det i en rekke bransjer fastsatt garantitillegg, som ble gitt fra 1. oktober 1982. Disse tilleggene varierte fra kr 1,40 pr. time i hoteller og restauranter, renholdsbedrifter, innenriks sjøfart, hermetikkfabrikker og vaskerier og renserier til kr 0,14 pr. time i møbel- og annen treindustri. I tekstilindustrien utgjorde garantitillegget kr 1,05 pr. time og i skofabrikkene og konfeksjonsindustrien henholdsvis kr 0,60 og kr 1,00 pr. time. I hele tariffkomplekset mellom LO og N.A.F. slo garantitillegget pr. 1. oktober 1982 gjennomsnittlig ut med en lønnsøkning på kr 0,22 pr. time, herav i industrien en økning på kr 0,10 pr. time. I motsetning til i 1980 og 1981 ble det utbetalt likt garantitillegg til alle arbeidstakere innen samme overenskomstområde, uavhengig av hvor de enkelte bedrifters lønnsnivå måtte ligge i forhold til den tidligere 85 prosentgarantien.

Utviklingen i det relative lønnsnivå for voksne arbeidere (kvinner og menn) fra 3. kvartal 1974 til 3. kvartal 1982 fremgår av tabell 2g. Det relative lønnsnivå i tabellen er beregnet på grunnlag av de gjennomsnittlige

timefortjenester eksklusive overtidstillegg, skifttillegg o.l. i de respektive bransjer. Det er imidlertid ikke foretatt noen korreksjon for forskjellig ordinær ukentlig arbeidstid i de enkelte bransjer. Dette forhold gir et noe overvurdert lønnsnivå i bergverkene og den hel- og døgntkontinuerlige skiftindustrien. Mens den vanlige ordinære ukentlige arbeidstid utgjør 40 timer, utgjør den for arbeid under dagen og i hel-kontinuerlig skiftindustri 36 timer pr. uke. Det er gitt full lønnskompensasjon for arbeidstidsforkortelsen.

Bransjer med lønnsnivå under industriens gjennomsnitt finner man først og fremst innen nærings- og nytelsesmiddelindustrien, tekstil- og bekledningsindustrien, visse deler av treindustrien og den mineralarbeidende industri. Statistikken viser at plasseringen av disse bransjene ikke har endret seg meget fra 1974 til 1982.

Sammenligner man det relative lønnsnivå (gjennomsnittlig timefortjeneste for industriarbeidere = 100) før og etter inntektsoppgjøret i 1982, dvs. 3. kvartal 1981 og 3. kvartal 1982, har den sterkeste relative bedringen med 7 prosentenheter funnet sted i litotrykkeriene. En bedring på 5 prosentenheter har funnet sted i boktrykkeriene og i bryggeriene og en bedring på 4 prosentenheter i bokbinderiene. Den sterkeste nedgang i det relative lønnsnivået med 6 prosentenheter har funnet sted i margarinfabrikkene. Margarinfabrikkene er imidlertid et høstfag, og tariffrevisjonen i 1982 hadde ikke slått ut i lønnsstatistikken for 3. kvartal 1982. Bortsett fra margarinfabrikkene hadde den sterkeste nedgang i det relative lønnsnivået funnet sted i bergverkene med 3 prosent og en nedgang på 2 prosentenheter hadde funnet sted i bakeriene, skofabrikkene, fajansefabrikkene, stenindustrien og elektronisk industri. For disse bransjene kan nedgangen ha sammenheng med en tilsvarende bedring i det relative lønnsnivået i det foregående eller de to foregående år.

De aller fleste endringer i det relative lønnsnivået mellom 3. kvartal 1981 og 3. kvartal 1982 ligger i området pluss/minus 1-2 prosentenheter. Det mange bransjer vinner i den relative plassering fra et år til det neste, tapes i det påfølgende år eller omvendt. Disse forandringene opp eller ned, som i større eller mindre grad skyldes tilfeldige forhold, endrer ikke bildet av bransjenes relative plassering i lønnsbildet. Det bildet man får av bransjenes relative plassering i lønnsbildet, er derfor omtrent det samme i 3. kvartal 1982 som i tidligere år, som det fremgår av tabell 2g.

Ved å sammenlikne tabellens tall for 1979

og 1982, kan en få et visst inntrykk av virkningen av lavlønnsordningen i LO/N.A.F.-området i denne perioden. Tallene gir et inntrykk av at bransjer med lavt lønnsnivå er justert noe opp i disse årene. En må være oppmerksom på at garantitilleggene i lavlønnsordningen er gitt fra 1. oktober. Virk-

ningen for tallene for 3. kvartal må antas å ha blitt svekket av den alminnelige lønnsutviklingen gjennom året. Hotell- og restaurantbransjen og innenriks sjøfart hvor det er gitt betydelige garantitillegg, er ikke med i tabellen.

Tabell 2g. *Bransjevis oversikt over det relative lønnsnivå¹⁾ i 3. kvartal 1974 til 3. kvartal 1982.*

Voksne industriarbeidere = 100

	1974 3. kv.	1978 3. kv.	1979 3. kv.	1980 ²⁾ 3. kv.	1981 ²⁾ 3. kv.	1982 ²⁾ 3. kv.
Bergverk	105	108	109	114	110	107
INDUSTRIALT	100	100	100	100	100	100
Herav:						
Kjøttindustri	85	94	94	94	93	95
Konserverfabrikker	81	86	84	87	83	86
Fiskeindustri	88	88	87	87	86	85
Hermetikkfabrikker	78	76	76	77	78	78
Sildemelindustri	100	92	94	95	95	96
Margarinfabrikker	91	89	94	86	92	86
Møller- og forblanderier	92	95	95	95	95	99
Bakerier og konditorier	88	85	85	87	87	85
Sjokolade og dropsfabrikker	85	89	89	89	91	94
Bryggerier og mineralvannfabrikker	99	97	97	96	95	100
Tobakksfabrikker	88	91	93	92	94	94
Tekstilfabrikker	83	82	82	83	83	84
Konfeksjonsfabrikker	79	81	82	84	84	84
Lærevare- og sportsartikkelfabrikker	82	81	80	83	80	83
Skofabrikker	81	80	82	84	85	83
Trelastbruk	98	92	93	94	93	94
Trevarefabrikker og snekkerier	99	98	98	95	95	98
Møbel og annen treindustri	93	91	91	92	91	91
Papirindustri	94	95	94	95	96	95
Wallboardfabrikker	103	99	101	100	100	101
Eskefabrikker	96	98	99	99	99	101
Konvolutt-, pose- og papirvarefabrikker	89	90	90	92	90	93
Boktrykkerier ialt samt avstrykkerier utenfor Oslo	106	116	115	116	116	121
Bokbinderier	95	103	102	102	102	106
Litotrykkerier	109	118	117	117	119	126
Maling- og lakkindustri	99	96	98	94	96	98
Plastindustri	93	92	92	91	90	92
Oljemøller og fettraffinerier, tranindustri	111	95	96	97	93	97
Sprengstoffindustri	103	107	105	108	106	106
Gummivarefabrikker	91	92	94	93	92	92
Teglverk	96	94	97	97	95	94
Fajanse-, porselens- og keramikkindustri	93	93	95	95	98	96
Glassverk	90	91	91	91	89	89
Sement- og lettbetongindustri	116	105	105	100	102	105
Stenindustri	105	107	107	115	112	110
Mineralindustri	100	99	98	98	99	98
Betongvarefabrikker	102	104	107	105	107	109
Elektrokjemisk industri	103	101	102	105	103	102
Mekaniske verksteder ialt	108	107	107	106	106	105
Elektronisk industri	97	100	99	100	99	97
Bilverksteder	101	100	100	98	98	100
Karosserifabrikker	105	102	101	101	101	101
Byggevirksomhet ialt	117	117	117	—	115	116
Anleggsvirksomhet	142	150	159	—	154	156
Landtransport ialt	93	91	95	96	97	98
Herav:						
Rutebilselskaper	92	88	93	95	96	99

¹⁾ Beregnet på grunnlag av gjennomsnittlig timefortjeneste (eksklusive overtidstillegg, skifttillegg o.l. samt betaling for helgedager, feriepengar o.l.) for voksne arbeidere.

²⁾ Eksklusive etterbetaling.

Tabell 2h. Gjennomsnittlig timefortjeneste (eksklusive overtidstillegg, skifttillegg o.l.) for voksne kvinnelige arbeidere i prosent av tilsvarende timefortjeneste for menn i tidsrommet 1973 til 1980.

Bransje	1973	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Industri ialt	78,9	80,9	82,3	82,8	83,4	84,0	85,0	86,1
Nærings- og nytelsesmiddelind.	82,6	85,7	86,6	86,6	86,9	86,4	87,7	88,4
Hermetikkfabrikker	86,2	89,4	90,1	89,6	89,1	89,8	90,5	93,3
Sjokolade- og dropsfabrikker	83,4	86,8	87,4	87,7	88,0	90,3	90,9	89,5
Tekstil- og bekledning	84,9	86,4	87,9	88,1	89,1	89,3	91,2	93,1
Tekstilfabrikker	85,1	87,5	89,1	88,5	89,0	88,8	90,6	92,6
Konfeksjonsfabrikker	83,9	84,8	85,1	85,9	87,1	87,1	88,0	90,3
Treindustri	91,1	90,5	92,5	92,0	92,4	92,9	92,5	93,5
Treforedling- og papirvare	87,1	86,9	89,1	90,0	89,8	91,3	91,0	91,8
Grafisk industri	81,1	82,9	83,3	82,7	83,7	83,7	84,7	85,0
Kjemisk industri ialt	82,1	85,9	87,0	87,3	87,2	87,2	89,4	91,0
Mineralbearbeidende industri	74,3	79,0	80,6	83,1	83,3	83,6	85,2	87,2
Elektronisk industri	88,4	89,4	90,6	91,4	93,1	93,4	92,1	92,0
Jern- og metallindustri	85,5	87,6	89,2	89,7	90,6	91,4	91,1	91,5
Landtransport	85,7	86,9	87,3	88,3	90,0	89,6	90,1	89,3

1) Gjennomsnittlig timefortjeneste eksklusive overtidstillegg, skifttillegg o.l.

Den relative lønnsutviklingen for kvinnelige arbeidere i forhold til mannlige arbeidere i tidsrommet 1973 til 1981 er gjengitt i tabell 2h. Det er heller ikke i denne tabell foretatt noen korreksjon for forskjellig ordinær ukentlig arbeidstid i de enkelte bransjer. Da det omtrent bare er menn som arbeider på helkontinuerlige og døgnkontinuerlige skift i industrien med en ukentlig arbeidstid på henholdsvis 36 og 38 timer, vil timefortjenesten for menn være noe overvurdert i forhold til timefortjenesten for kvinner.

For kvinnelige arbeidere har det over en årrekke funnet sted en kontinuerlig bedring av lønnsnivået i forhold til menn. Etter 1979 synes denne tendensen å være noe sterkere enn i de nærmest foregående år. Dette har bl.a. sammenheng med tilleggene under lavlønnsgarantien i denne perioden.

Mens den gjennomsnittlige timefortjeneste

for kvinnelige arbeidere utgjorde 78,9 prosent av den tilsvarende timefortjeneste for mannlige arbeidere i 1973, var det tilsvarende forhold 85,0 prosent i 1980 og 86,1 prosent i 1981. I de enkelte bransjer ligger det relative lønnsnivået for kvinner høyere enn i industrien under ett. Stort sett varierer det relative lønnsnivået for kvinner i de enkelte bransjer i 1981 mellom 88 til 92 prosent av lønnsnivået for menn. Det relative lønnsnivået for kvinner lå lavest i grafisk industri. Dette skyldes at menn i de grafiske fag først og fremst er sysselsatt i avistrykkerier og boktrykkerier, mens kvinner i større grad er sysselsatt i bokbinderier.

Da de summariske gjennomsnittsfortjenestene for henholdsvis mannlige og kvinnelige arbeidere er lite sammenlignbare tallstørrelser, gir tallene bedre karakteristikk av utviklingstendensene enn av nivåforskjellen.

KAPITTEL 3

Inntektene i jordbruk og fiske**1. INNTEKTSUTVIKLINGEN I JORDBRUKET**

Det er flere ulike inntektsbegreper og kilder som nyttes til å beskrive inntektsutviklingen i jordbruket og resultatene kan variere avhengig av hvilke begreper og kilder som legges til grunn.

Budsjettnemnda for jordbruket har i samarbeid med Norges landbruksøkonomiske institutt utarbeidet et sett av modellbruk som dekker de mest aktuelle driftsformer og bruksstørrelser. I modellene er det fastsatt bestemte effektivitetskrav til arbeids- og kapitalinnsatsen. Avlingsresultatene er basert på normaliserte avlinger og prisene på produktene er registrerte priser. Ved prognoser nyttes avtalepriser.

Høsten 1982 gjorde Budsjettnemnda for jordbruket en framregning fra 1980 til 1982 for 23 modeller. Priser og tilskott følger registrert utvikling fra 1980 til 1981. For 1982 er det regnet med priser og tilskott som inkluderer full virkning av tilleggene fra 1. juli 1982. Medregnet produktivitetsvekst viste beregningene en vekst i vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk på gjennomsnittlig ca. 10½ pst. fra 1980 til 1981 og ca. 12½ pst. fra 1981 til 1982. Ajourført materiale basert på faktisk oppnådde priser vil om kort tid bli lagt fram for partene i jordbruksoppgjøret.

Budsjettnemnda for jordbruket utarbeider også regnskapsmateriale for jordbruket totalt sett. Modellene og Totalregnskapet kan vise ulik inntektsutvikling bl.a. på grunn av effektivitetskravene i modellene og fordi Totalregnskapet omfatter hele det faktiske jordbruket (dvs. noe mer enn modellene).

Da avlingene i jordbruket varierer med værforholdene, vil dette påvirke inntektsutviklingen. For å ta hensyn til dette utarbeider Budsjettnemnda for jordbruket ikke bare regnskaper basert på faktiske avlinger, men også totalregnskaper der det er lagt inn en normal produksjonsutvikling. I følge disse normaliserte regnskapene økte vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk med 13,3 pst. fra 1980 til 1981 og med 8,4 pst. fra 1981 til 1982. Tallene er foreløpige og kan bli endret ved revisjon.

Fra nasjonalregnskapet foreligger foreløpige tall om driftsresultatet i jordbruket fram til 1982. Tallene er foreløpige og en må være forberedt på justering når mer ajourført grunnmateriale foreligger. Ved tolking av tal-

lene må en være oppmerksom på at de er påvirket av avlingsvariasjoner fra år til år. Driftsresultatet regnet pr. årsverk økte med ca. 12½ pst. fra 1980 til 1981 og med ca. 8½ pst. fra 1981 til 1982.

Driftsresultatet ifølge nasjonalregnskapet og begrepet vederlag til arbeid og egenkapital beregnet av Budsjettnemnda for jordbruket har nokså forskjellig innhold. F.eks. er ikke gjeldsrenter trukket fra når en beregnet driftsresultatet, mens de er trukket fra i det andre inntektsbegrepet.

Begrepet driftsresultat er nærmere omtalt i kap. 1, avsnitt 2.

Utvalget vil understreke at det ikke har tatt nærmere standpunkt til hvordan tallene ovenfor samsvarer med den faktiske inntektsutviklingen i jordbruket.

2. INNTEKTENE I FISKE

I fiskeriforhandlingene brukes flere begreper som belyser ulike sider av inntektsforholdene.

Lønnsevne pr. årsverk, er en beregnet størrelse og forteller hvor mye rederiet kan utbetale mannskapet dersom regnskapet skal balansere. Lønnsevnen er definert som sum inntekter minus sum kostnader inklusive avskrivninger m.v. dividert med antall årsverk. Lønnsevnen er et beregnet resultatmål og nivået vil i stor grad være påvirket av de kostnadsvurderinger som legges til grunn ved beregningen, jfr. resultat pr. årsverk i tabell 3a. Særlig vil valget av avskrivningsprinsipp ha stor betydning. Lønnsevnen eller resultat pr. årsverk er ikke særlig egnet til å belyse fiskernes faktiske inntekter.

Det grunnleggende prinsipp i avlønningsordningen i fisket er prosent- eller lottsystemet som går ut på at hver fisker har en bestemt prosent eller lott av delingsfangst (bruttofangst minus nærmere definerte fellesutgifter). Denne prosentsatsen eller lotten kan variere alt etter om mannskapet eier redskaper, holder proviant selv osv. Den samlede arbeidsgodtgjørelsen til mannskapet omfatter foruten mannskapslotter også eventuelle hyrer, ekstralotter eller proviant betalt av båtsen/rederiets andel av delingsfangst. Ekstralotten går som regel til skipper, bas e.l. og må ses som et slags tillegg for arbeidslederfunksjonen.

Arbeidsgodtgjørelsen pr. årsverk vil såle-

des ligge en del høyere enn fiskerlotten pr. årsverk.

I tabell 3a gis en oversikt over beregnet lønnsevne, resultat og arbeidsgodtgjørelse i perioden 1978–82 for storbåt, dvs. fartøyer på 13 m (40 fot) og over og for småbåt, dvs. fartøyer på 8–12,9 meter (25–39 fot).

Tallmaterialet for årene 1978–81 er basert på de årlige lønnsomhetsundersøkelser som Budsjettnemnda for fiskenæringen utfører. Nemndas undersøkelser bygger på innhentede regnskapsoppgaver for vanlig godt drevne og vel utstyrte fartøyer, som brukes til fiske året rundt. Dette er i henhold til normer fastlagt i Hovedavtalen for fiskenæringen som gir grunnlaget for forhandlingene om støttetiltak for næringen.

Det er således ikke et representativt utvalg for hele fiskeflåten som er grunnlaget for tallene i tabellen. Det beregnede inntektsnivået kan derfor ikke oppfattes som gjennomsnittstall for hele næringen.

For 1982 er det foretatt beregninger for fartøyer på 13 meter og over på grunnlag av foreløpige oppgaver for fangst og priser og for anslag over utviklingen i kostnader m.m. Disse anslagene er naturligvis usikre og må ventes å kunne bli revidert en god del senere.

I Budsjettnemndas materiale er definisjonen av årsverk knyttet til fartøyets driftstid, dvs. den tid fartøyet er utrustet for fiske og mannskapet står om bord. Budsjettnemndas årsverksbegrep gir således uttrykk for den veide gjennomsnittlige bemanning om bord i fartøyene i løpet av året. Fartøyene som inngår i beregningene, skal normalt ha 30 ukers driftstid eller mer. Imidlertid kan Budsjettnemnda lempe på dette kravet dersom fangststopp eller regulering gjør at fartøyer ikke oppnår den driftstid de normalt ellers ville hatt. Gjennomsnittlig driftstid i året for Budsjettnemndefartøyene på 13 m og over er 37–38 uker og på fartøyer på 8–12,9 m 25–26 uker. En arbeidsgruppe har på grunnlag av materiale fra noen år tilbake beregnet at det ligger et forholdsvis stort antall timer bak et årsverk på en del fartøygrupper på 13 m og over. De siste års reguleringer kan ha medført at antall timer for enkelte fartøygrupper har gått en del ned.

På en del fartøygrupper blir det på grunn av arbeidets art benyttet utskiftningsmannskaper, slik at det står mer enn én man bak ett årsverk. Inntekt pr. mann vil i slike tilfelle ligge lavere enn inntekt pr. årsverk.

I tabellen gis oppgaver over gjennomsnittlig lønnsevne, resultat og arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk for helårsdrevne fartøyer i alt, for storbåt og småbåt i alt og for storbåt også for fartøyer i torskefiskeriene¹⁾ og i sildefiskeriene²⁾. «I alt gruppen» omfatter noen flere fartøygrupper enn de som går inn under torske- og sildefiskeriene.

For storbåt i sildefiskeriene har lønnseveren i perioden 1978–81 gått både opp og ned. Ellers har det vært øking hvert år i de andre inntektsmålene både for småbåt og storbåt, men det har likevel vært varierende øking fra år til år. Disse svingningene har dels bakgrunn i varierende ressursgrunnlag og overkapasitet blant enkelte fartøygrupper.

I 1982 var det ifølge anslagene øking i både lønnsevne, resultat og arbeidsgodtgjørelse for storbåt i sildefiskeriene. For storbåt i torskefiskeriene viste anslagene en liten nedgang i alle tre inntektsmålene.

Det framgår av det materiale Budsjettnemnda legger fram at det er forholdsvis store inntektsforskjeller innen næringen. Dette gjelder både mellom distrikter, fiskerier og båttyper. Inntektsforskjellene er imidlertid ikke stabile. Forholdene kan skifte slik at fartøygrupper som tjener godt ett år kan ligge lavt neste år.

Ved lønnsomhetsundersøkelsen for 1981 for båter på 13 m og over, kom det tilfredsstillende regnskapsoppgaver fra ca. 35 pst. av den kartlagte masse av helårsdrevne fartøyer. For de mindre båtene bygger undersøkelsen på regnskaper fra 24 pst. av fartøyene. Dette tilsier varsomhet ved bruk av tallene. Budsjettnemnda peker også på andre forhold som gjør at tallene for de mindre fartøyene er mer usikre enn for de større.

Statistisk Sentralbyrå har på grunnlag av materiale fra Garantikassen for fiskere lagt fram tall for fiskeres inntekter i 1979 og 1980. Tallene er imidlertid ikke basert på tilsvarende normer som Budsjettnemndas materiale.

Beregningsutvalget understreker at det ikke har tatt standpunkt til hvordan tallene som er gjengitt i tabellen, samsvarer med de faktiske inntektsforhold i næringen.

¹⁾ Kyst- og bankfiske etter torskeartet fisk, reker, line- og garnfiske på fjerne farvann, trålere og fabrikkskip.

²⁾ Fiske med not og trål etter sild, makrell, lodde, brisling, øyepål, tobis, kolmule og polartorsk.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1983

Tabell 3a. *Inntekter i fiskerinæringen 1978–82. Helårsdrevne fartøyer på 8–12,9 meter (småbåt) og 13 meter og over (storbåt). (For årene 1978 og 1979 henholdsvis 25–39 fot og 40 fot og over). Kroner.*

		Storbåt			Småbåt	Helårsdrevne i alt
		Sild	Torsk	I alt		
1978	Lønnsevne pr. årsverk	16 500	61 600	49 300	36 000	46 400
	Resultat pr. årsverk	77 200	89 100	85 900	43 600	76 700
	Arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk ...	104 600	92 400	95 800	44 500	84 700
1979	Lønnsevne pr. årsverk	11 900	68 300	53 300	36 700	49 400
	Resultat pr. årsverk	82 400	95 400	91 700	45 400	80 800
	Arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk ...	110 100	100 300	102 700	47 900	89 800
1980	Lønnsevne pr. årsverk	56 100	91 900	87 100	48 500	77 300
	Resultat pr. årsverk	143 200	127 000	132 000	59 600	113 700
	Arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk ...	132 100	117 100	121 800	56 200	105 200
1981	Lønnsevne pr. årsverk	36 000	103 100	89 600	51 900	79 100
	Resultat pr. årsverk	152 000	147 300	148 100	68 200	125 800
	Arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk ...	139 400	135 000	136 200	68 300	117 300
1982	Lønnsevne pr. årsverk	41 000	99 000	90 000	—	—
	Resultat pr. årsverk	173 000	142 000	149 000	—	—
	Arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk ...	158 000	128 000	135 000	—	—

Merknad:

Lønnsevne pr. årsverk: Forutsatt beregnede avskrivninger etter gjenanskaffelsesverdi, forrentning av egenkapital og at produktavgiften regnes som kostnad.

Resultat pr. årsverk: Faktiske bokførte avskrivninger, ingen forrentning av egenkapital, produktavgiften regnes ikke som kostnad.

For årene 1978–81 er utbetaling av minstelott fra garantikassene inkludert. I 1981 utgjorde dette gjennomsnittlig 1 500,- kr pr. årsverk for storbåt og 4 000,- kr pr. årsverk for småbåt.

Kilde: 1978–81: Budsjettnemnda for fiskerieringen. For 1982: Anslag.

KAPITTEL 4

Prisutvikling og prispolitikk

1. UTVIKLINGEN I KONSUMPRISINDEKSEN

Prisstigningen i Norge i 1970-åra var i gjennomsnitt 8,4 prosent pr. år, med den sterkeste stigningen i 1975 da konsumprisindeksen i gjennomsnitt steg med 11,7 prosent. I årene 1976–1978 var prisstigningen noe avtakende sett i forhold til 1975. Særlig fra 1978 til 1979 var det en betydelig avdemping, da konsumprisindeksen viste en økning på bare 4,8 prosent. Dette var bl.a. en følge av pris- og inntektsstoppen og at det på statsbudsjettet for 1979 ikke ble foretatt takst- og avgiftsøkninger. Som følge av loven om inntektsstopp ble heller ikke jordbruksprisene innenfor jordbruksavtalens ramme økt. Etter at pris- og inntektsstoppen ble opphevet fra årsskiftet 1979–1980 var prisstigningen igjen sterk og tiltakende gjennom 1980. Stigningstakten gjennom 1981 var derimot avtakende.

Prisstigningstakten gjennom 1982 målt ved prosentvis vekst fra tilsvarende måned året før framgår av tabell 4.a. Gjennom de tre første kvartalene i 1982 falt veksttakten i konsumprisindeksen, mens den økte igjen gjennom 4. kvartal. I de to første månedene i år falt stigningstakten igjen og stigningstakten hittil i år er nå den laveste siden 1980. Konsumprisindeksen lå i februar 9,9 prosent høyere enn i tilsvarende måned i fjor.

Økningen i stigningstakten mot slutten av 1982 må ses på bakgrunn av at prisene steg meget svakt i høstmånedene 1981, da det gjaldt bestemmelser om prisstopp. Det kan

også ha virket inn at lønnsoppgjøret i 1982 ga vesentlig større tillegg enn i 1981, og at kronen ble devaluert i august og september.

Det spesielle forløpet av prisutviklingen i 1981 og 1982 og årsakene bak det, gjenspeiles også i produsent- og engrosprisindeksene. I likhet med konsumprisindeksen økte veksttakten for disse indeksene mot slutten av 1982, men har falt igjen hittil i 1983. Eksempelvis økte engrosprisindeksen med 5,9 prosent fra februar i fjor til februar i år.

Den gjennomsnittlige prisstigning fra 1980 til 1981 var 13,6 prosent, og fra 1981 til 1982 viste konsumprisindeksen en stigning på 11,3 prosent.

I OECD-landene var prisstigningen i 1970-årene i gjennomsnitt ca. 9 prosent pr. år, med andre ord noe høyere enn i Norge. Stigningen var noe lavere enn hos oss i 1978. I 1979 var imidlertid prisstigningen i andre vestlige land betydelig sterkere enn i Norge, vesentlig på grunn av pris- og inntektsstoppen i vårt land. Fra 1978 til 1979 steg konsumprisindeksen i gjennomsnitt med 9,9 prosent i OECD-landene totalt.

Både i Norge og innen OECD for øvrig var prisstigningen i 1980 sterkere enn året før. Senere har imidlertid prisstigningstakten i en rekke OECD-land vært avtakende og betydelig lavere enn i Norge. I januar 1983 var konsumprisindeksen for OECD-land totalt 6,4 prosent høyere enn ett år tidligere. Tilsvarende tall for Norge var 10,1 prosent. Se for øvrig tabell 4b.

Tabell 4a. Konsumprisindeksen (1979=100).

	Indekstall			Endringer fra året før, pst.	
	1981	1982	1983	1982	1983
Januar	119,8	134,2	147,8	12,0	10,1
Februar	120,7	135,1	148,5	11,9	9,9
Mars	123,1	137,3	—	11,5	—
April	123,9	138,0	—	11,4	—
Mai	124,4	138,2	—	11,1	—
Juni	126,0	139,6	—	10,8	—
Juli	127,8	141,8	—	11,0	—
August	127,8	141,9	—	11,0	—
September	129,0	142,9	—	10,8	—
Oktober	129,3	143,9	—	11,3	—
November	129,9	145,0	—	11,6	—
Desember	130,3	145,6	—	11,7	—
Årsgjennomsnitt	126,0	140,3	—	11,3	—

Tabell 4b. Konsumprisindeksen i en del OECD-land. Prosentvis endring.

	Årlig gj.snitt ¹⁾ 1970-80	Endring fra året før ²⁾			
		1980	1981	1982	Jan. 82- jan. 83
Norge	8,4	10,9	13,6	11,3	10,1
USA	7,8	13,5	10,4	6,2	3,8
Japan	9,0	8,0	4,9	2,7	2,0
Vest-Tyskland	5,1	5,5	5,9	5,3	3,9
Frankrike	9,6	13,6	13,4	11,8	9,6
Storbritannia	13,7	18,0	11,9	8,6	4,9
Italia	13,9	21,2	19,5	16,6	16,2
Sverige	9,3	13,7	12,1	8,6	10,0
Danmark	9,9	12,3	11,7	10,1	9,1
Finland	²⁾ 11,2	11,6	12,0	9,3	8,1
OECD-land (gj.snitt)	9,0	12,9	10,6	8,0	6,4
Europeiske OECD-land (gj.snitt)	²⁾ 10,4	14,2	12,3	10,6	9,2

¹⁾ Kilde: St.prp. nr. 1. Tillegg nr. 17 for 1982-83 (Salderingsprp.).

²⁾ Kilde: Månedlige pressemeldinger fra OECD.

Tabell 4c¹⁾. Konsumprisindeksen 1979=100. Prosentvis stigning i delindeksen (A). Bidrag fra de enkelte delindekser til totalindeksen (B).

Endring fra året før	A	B	A	B
	1980/1981 Prosent	1980/1981 Prosent enheter	1981/1982 Prosent	1981/1982 Prosent- enheter
Matvarer	17,0	3,2	14,0	2,8
Drikkevarer og tobakk	25,0	0,9	17,0	0,7
Klær og skotøy	12,0	1,2	8,0	0,7
Bolig, lys og brensel	13,0	2,2	12,0	2,1
Møbler og husholdningart.	13,0	1,4	10,0	0,9
Helsepleie	10,0	0,2	13,0	0,3
Reiser og transport	12,0	2,3	10,0	1,8
Fritidssysler og utdanning	9,0	1,0	10,0	1,1
Andre varer og tjenester	15,0	1,2	12,0	0,9
Total	13,6	13,6	11,3	11,3

Merknad: Tabell 4c er beregnet på grunnlag av oppgitt indekstall uten desimal.

¹⁾ Vektgrunnlaget fra og med august 1982 er basert på forbruket i 1979-81.

Tabell 4c. viser at prisstigningen de siste to år fordeler seg over hele varespekteret.

Prisstigningen fra 1980 til 1981 må sees i sammenheng med skatteendringen i 1981 som medførte økte indirekte skatter og reduserte direkte skatter. Avgiftsøkninger og reduksjon i matvaresubsidiene sammen med takstøkninger m.v. slo ut i indeksen for januar 1981 med anslagsvis 2,5-3 prosent.

Også ved årsskiftet 1981/82 var stigningen i konsumprisindeksen sterk som følge av takst- og avgiftsøkninger og subsidiereduksjoner. Avgiften ble økt på sukker, mineralvann, øl, vin, brennevin og tobakk. Subsidiene på mel ble redusert, og tilskuddene på fersk fisk ble fjernet helt. I tillegg økte en del offentlige priser, bl.a. prisene på elektrisitet, offentlige kommunikasjon og teletjenesten. Til sammen utgjorde dette om lag 2 prosent på konsumprisindeksen.

I tabell 4d. er konsumprisindeksen fordelt etter leveringssektor og viser utviklingen i følgende 6 hovedgrupper: jordbruksvarer, fiskevarer, andre norskproduserte konsumvarer, importerte konsumvarer, husleie og andre tjenester.

Tabellen viser stigningen over året målt fra januar til januar for konsumprisindeksen fordelt etter leveringssektor.

Stigningen for de to første årene er sterkt påvirket av avgifts- og subsidieendringene som ble gjennomført fra henholdsvis årsskiftet 1980/81 og 1981/82 og som er omtalt ovenfor. Indeksverknningen av økte offentlige takster og avgifter m.v. ved årsskiftet 1982/83 var noe mindre enn for de to foregående år, anslagsvis ca. 1,5 prosent.

Det framgår av tabell 4d. at prisstigningen på «Jordbruksvarer» og «Fiskevarer» var betydelig lavere gjennom 1982 enn i de to fore-

gående år. Likeledes var det en markert nedgang i prisstigningstakten for «Andre norsk-produserte konsumvarer» som er påvirket av verdensmarkedet. For «Importerte konsumvarer» var prisstigningen lav relativt sett for

alle tre årene, mens det motsatte var tilfelle for «Andre norskproduserte konsumvarer» som er lite påvirket av verdensmarkedets priser, og for «Andre tjenester».

Tabell 4d. Konsumprisindeksen. Varer og tjenester etter leveringssektor. 1979=100.

	Vekt 0/00	Endring i pst.		
		Jan. 80– jan. 81	Jan. 81– jan. 82	Jan. 82– jan. 83
Total	1 001,4	15,2	12,0	10,1
1. Jordbruksvarer	119,4	17,8	16,3	9,9
1.1. Mindre bearbeidde	73,2	17,6	17,1	8,6
1.2. Mer bearbeidde	46,2	18,2	14,6	12,2
2. Fiskevarer	13,7	27,2	17,2	7,3
3. Andre norskproduserte konsumvarer	346,8	18,8	12,8	10,3
3.1 Lite påvirket av verdensmarkedets priser	114,7	16,8	14,6	13,9
3.2 Påvirket av verdensmarkedet pga. stort importinnhold eller råstoffpris bestemt på verdensmarkedet	104,0	26,1	11,2	7,8
3.3 Påvirket av verdensmarkedet pga. konkurranse fra utlandet	128,1	14,2	12,7	8,6
4. Importerte konsumvarer	237,9	8,5	7,4	6,8
4.1 Uten norsk konkurranse	127,9	5,8	7,7	8,1
4.2 Med norsk konkurranse	110,0	11,9	7,2	5,2
5. Husleie	95,1	10,7	10,1	12,6
6. Andre tjenester	188,5	16,5	14,2	14,0
6.1 Med arbeidslønn som dominerende prismått	60,9	17,4	9,8	13,2
6.2 Også med andre viktige priskomponenter	127,6	16,1	16,3	14,4

2. PRISPOLITIKK

Bestemmelsene om prisstopp fra 15. september 1978 ble fra 1. januar 1980 avløst av midlertidige forskrifter av 23. november 1979 om prisberegning og meldeplikt. Lov om inntektsregulering avløste fra årsskiftet 1979/80 inntektsstoppen. Loven gjaldt fram til 31. mars 1982.

Fra 1. januar 1981 ble forskriftene om prisberegning og meldeplikt opphevet. De ekstraordinære prisreguleringstiltakene hadde da stått ved lag i 2½–3 år.

Avløsningsbestemmelser ble gitt ved forskrifter av 21. november 1980 om meldeplikt for pris- og avanseforhøyelser for produsenter og importører med omsetning større enn 15 mill. kroner pr. år. Forskriftene hadde som utgangspunkt at de ervervsdrivende selv skulle kunne fastsette sine priser og avanser. Men prismyndighetene skulle føre tilsyn med prisutviklingen bl.a. gjennom meldinger fra de ervervsdrivende. Det ble derfor trukket opp relativt detaljerte retningslinjer som prismyndighetene ville legge til grunn ved vurdering av pristilleggene, og i forbindelse med kontroll.

Meldepliktsforskriftene var et ledd i overgangen til en friere markedstilpasning av prisene enn det som hadde vært tilfelle i foregående år.

Fra 3. august 1981 ble imidlertid meldepliktsforskriftene avløst av midlertidige forskrifter om prisstopp. Bakgrunnen var bl.a. at prisstigningen i løpet av året var blitt sterkere enn det som var lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet for 1981. Prisstoppen var ett av flere tiltak som ble iverksatt for å unngå et indeksoppgjør høsten 1981.

Prisstoppen ble opphevet fra 1. januar 1982. I St. meld. nr. 58 for 1981–82 om retningslinjer for prismyndighetenes virksomhet i 1982 het det bl.a. at prismyndighetene først og fremst skulle bidra til å fremme en fri markedstilpasning, særlig ved tiltak som tok sikte på å motvirke konkurransereguleringer i næringslivet. Det skulle ellers føres tilsyn med bedriftenes prisfastsetting bl.a. gjennom midlertidige forskrifter av 17. desember 1981 om meldeplikt for pris- og avanseforhøyelser. Meldingene etter disse forskriftene skulle i første rekke danne grunnlag for vurdering av prisutviklingen på ulike områder.

De kunne også benyttes som grunnlag for konkrete vurderinger av prisberegningen i de enkelte bedrifter som får meldeplikt. Det ble videre varslet at dersom pris- og avanseutviklingen tyder på en uforsvarlig pris- og/eller avanseutvikling i enkelte bransjer eller for enkelte produkter, vil prismyndighetene være innstilt på å treffe tiltak for å presse prisene eller avansene tilbake, fortrinnsvis ved konkurransefremmende tiltak, men om nødvendig i særskilte tilfeller også ved direkte reguleringer. Meldepliktforskriftene står fortsatt ved lag.

I følge St. meld. nr. 59 (1982–83) om retningslinjer for prismyndighetenes virksomhet i 1983 vil prismyndighetenes hovedoppgave også i dette året være å fremme en fri markedstilpasning og bidra til økt priskonkurranse. Gjeldende forskrifter om leverandørreguleringer og konkurransereguleringer opprettholdes. Dispensasjoner og unntak fra forskriftene gjennomgås med sikte på å vurdere om grunnlaget for dispensasjon eller unntak fortsatt er til stede. Prisdirektoratet skal vurdere å forby leverandører av varer å drive individuell prisveiledning ovenfor videreforhandlere når veiledningen antas å føre til for høye priser eller avanser, motvirke effektiv konkurranse eller kan lede til mislige konkurranseforhold. Prismyndighetene skal legge vesentlig vekt på å informere forbrukerne og næringslivet om aktuelle pris- og konkurranseforhold.

3. PRISUTSIKTENE VÅREN 1983

Prisstigningen fra desember 1982 til januar 1983 var på 1,5 prosent. Det tilsvarende omtrent økningen som kom fra økte offentlige takster, avgifter og reduksjon i subsidier. Prisstigningen som skyldtes andre faktorer ble oppveiet av en tilsvarende nedgang i prisene på klær og skotøy som følge av sesongsalget.

I tabell 1 i innledningen til dette kapitlet er tatt med tall for konsumprisindeksen for januar og februar. Prisdirektoratet har utarbeidet anslag over prisstigningen for perioden fram til mai 1983. Anslagene viser følgende utvikling:

Stigning fra februar til mars: Ca. 1 pst.

Stigning fra mars til april: Ca. ½ pst.

Stigning fra april til mai: Noe under ¼ pst.

Konsumprisindeksen for mai 1983 vil etter dette kunne ligge om lag 1,5–2 pst. over tallet for februar og ca. 9–9,5 pst. høyere enn indeksen for mai 1982. Det kan nevnes at konsumprisindeksen både for januar og februar lå lavere enn det en på forhånd hadde regnet med.

4. FAKTORER BAK PRISSTIGNINGEN

I Beregningsutvalgets tre foregående rapporter har utvalget nærmere omtalt faktorene bak prisstigningen. I utvalgets høstrapport hadde en følgende oppsummering:

«Prisstigningen i 1982 ser etter Beregningsutvalgets vurdering ut til å ha sammenheng med betydelig vekst i flere av de prisbestemmende faktorer i vår indre økonomi. Lønningene har økt forholdsvis sterkt, særlig i en del tjenesteytende næringer, blant dem varehandel. Viktige offentlige regulerte priser er satt betydelig opp. Beregninger gjort i Finansdepartementet tyder på at det har funnet sted en øking i påslagssatser eller driftsresultatets andel av verdiskapningen i deler av næringslivet uten at en med sikkerhet kan si hvor. Prisdirektoratets undersøkelser, som på dette punkt finner en viss støtte i delindeksen for engros- og konsumprisindeksene, tyder på at enkelte avansesatser i varehandelen kan være satt opp, men synes samtidig å vise at dette ikke har vært en alminnelig tendens. Derimot tyder Prisdirektoratets materiale på at bedriftenes prosentpåslag på lønssatsene har økt i en del andre tjenesteytende bransjer.

Importprisstigningen har i 1982, som i de nærmeste foregående år, virket dempende på prisutviklingen.»

I vedlegg 2 er det gjengitt en tabell med endringer i priser og beregningsgrunnlag i utvalgte bedrifter i en del tjenesteytende bransjer. Tabellen tilsvarende tabell 4 i vedlegget i høstrapporten (NOU 1983: 1), men dekker perioden fra 31. desember 1981 fram til 15. desember 1982.

Det materialet som Prisdirektoratet la fram i høstrapporten, og tabellen i vedlegg 2, tyder

Tabell 4e. Anslåtte bidrag til prisstigningen fra 1981 til 1982 fra ulike faktorer.

Bidrag til konsumprisstigningen for varer levert fra sektor med	
Internasjonalt bestemte priser	2,4
– priser på importerte varer	1,7
– priser på varer produsert i Norge for hjemmemarkedet utsatt for utenlandsk konkurranse	0,7
Offentlig regulerte priser	4,0
– jordbrukspriser	1,0
– priser på off. forretningsdrift	0,6
– elektrisitetspriser	0,5
– husleie	1,5
– øvrige offentlige regulerte priser	0,4
Kostnadsbestemte priser	4,3
– lønninger	2,7
– produktivitet	+0,3
– driftsresultat	1,9
Avgifter og subsidier	0,6
– avgifter	0,4
– subsidier	0,2
Konsumprisindeksen i alt.	11,3

på at prisene og påslagene har økt sterkere enn det økningen i lønnskostnadene skulle tilsi innenfor visse bransjer.

Prisdirektoratet har overfor Beregningsutvalget gjort oppmerksom på at enkelte endringer i tabellen i vedlegg 2, i forhold til tilsvarende tall i høstrapporten, skyldes utvidelse av bedriftsutvalget. Det gjelder bl.a. for hoteller, som viser en sterkere stigning for perioden 31. desember 1981–20. september 1982 enn for perioden 31. desember 1981–15. desember 1982. Men dette innebærer altså ikke at det har vært noen reell nedgang i hotellprisene fra september til desember.

I tabell 4e. er det gitt en oversikt over an-

slåtte bidrag til prisstigningen fra 1981 til 1982 fra ulike faktorer. Tabellen er beregnet ved hjelp av MODIS IV.

Ut fra det materiale Beregningsutvalget sitter inne med, kan ikke utvalget se at det er grunnlag for å trekke andre konklusjoner nå med hensyn til faktorene bak prisstigningen, enn det som ble gjort i høstrapporten.

Beregningsutvalget vil for øvrig understreke den usikkerhet som er knyttet til beregningen av driftsresultatet (jfr. kapittel 1), og vil samtidig minne om at tall for avansesatser og driftsresultat ikke uten videre kan tolkes som uttrykk for foretakenes disponible inntekter.

KAPITTEL 5

Utviklingen i disponibel realinntekt

Innledning

Beregningsutvalget har beregnet utviklingen i disponibel realinntekt – inntekter etter fradrag for skatt og korrigert for prisendringer – for noen utvalgte grupper:

- Industriarbeidere
- Industrifunksjonærer
- Lønnstakere i statlig virksomhet
- Trygdede med minstepensjon
- Yrkesutøvere i jordbruket

Innen industrien viser lønnsstatistikken at funksjonærene gjennomsnittlig hadde en noe høyere nominell inntektsvekst 1981–82 enn arbeidere. Det er undergruppen av ikke-ledende funksjonærer som synes å ha hatt den sterkeste lønnsveksten. Undergruppen av ledende funksjonærer hadde en lønnsvekst omtrent på linje med arbeiderne. På de inntektsnivåer det er gjort beregninger for, hadde gruppene med lønnsvekst som for industriarbeider, en svak nedgang eller stagnasjon i disponibel realinntekt fra 1981 til 1982. Den samme utvikling hadde gruppene med lønnsvekst som i gjennomsnitt for ledende funksjonærer.

På de fleste stillingsnivåer i statlig virksomhet fikk lønnstakerne i 1982 en liten økning i disponibel realinntekt fra året før. Økningen var størst på de laveste inntektstrinnene. For ansatte med inntektsutvikling som for sjefsstillinger var det en nedgang i disponibel realinntekt.

Trygdede med minstepensjon hadde også en vekst i disponibel realinntekt i 1982.

Yrkesutøvere i jordbruket hadde fra 1981 til 1982 en sterkere nedgang i disponibel realinntekt enn industriarbeidere.

Nærmere om forutsetningene for beregningene

De beregninger som er utført, gjelder følgende grupper:

- a) Lønnstakere med inntekt i 1982 på 80 000 kroner, 90 000 kroner, 100 000 kroner og 125 000 kroner der inntekten før skatt forutsettes å ha utviklet seg som gjennomsnittlig årslønn for voksne industriarbeidere etter N.A.F.'s statistikk.
- b) Lønnstakere med inntekt i 1982 på 125 000 kroner, 150 000 kroner, 200 000 kroner og 250 000 kroner, der inntekten før skatt forutsettes å ha utviklet seg som gjennomsnittlig årslønn for funksjonærer i ledende stillinger etter N.A.F.'s statistikk.

- c) Trygdetakere med minstepensjon.
- d) Lønnstakere med inntekt i 1982 som for utvalgte stillingsgrupper i staten og med en inntektsutvikling i 1982 som disse stillingsgruppene har hatt.
- e) Yrkesutøvere i jordbruket med inntekt på 70 000 kroner, 90 000 kroner og 110 000 kroner, og med et inntektsforløp før skatt som er satt lik utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk etter såkalt normaliserte tall (normale avlinger) fra Budsjettnemnda for jordbruket i årene 1979 til 1982.

For andre enn trygdetakerne er beregningene utført for enslige inntektstakere og for inntektstakere som forsørger ektefelle og to barn under 17 år. Den nominelle disponible inntekten beregnes ved at en trekker inntektsskatter og trygdepremier fra inntekten, samtidig som en for barnefamilier tar hensyn til forsørgerfradraget og barnetrygden. En kommer deretter frem til den disponible inntekten med konsumprisindeksen. Fra 1981 til 1982 steg den med 11,3 pst.

I tillegg til virkninger av skatte- og trygde-regler er det innarbeidet virkninger av mer spesielle økonomiske ordninger som er innført i de senere årene og som i prinsippet vil påvirke utviklingen i kjøpekraften. Dette gjelder bl.a. virkninger av lettelsene i skattingen av boliger og bankinnskudd, fradragsrett for fagforeningskontingent, utviding av sparing med skattefradrag og virkninger av sykkelønsordningen. Det må understrekes at en rekke av de anslåtte virkningene som beregningsmessig er lagt frem for flere av disse ordningene, er usikre.

Endringene for 1982 i reglene for sparing med skattefradrag og skattefrie renteinntekter har en anslått vil bidra med 0,2 pst. i disponibel realinntekt på alle inntektsnivåer.

Endringer i disponibel realinntekt gir uttrykk for endringer i den reelle inntekt inntektstakere har etter at skatten er betalt. Dette beregnes ved å korrigere veksten i den disponible inntekten for prisstigningen. Beregningene av skatten er foretatt under generelle forutsetninger. For den enkelte vil mer individuelle forhold være av betydning, f.eks. i hvilken utstrekning en har fradrag for gjeldsrenter eller andre fradrag utenom minste-fradraget. For stønader har en bare tatt hensyn til barnetrygden.

Det er grunn til å understreke at endringene i disponibel realinntekt ikke uten videre

gir noe fullgodt uttrykk for endringene i en persons levestandard eller levekår, selv om den er en viktig levekårskomponent. Også fellesforbruket i form av undervisning, helsestell, sosiale ytelser og velferdstiltak fra arbeidsgiver utenom lønnsutbetalingene er av stor betydning for levekårene.

Beregningene bygger på en rekke forenklede forutsetninger og må brukes med varsomhet. I utvalgets tidligere rapporter er gjort nærmere rede for de forutsetninger som er lagt til grunn og ulike forbehold som må tas ved bruken av tallene.

Lønnstakere i industrien

Fra 1981 til 1982 har en regnet med 10,4 pst.¹⁾ vekst i årslønn for voksne industriarbeidere i gjennomsnitt. For funksjonærer i ledende stillinger er det fra 1981 til 1982 regnet med en årslønnsvekst på 10,7 pst.

I tabell 5b har en presentert utviklingen i disponibel realinntekt for utvalgte lønnstakergrupper i industrien. Ifølge tabellen vil begge de to utvalgte lønnstakergrupper få en nedgang i disponibel realinntekt i 1981–1982. Siden beregnet lønnsvekst er svært lik for de to gruppene med 10,4 pst. for lønnstakere med lønnsvekst for industriarbeidere og 10,7 pst. for lønnstakere med lønnsvekst som ledende funksjonærer, blir utviklingen i disponibel realinntekt også svært lik. Utviklingen er gunstigere for lønnstakere som mottar barnetrygd enn for lønnstakere uten barn.

Beregningsutvalget har fått oversendt henvendelser til Forbruker- og administrasjonsdepartementet om beregning av disponibel realinntekt for andre typehushold enn hva utvalget tradisjonelt har lagt til grunn. Anmodningene omfatter bl.a. barnefamilier med to inntekter og enslige med barn.

Det beregningene for de valgte husholdningene først og fremst skal gi inntrykk av, er tendensen i utviklingen for ulike lønnstakergrupper. Ved beregninger for 2-inntektsfamilier ville en nokså vilkårlig måtte velge hvilke inntektskombinasjoner og hvilken inntektsvekst som skulle legges til grunn. Bl.a. av denne grunn har Beregningsutvalget ikke funnet det hensiktsmessig å foreta egne beregninger for denne typen familier.

Beregningsutvalget vil imidlertid peke på at et visst inntrykk av inntektsutviklingen for enslige med barn og 2-inntektsfamilier kan en få ved å studere tabell 5b over inntektsstakere med inntektsvekst som for industriansatte. Det samme gjelder tabell 5c som omfatter ansatte i statlig virksomhet.

En kan generelt si at enslige med barn de fleste år har hatt en noe gunstigere utvikling i disponibel realinntekt enn enslige uten barn på de samme inntektstrinn. Dette gjelder bl.a. 1981–1982 og følger av at barnetrygden stort sett har økt sterkere enn konsumprisene.

I 2-inntektsfamilier hvor den ene ektefelle har så lav inntekt at det lønner seg å bli lignet

Tabell 5a. Utviklingen i nominell lønnsinntekt før skatt 1970–1982 for lønnstakere i industrien.

	Årslønn for voksne industriarbeidere (gj.sn. menn og kvinner)		Årslønn for funksjonærer i ledende stillinger	
	Indeks 1970=100	Årlig pst.vis endring	Indeks 1970=100	Årlig pst.vis endring
1971	111,9	11,9	108,8	8,8
1972	121,9	8,9	115,2	5,9
1973	134,8	10,6	127,0	10,2
1974	158,2	17,4	143,5	13,0
1975	189,7	19,9	163,4	13,9
1976	211,6	11,5	183,8	12,5
1977	230,5	8,9	202,2	10,0
1978	248,4	7,8	219,7	8,7
1979	255,9	2,9	225,2	2,5
1980	281,7	10,1	242,1	7,5
1981	310,2	10,1	270,7	11,8
1982	342,5	10,4	299,7	10,7
1970–80		10,9		9,2

Kilde: N.A.F.'s statistikk.

¹⁾ Anslaget er basert på lønnsstatistikk for de 3 første kvartaler av året. Statistikk for hele året ga en vekst på 10,5 pst.

sammen i klasse 2, vil utviklingen i samlet disponibel realinntekt være omtrent som for de skisserte familietypene i tabellen. Strengt tatt vil det også spille inn hvorledes foreldrefradraget (tidligere hustrufradraget) er blitt justert.

I 2-inntektsfamilier med inntekter så høye at ektefellene lignes særskilt i klasse 1, kan man noe summarisk gå ut fra utviklingen i disponibel realinntekt for enslige i hver av de

Tabell 5b. *Endring i disponibel realinntekt 1970-82 for lønnstakere i industrien. Årlig prosentvis endring.*

Inntekt 1982	1970-1980 ¹⁾	1980-1981 ²⁾	1981-1982 ³⁾
Med inntekt som i gjennomsnitt for industriarbeidere:			
80 000			
Enslig	1,7	+1,2	+0,7
Ektepar med 2 barn	2,2	+1,0	—
90 000			
Enslig	1,7	+0,4	+0,7
Ektepar med 2 barn	2,1	+0,6	+0,1
100 000			
Enslig	1,5	0,1	+0,7
Ektepar med 2 barn	1,9	+0,1	+0,1
125 000			
Enslig	1,0	1,4	+0,6
Ektepar med 2 barn	1,7	0,7	+0,2
Med inntekt som for ledende funksjonærer i industrien:			
125 000			
Enslig	+0,1	2,4	+0,5
Ektepar med 2 barn	0,6	1,5	—
150 000			
Enslig	+0,6	3,4	+0,5
Ektepar med 2 barn	0,2	2,3	+0,1
200 000			
Enslig	+1,4	4,6	+0,5
Ektepar med 2 barn	+0,8	3,5	+0,2
250 000			
Enslig	+2,0	5,8	+0,4
Ektepar med 2 barn	+1,5	4,2	+0,3

¹⁾ De inntektskorreksjoner som er spesifisert i tidligere rapporter, er innarbeidet. Det gjelder f.eks. endringer i sykelønnsordningen og lettelser i skatleggingen av boliger. Samlet for perioden 1970-80 utgjorde disse korreksjonene ca. 0,2 pst. pr. år.

²⁾ Endringene i reglene for skattefrie rentinntekter og sparing med skattefradrag er anslått å bidra med 0,2 pst. i disponibel realinntekt på alle inntektsnivåer.

³⁾ Endringene i reglene for sparing med skattefradrag er anslått å bidra med 0,2 pst. i disponibel realinntekt på alle inntektsnivåer.

to aktuelle inntektsnivåene. Gjennomsnittet av endringene i de to inntektsklassene gir et inntrykk av utviklingen for denne husholdningstypen. Den prosentvise endring i den høyeste inntekten vil strengt tatt bety mer for samlet endring enn en tilsvarende prosentvis endring i den laveste inntekten.

For barnefamilier på disse inntektsnivåene må en også trekke inn betydningen av barnetrygden. Siden denne stort sett har økt sterkere enn konsumprisene, har barnefamilie i de senere år hatt en gunstigere utvikling i disponibel realinntekt enn ektepar uten barn og med samme lønnsinntekter.

Trygdetakere med minstepensjon

Trygdetakernes inntekter er endret én gang i 1982. Fra 1. mai ble grunnbeløpet hevet med 1 600 kroner til 21 200 kroner. På årsbasis er grunnbeløpet hevet med 10,8 pst.

Særtillleggssatsene ble samtidig hevet med 1 prosentenhet til 49 pst. for enslige og 46 pst. for ektefeller eller 92 pst. for ektepar samlet.

Pensjonister hadde rett til særfradrag ved skatteligningen på 17 700 kroner i 1982. Særfradraget sammen med et eventuelt kommunalt tilleggssfradrag gjør minstepensjonene skattefrie. Disponibel inntekt blir dermed lik minstepensjonen. De gjennomsnittlige minstepensjoner i 1982 var på 31 228 kroner for enslige og på 50 633 kroner for ektepar. I 1981 var de på henholdsvis 27 882 kroner og 45 067 kroner. Det gir en vekst fra 1981 til 1982 på 12,0 pst. for enslige trygdetakere med bare minstepensjon og 12,4 pst. for trygdet ektepar med minstepensjon.

Med en prisstigning fra 1981 til 1982 på 11,3 pst. vil trygdetakere som mottar bare minstepensjon ha vekst i disponibel realinntekt.

Fordi utgiftsforholdene varierer sterkt pensjonistene imellom vil de faktiske økonomiske forholdene for pensjonister med bare minstepensjon kunne vise store variasjoner.

Sett under ett er pensjonistenes inntektsutvikling preget av økninger i grunnbeløpet og at en stadig større andel mottar tilleggspensjon. Gjennomsnittlig tilleggspensjon øker med nye pensjonistkull. For pensjonister med minstepensjon vil også endringer i særtillegget påvirke utviklingen som nevnt foran.

Alt i alt er det grunn til å gå ut fra at pensjonistenes gjennomsnittlige disponible realinntekt har økt de siste årene.

Ser vi på den enkelte pensjonist med tilleggspensjon blir bildet endret. Deres pensjon øker i takt med grunnbeløpet, og dette beløpet økte med 10,8 pst. fra 1981 til 1982.

Til sammenligning var konsumprisstignin-

gen 11,3 pst., slik at realinntekten gikk noe ned. Også disponibel realinntekt gikk svakt ned for pensjonister med tilleggspensjon til tross for en økning i særfradraget ved skatteinngangen.

Kommentarene ovenfor gjelder pensjonsytelser fra folketrygden. Pensjonistenes inntektsforhold bestemmes også av andre pensjonsordninger, men beregningsutvalget har ikke vurdert ytelser fra disse.

Tabell 5c. Den nominelle utviklingen i tryggedes minstepensjon 1979-82.

	Minstepensjon for enslige		Minstepensjon for ektepar	
	Indeks 1970=100	Årlig pst.vis endring	Indeks 1970=100	Årlig pst.vis endring
1971	114,0	14,0	115,7	15,8
1972	123,7	8,5	125,5	8,0
1973	133,7	8,1	135,5	8,0
1974	149,2	11,6	151,2	11,6
1975	170,4	14,2	172,9	14,4
1976	196,7	15,4	202,3	17,0
1977	227,5	15,7	236,7	17,0
1978	259,8	14,2	273,7	15,6
1979	278,9	7,4	295,8	8,1
1980	311,7	11,8	328,6	11,1
1981	357,0	14,5	376,5	14,6
1982	399,8	12,0	423,0	12,4
1970-80 ...		12,0		12,6

Tabell 5d. Endring i disponibel realinntekt 1970-82 for tryggede med minstepensjon. Årlig prosentvis endring.

	1970-1980	1980-1981	1981-1982
Enslig	3,4	0,8	0,6
Ektepar	3,9	0,8	1,0

Lønnstakere i offentlig virksomhet

Beregningsutvalget har også på vanlig måte foretatt beregninger over utviklingen i disponibel realinntekt for lønnstakere i statlig virksomhet med inntektsutvikling som for fire utvalgte grupper. Anslagene for den nominelle lønnsutviklingen i tabell 5e bygger på tall for gjennomsnittlig lønnsnivå. En må være oppmerksom på at endringer i de gjennomsnittlige lønnstallene vil bli påvirket av endringer i sammensetningen av gruppene. Dersom andelen av stillinger med lavere lønn øker fra ett år til et annet, vil anslaget for lønnsstigningen bli trukket nedover, mens en økning i andel stillinger med høyere lønn vil trekke det oppover.

Beregningene over disponibel realinntekt bygger på samme virkninger av skatter og på samme prisutvikling som beregningene for lønnstakere i industrien.

Tabell 5e. Utviklingen i nominell lønnsinntekt før skatt for utvalgte grupper i statlig virksomhet.

	Kontorass./Kontorfullmektig		Fagarbeider i Televerket og NSB		Første-sekr./konsulent/førstekonsulent	Ekspedisjonssjef/underdirektør/byråsjef	
	Indeks 1973=100	Årlig pst.vis endring	Indeks 1973=100	Årlig pst.vis endring	Årlig pst.vis endring	Indeks 1973=100	Årlig pst.vis endring
1974	112,6	12,6	111,2	11,2	—	110,4	10,4
1975	132,6	17,8	130,3	17,2	—	130,2	17,9
1976	148,5	12,0	144,9	11,2	—	141,6	8,8
1977	161,6	8,8	157,5	8,8	—	150,4	6,2
1978	175,2	8,4	171,2	8,7	6,6	159,7	6,2
1979	179,2	2,3	174,5	1,9	2,2	162,2	1,6
1980	201,6	12,5	193,0	10,6	7,8	178,4	10,0
1981	231,6	14,9	218,5	13,2	9,0	189,5	6,2
1982	260,4	12,4	244,9	12,1	11,7	204,7	8,0
1973-80	—	10,5	—	9,8	—	—	8,6
Gj.snittlig årslønn i 1982-kr	86000		97 700		124 500	170 200	
Antall lønnstakere pr. 1.10.82	11 813		5 063		9 524	746	

Beregningene som er gjengitt i tabell 5f, viser at offentlige tilsatte i de fleste stillingsgrupper fikk en positiv vekst i disponibel realinntekt fra 1981 til 1982 i motsetning til ansatte i industrien på samme inntektsnivå. Et unntak danner ansatte med inntektsut-

vikling som for sjefsstillinger. Disse fikk en negativ utvikling i disponibel realinntekt fra 1981 til 1982, og nedgangen var sterkere enn for ledende funksjonærer i industrien på samme inntektsnivå.

Tabell 5f. *Utviklingen i disponibel realinntekt for grupper i statlig virksomhet 1973–1982. Årlig prosentvis endring.*

	1973–1980	1980–1981	1981–1982
Inntekt 86 000 kroner i 1982. Inntektsutvikling som for kontorassistent/ kontorfullmektig:			
Enslig	1,6	2,4	0,8
Ektepar med 2 barn	2,2	2,1	1,2
Inntekt 97 700 kroner i 1982. Inntektsutvikling som for fagarbeider i Televerket og NSB:			
Enslig	1,0	1,9	0,5
Ektepar med 2 barn	1,7	1,7	1,0
Inntekt 124 500 kroner i 1982. Inntektsutvikling som forsteseekretær/konsulent/ førstekonsulent:			
Enslig	¹⁾ ÷4,3	0,8	0,1
Ektepar med 2 barn	¹⁾ ÷2,3	0,1	0,6
Inntekt 170 200 kroner i 1982. Inntektsutvikling som for ekspedisjonssjef/ underdirektør/byråsjef:			
Enslig	÷1,4	1,5	÷1,8
Ektepar med 2 barn	÷0,5	1,6	÷1,5

¹⁾ 1977–1980.

Jordbruket

Beregningsutvalget har beregnet utviklingen i disponibel realinntekt for jordbruket fra 1979 til 1982. Beregningene omfatter enslige og husholdninger med to barn og med skattbare nettoinntekter i 1982 på 70 000 kroner, 90 000 kroner og 110 000 kroner. Det er regnet med en formue på om lag 170 000 kroner i 1982. Formuen er antatt å ha økt i takt med konsumprisindeksen.

Det foreligger som nevnt i kapittel 3 flere tallsett med forskjellig utvikling i jordbruksinntektene. En har valgt å beregne utviklingen i disponibel realinntekt på grunnlag av inntekt pr. årsverk i gjennomsnitt i følge normaliserte tall fra Budsjettneemnda for jordbruket.

Tabell 5g. *Den nominelle inntektsutviklingen i jordbruket 1979–82.*

	Gjennomsnittsinntekt pr. årsverk ifølge budsjett- nemnda for jordbruket ¹⁾	
	Indeks 1979=100	Årlig prosentvis endring
1980	106,4	6,4
1981	120,6	13,3
1982 ²⁾	130,7	8,4

¹⁾ Vederlag til arbeid og egenkapital.

²⁾ Foreløpige tall.

Tabell 5h. *Endring i disponibel realinntekt i jordbruket. Prosentvis endring.*

	1979- 80	1980- 81	1981- 82
Inntekt i 1982			
70 000 kroner			
Enslig.....	+4,3	0,8	+2,2
Ektepar med 2 barn	+1,0	0,8	+2,8
Inntekt i 1982			
90 000 kroner			
Enslig.....	+5,1	2,1	+1,9
Ektepar med 2 barn	+1,8	1,8	+2,8
Inntekt i 1982			
110 000 kroner			
Enslig.....	+5,5	3,1	+1,6
Ektepar med 2 barn	+2,5	2,4	+2,4

Fra 1979 til 1982 var det ut fra de valgte forutsetninger en nedgang i disponibel realinntekt for de ulike inntektsnivåer og familietyper med mellom 2 og 8 pst. Fra 1980 til 1981 viser nye tall at disponibel realinntekt for jordbrukerne økte. Deres inntektsutvikling var da noe bedre enn industriarbeidere på samme nominelle inntektsnivå. Fra 1981 til 1982 viser tallene over disponibel realinntekt nedgang og sterkere nedgang enn beregnet for industriarbeidere.

KAPITTEL 6

Utviklingen i Norges konkurranseevne

1. LØNNSSTATISTIKK

I tabell 6a er det for utvalgte land gitt en oversikt over utviklingen i gjennomsnittlige timefortjenester (eksklusive betaling for helge- og feriedager) for voksne industriarbeidere fra 1971–1981. Dessuten er de lønnsdata som foreligger over utviklingen fra 1. halvår 1981 til 1. halvår 1982, tatt med. Den årlige gjennomsnittlige stigning i tidsrommet 1971 til 1981 er oppgitt både i de respektive lands valuta og omregnet til norsk valuta. Dessuten er stigningen beregnet årlig fra 1979 til 1981 og fra 1. halvår 1981 til 1. halvår 1982 i de respektive lands valuta.

Som det fremgår av tabellen, steg timefortjenesten for voksne industriarbeidere i Norge med 193,2 prosent mellom 1971 og 1981. Den sterkeste stigning i dette tidsrommet målt i de respektive lands valuta fant sted i Storbritannia med 321,5 prosent og den svakeste stigning i Sveits og Vest-Tyskland med henholdsvis 97,0 prosent og 109,0 prosent. Veksten i timefortjenestene viste i de

fleste land en sterkere stigning frem til 1975 enn i de siste årene. I de to siste årene var lønnsstigningen omtrent den samme fra 1979 til 1980 og fra 1980 til 1981 eller svakt avtagende. Den sterkeste stigningen i timefortjenesten fra 1980 til 1981 fant sted i Frankrike og Finland med henholdsvis 14,5 prosent og 12,7 prosent. I Sambandsstatene utgjorde samtidig lønnsøkningen 12,0 prosent. Den svakeste stigningen i timefortjenestene i dette tidsrommet fant sted i Nederland med 4,5 prosent og i Vest-Tyskland med 4,9 prosent. Fra 1. halvår 1981 til 1. halvår 1982 ser det gjennomsnittlig ut til å ha funnet sted omtrent den samme lønnsutvikling som i det foregående kalenderår. Det har funnet sted en markert økning i stigningstakten i Storbritannia, Nederland og Frankrike, mens det motsatte er tilfelle i Belgia og Sambandsstatene. Den sterkeste lønnsøkningen i dette tidsrommet har funnet sted i Frankrike med 17,1 prosent og den svakeste i Japan med 5,6 prosent.

Tabell 6a. Stigning i timefortjenesten for voksne industriarbeidere. Prosent.

	Stigning 1971–81 Omregnet til norske kr.			I vedkommende lands valuta				
	1971–81 Totalt	1979–80	1980–81	Stigning 1971–81		1979–80	1980–81	1. halvår 1981 1. halvår 1982
				Totalt	Gj.snitt pr. år			
Norge	193,2	9,5	10,1	193,2	11,4	9,5	10,1	9,5
Danmark	177,0	1,3	0,2	224,7	12,5	11,2	8,9	10,6
Sverige	124,6	9,3	5,3	171,4	10,5	10,5	8,3	8,5
Finland	201,2	14,9	13,2	280,3	14,3	12,8	12,7	12,6
Belgia	256,4	7,0	0,2	232,9	12,8	9,4	9,5	7,1
Frankrike	221,5	13,1	3,6	292,2	14,6	15,1	14,5	17,1
Nederland	206,5	3,1	+3,3	167,5	10,3	4,6	4,5	7,3
Storbritannia	185,3	26,0	10,9	321,5	15,5	17,8	9,9	12,9
Sveits	237,9	1,8	6,5	97,0	7,0	5,1	7,3	6,3
Vest-Tyskland	163,2	4,5	+2,0	109,0	7,7	6,2	4,9	5,7
Sambandsstatene	83,1	5,9	27,5	123,5	8,4	8,7	9,8	7,3
Canada	92,8	7,6	26,7	179,6	10,8	10,1	12,0	12,6
Japan	323,2	2,1	27,0	229,1	12,7	8,1	7,0	5,6

Tallene for Norge er i 1980 og 1981 inklusive offshorearbeidere i industrien.

Kilde: S.A.F. Wages and total labour costs for workers. OECD: Main economic indicators, etc.

2. DIREKTE OG TOTALE LØNSKOSTNADER

Lønnsstatistikk over timefortjenester gir ikke en fullstendig beskrivelse av utviklingen i lønnskostnadene. Det skyldes at stigningstakten i de indirekte lønnskostnadene som f.eks. arbeidsgiveravgiftene til trygdene og andre sosiale utgifter, ikke er den samme

som for den direkte lønn for arbeidet tid. Det er heller ikke tilstrekkelig å bruke den direkte lønn for arbeidet tid som sammenligningsgrunnlag for lønnskostnadene fra land til land. Det skyldes at de indirekte lønnskostnadene viser store variasjoner fra land til land.

Tabell 6b gir en oversikt over de totale

lønnskostnader for voksne industriarbeidere fordelt på gjennomsnittlige timefortjenester (eksklusive betaling for helge- og feriedager) omregnet til norsk valuta og medregnet indirekte personalkostnader. De indirekte personalkostnadene omfatter betaling for helge- og feriedager, lønn under sykdom og velferdspremisjoner, arbeidsgiveravgiftene til trygdene og andre sosiale kostnader som knytter seg til bruken av arbeidskraft i overensstemmelse med ILO's standard for klassifisering av indirekte lønnskostnader. Til slutt i tabellen er det gitt en oversikt over en relativ gruppering av de enkelte lands totale lønnskostnader, hvor nivået i Norge er brukt som basis.

Når de totale lønnskostnadene pr. timeverk brukes som basis (Norge = 100), lå de i Sverige på 107 og i Belgia på 105. I de øvrige land som er med i tabellen, lå lønnskostnadene pr. timeverk lavere enn i Norge. I Sambandsstatene og Vest-Tyskland lå lønnskostnadene på 97 prosent av lønnskostnadene pr. timeverk i Norge og i Nederland på 92 prosent. For Danmark og Finland utgjorde de tilsvarende forholdstall henholdsvis 89 prosent og 73 prosent. For de land som er med i tabellen, lå lønnskostnadene lavest i Storbritannia og Japan med henholdsvis 66 prosent og 61 prosent.

Tabell 6b. Direkte totale lønnskostnader for voksne industriarbeidere i 1981.

	Gj.sn. timefortj. for voksne menn og kvinner i n.kr. ¹⁾	Indirekte personal- kostnader i % av lønn for arbeidet tid	Totale lønns- kostnader pr. time i n.kr.	Gj.sn. total lønn pr. arbeidet time for voksne arb.	
	kr.	%	kr.	Norge=100	% ²⁾
Sverige	41,61	67	69,49	107	(+16)
Belgia	37,74	80	67,74	105	(+ 4)
Norge	43,69	48	64,70	100	—
Sambandsstatene	45,89	37	62,87	97	(24)
Vest-Tyskland	35,45	77	62,75	97	(15)
Nederland	33,29	79	59,59	92	(15)
Danmark	45,81	26	57,54	89	(3)
Canada	44,02	30	57,23	88	(21)
Sveits	42,85	28	54,85	85	(20)
Frankrike	26,88	81	48,71	75	(+ 2)
Finland	29,76	58	46,93	73	(+ 1)
Storbritannia	31,61	35	42,71	66	(+ 6)
Japan	33,43	17	39,23	61	(16)

Kilde: S.A.F. Wages and total labour costs for workers.

¹⁾ Eksklusive feriepenger og betaling for hellig- og høytidsdager.

²⁾ I parentes er oppført valutakursbevegelsene vis a vis norske kroner fra gj.sn. 1981 til feb. 1983.

Siden 1981 har det funnet sted større endringer i valutakursene landene imellom. I parentes i siste rubrikk i tabell 6b er valutakursbevegelsene oppført vis a vis norske kroner i prosent fra gjennomsnitt i 1981 til februar 1983. Disse valutakursendringene vil påvirke de relative indekstallene. På den annen side har det funnet sted ulike lønnsjusteringer landene imellom i det samme tidsrom.

Foruten en oversikt over de totale lønnskostnader pr. time gir tabell 6b også en oversikt over omfanget av de indirekte personalkostnadene i prosent av lønn for arbeidet tid. Som det fremgår av tabellen, viser de indirekte personalkostnadene store variasjoner fra land til land. Mens disse kostnadene i Norge utgjorde 48 prosent av lønn for arbeidet tid i 1981, lå de høyest og omtrent på

det samme nivå i land som Frankrike, Belgia, Nederland og Vest-Tyskland, hvor de varierte fra 81 prosent til 77 prosent. Lavest lå de indirekte personalkostnadene i land som Japan, Danmark og Sveits, hvor disse kostnadene varierte fra 17 prosent til 28 prosent av lønn for arbeidet tid.

I tabell 6c er det gitt en oversikt over utviklingen i de totale lønnskostnader pr. timeverk i tidsrommet 1966 til 1981 for voksne industriarbeidere, hvor nivået i Norge er brukt som basis. Tabellen viser at det i dette tidsrommet har funnet sted betydelige forskyvninger i lønnskostnadene pr. timeverk landene imellom. Som det fremgår av tabellen, fant det sted en sterk utjevning i lønnskostnadene mellom Norge på den ene side og Sverige og Sambandsstatene på den annen

side frem til 1978. Mens lønnskostnadene pr. timeverk i Sambandsstatene lå dobbelt så høyt som i Norge i 1966, lå de tilsvarende kostnadene 13 prosent lavere enn i Norge i 1978 og 3 prosent i 1981. I Sverige lå lønnskostnadene pr. timeverk 28 prosent høyere enn i Norge i midten av 1960-årene, mens de lå 4 prosent høyere i 1978 og 7 prosent i 1981. På den annen side lå lønnskostnadene i Belgia og Nederland i 1966 henholdsvis 15 og 22 prosent lavere enn i Norge, mens de i 1981 lå 5 prosent høyere i Belgia og 8 prosent lavere i Nederland enn i Norge. De sterke variasjonene i lønnskostnadene pr. timeverk landene imellom skyldes i stor grad endringene i valutakursene.

Tabell 6c. Totale lønnskostnader for voksne industriarbeidere 1966–1981.

Relative tall. Norge = 100.

	1966	1978	1980	1981
Sverige	128	104	112	107
Norge	100	100	100	100
Danmark	103	99	99	89
Sambandsstatene	199	87	83	97
Belgia	85	105	115	105
Nederland	78	103	105	92
Vest-Tyskland	98	103	107	97
Sveits	88	90	87	85
Finland	83	62	71	73
Frankrike	80	71	80	75
Storbritannia	81	46	66	66

Omregnet til norske kroner etter valutakurser i vedkommende år.

3. KURSUTVIKLINGEN FOR NORSKE KRONER

I avsnitt 6.4 omtales utviklingen i lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien i Norge og hos våre handelspartnere. Ved slike sammenlikninger spiller valutakursutviklingen en viktig rolle. En har derfor valgt å starte med å omtale denne.

Valutamarkedet var også i 1982 preget av sterke kurssvingninger, særlig fra mai av. Amerikanske dollar hadde fram til da svingt innenfor moderate grenser overfor de europeiske valutaene. Fra mai til november appresierte dollar på ny sterkt slik som i 1981, se figur 6.1. Overfor tyske mark styrket dollar seg ca. 12 pst. i dette tidsrommet. Siden november 1982 har dollarkursen falt noe tilbake fram til utgangen av februar.

Den norske krone falt den første tiden ikke like sterkt overfor dollar som mange andre europeiske valutaer. Dette endret seg fra 2. august da vektene i den norske valutakurven

ble justert slik at norske kroner i større grad enn før ville følge de europeiske valutaers bevegelse. Dollarens vekt i valutakurven ble da redusert og de europeiske valutaers vekt tilsvarende økt. Endringene innebar samtidig en faktisk nedskrivning av norske kroner med ca. 3 pst.

Med virkning fra 6. september ble den norske krone på ny nedskrevet med 3 pst.

Våre naboland har også devaluert sine valutaer de siste månedene og da meget kraftig. Finske mark ble skrevet ned 7. oktober 1982 med 4 pst. og med ytterligere 6 pst. fire dager senere. I mellomtiden devaluerte Sverige sin valuta med 16 pst. Begge land iverksatte samtidig eller planla tiltak som skal støtte opp under den gunstige effekten kursendringene kan ha på innenlandsk produksjon og sysselsetting.

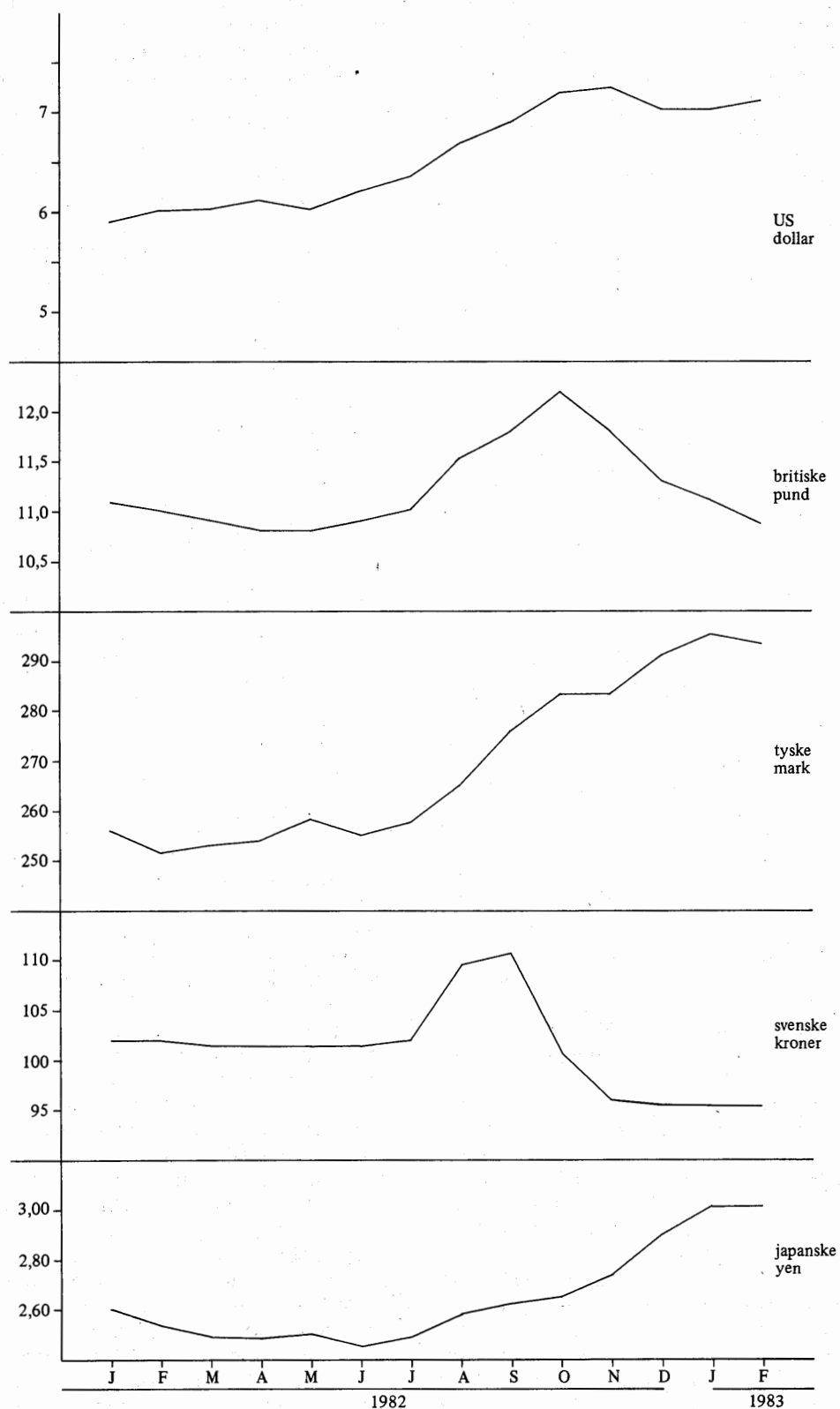
Disse kursendringene førte isolert sett til en verdistigning på ca. 2¾ pst. målt med kurvindeksen. Dette ble motvirket gjennom bl.a. Norges Banks valutatransaksjoner. Den norske kronens verdi sank dermed med ca. 2¾ pst. i forhold til de øvrige land i valutakurven utenom Sverige og Finland. Den effektive devalueringen av svensk og finsk valuta overfor norske kroner ble tilsvarende mindre i forhold til annonsert nedskrivning. Dette er en følge av det valutakurvsystemet den norske krone er knyttet til.

Også innen det europeiske valutasystem, EMS, som de fleste EF-valutaer er knyttet til, ble det foretatt kursendringer i 1982. 21. februar ble danske kroner skrevet ned med 3 pst. og belgiske franc med 8,5 pst. Fra 14. juni fulgte en ny paritetsendring da franske franc ble skrevet ned med 5,75 pst., italienske lire med 2,75 pst., og tyske mark ble revaluert med 4,25 pst.

Generelt er kronens kurssvingninger dempet i forhold til de svingninger andre valutaer er utsatt for. Det skyldes den valutakurven Norge etablerte i desember 1978, og som nå videreføres med justerte vekter. Dette systemet holder kronens verdi noenlunde fast i forhold til et veid gjennomsnitt av valutaene til våre viktigste handelspartnere.

Et samlet bilde av utviklingen i kronens internasjonale verdi i årene 1973 til 1982 målt med IMF-vekter er vist i figur 6.2. Tallene er fremkommet ved at en har veid sammen valutakursendringene i våre 13 viktigste konkurrentland målt med norske kroner. Beregningene er utført på samme måte som valutakursberegningene i tabell 6e over utviklingen i norsk industris konkurranseevne. Figuren gir således et bilde av valutakursutviklingens betydning for konkurranseevnen. I figuren betyr stigende kurve økning i kro-

Figur 6.1. Middelkurser i Oslo (N.kr. pr. enhet) for US-dollar, britiske pund, tyske mark, svenske kroner og japanske yen. Månedsgjennomsnitt.

nens internasjonale verdi, og fallende kurve, nedgang i kronens verdi.

Figuren viser at kronens internasjonale verdi hadde en oppgang fra 4. kvartal 1981 til 2. kvartal 1982. Dette var i første rekke en virkning av den sterke stigningen i dollar-kursen frem til august. I 3. kvartal sank kroneverdien markert i samband med nedskrivningen av vår valuta. I 4. kvartal fulgte ytterligere en verdinedgang.

På årsbasis regnet fra 1981 til 1982 var det

likevel en viss oppgang i den norske kronens internasjonale verdi når den måles som i figur 6.2. Oppgangen er i tabell 6e anslått til 0,3 pst.

Det presiseres at den beregnede verdistigningen er knyttet til IMF-vektene, og at andre vekstsystemer vil gi andre resultater. Videre vil Beregningsutvalget bemerke at anslått verdistigning er et gjennomsnittstall som dekker over til dels sterke endringer i kursene på de enkelte valutaer. Se figur. 6.1.

Figur 6.2. Kursutviklingen for den norske krone målt med IMF-vektene.¹⁾

¹⁾ Aritmetisk sammenveid kursutvikling for valutaene i 13 land (viktigste handelspartnere). Stigende kurve viser økende kroneverdi. Første kvartal 1983 er estimert mot marskurser satt lik februarurkurser.

4. LØNSKOSTNADENE I INDUSTRIEN

De samlede lønnskostnader (medregnet sosiale utgifter) utgjør – direkte og indirekte – en vesentlig del (anslagsvis 70 pst.) av kostnadene for de fleste varer og tjenester som fremstilles i konkurranse med utlandet. For utviklingen i konkurranseevnen vil derfor lønnsutviklingen sammen med endringer i arbeidskraftproduktiviteten og kroneverdien, få avgjørende betydning. Som et felles mål for dette brukes ofte lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien.

En må imidlertid være klar over at kostnader knyttet til kapital, energi og råvareinn-

sats faller utenfor dette begrepet. Tallene er derfor best egnet til å gi uttrykk for endringer i konkurransestillingen fra et tidspunkt til et annet for de mest arbeidsintensive industrigrenene, men de har også begrenset verdi i en slik sammenheng. Dersom det skjer store endringer i en rekke andre kostnader, kan dette også påvirke industriens konkurranseevne sterkt.

I tabell 6d er vist et samlet mål for utviklingen i lønnskostnadene pr. produsert enhet i norsk industri sammenliknet med kostnadsutviklingen i andre land for perioden 1970–1982.

Den bedringen i vår kostnadsposisjon som startet i løpet av 1977 og fortsatte i de to følgende årene 1978 og 1979, nådde et vende-

punkt i 1980. Mot slutten av året forverret norsk industris konkurranseevne seg og denne utviklingen fortsatte gjennom 1981.

Tabell 6d. Lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien i Norge og i konkurrerende land. (1970=100.) Målt i norske kroner. Prosentvis årlige endringer.

	1970	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982 ¹⁾
1. Lønnskostnader pr. produsert enhet i norsk industri	100	140,6	172,0	192,3	215,7	233,1	233,4	252,5	279,3	307,5
2. Lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien hos våre viktigste konkurrerende land målt i kroner	100	127,5	143,5	149,0	158,0	181,4	191,6	206,3	224,2	236,7
3. Relative lønnskostnader pr. produsert enhet i norsk industri (1:2)	100	110,3	119,9	129,1	136,5	128,5	121,8	122,4	124,6	129,9
4. Do. prosentvis endring fra året før	—	²⁾ 2,5	8,7	7,7	5,7	÷5,9	÷5,2	0,5	1,8	4,3

¹⁾ Anslag.

²⁾ Gjennomsnittlig årlig endring fra 1970.

Kilde: Nasjonalregnskapet for norske tall. IMF for våre konkurrenters tall.

I 1979 og 1980 hadde vi ifølge tabell 6d kommet tilbake til omtrent samme konkurranseposisjon som i 1975. Bedringen i konkurranseevnen mellom 1977 og 1980 kan i hovedsak tilskrives lavere vekst i lønnskostnadene i Norge enn hos våre viktigste handelspartnere. Valutakursutviklingen bidro også isolert sett til bedret konkurranseevne i denne perioden, mens produktivitetsutviklingen hadde motsatt effekt med klart svake- re vekst innen norsk industri i disse årene enn hos gjennomsnittet for våre handelspartnere.

Fra 1981 til 1982 regner Beregningsutvalget nå med 10,4¹⁾ pst. lønnsvekst for industriarbeidere. Lønnsveksten for funksjonærer i industrien anslås til 11,8 pst. Lønnsveksten for industrien under ett antas dermed å ha vært ca. 11,0 pst. fra 1981 til 1982.

Arbeidsgiverperioden under sykepengeordningen ble forlenget fra 10 til 14 dager fra 1. januar 1982. Dette er anslått å ha økt lønnskostnadene med 0,4 pst. poeng. Samlet vekst i lønnskostnadene pr. årsverk i industrien kan dermed beregnes til 11,4 pst. fra 1981 til 1982.

Produktivitetsveksten i industrien antas

nå å ha vært 1,2 pst. Lønnskostnadene pr. produsert enhet vil med disse forutsetningene ha økt med ca. 10,1 pst. Dette er 0,8 pst. enheter høyere enn angitt i utvalgets foreløpige rapport fra i fjor høst.

Lønnskostnadene pr. produsert enhet i industrien hos våre handelspartnere er antatt å ha økt med 5,9 pst. fra 1981 til 1982. I samme tidsrom regner en med en gjennomsnittlig kursoppgang på 0,3 pst. for norske kroner. Anslagene er nær de samme som i utvalgets foreløpige rapport.

Alt i alt regner Beregningsutvalget med en forverring i norsk industris konkurranseevne fra 1981 til 1982 på vel 4 pst., dvs. en noe sterkere forverring enn tidligere anslått.

Utviklingen i lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien innen de enelte land, er gjengitt i tabell 6e. Tabellen gir et bilde av utviklingen i lønnskostnader pr. produsert enhet i de enkelte land og viser hvor store forskjeller det er i kostnadsutviklingen mellom de enkelte land. Pga. de store forskjellene vil ikke et veiet gjennomsnitt gi fullgodt uttrykk for den endrede konkurranseposisjon norsk industri vil stå overfor.

En rekke av våre viktigste handelspartnere bl.a. Storbritannia, Japan, Vest-Tyskland og Sverige, hadde en klart gunstigere kostnadsutvikling enn i Norge i 1982 målt i felles valuta. På den annen side ser kostnadsutviklingen i USA, målt i felles valuta, ut til å ha

¹⁾ Anslaget er basert på lønnsstatistikk for de 3 første kvartalene av 1982. Statistikk for hele året gir en lønnsvekst på 10,5 pst. Lønnsveksten for industrien under ett, 11,0 pst., endres ikke av dette.

vært sterkere enn den norske. Valutakursutviklingen var sterkt medvirkende til dette.

Beregningsutvalget finner grunn til å understreke at beregninger av utviklingen i de relative lønnskostnader nødvendigvis har store usikkerhetsmarginer. Ikke bare er usikkerheten knyttet til lønnskostnadsanslag for Norge, men også til anslagene for våre viktigste handelspartnere. Usikkerheten er særlig stor når det gjelder de foreløpige tall for 1982. Konklusjonene overfor må derfor tolkes med varsomhet.

Lønnskostnadene pr. produsert enhet i industrien (LPE) hos våre viktigste handelspartnere ble i Salderingsproposisjonen anslått å øke med 4¼ pst. fra 1982 til 1983 målt i nasjonal valuta. Anslaget fordeler seg i en lønnsvekst på ca. 7 pst. og en produktivitetssvekst på ca. 2½ pst. Målt i norsk valuta kan LPE-veksten i våre viktigste konkurrentland anslås til 8¼ pst. fra 1982 til 1983. Dette anslaget fremkommer ved å legge til grunn de

samme gjennomsnittskurser i 1983 som i 1982 og dessuten forutsette at kursfallet forårsaket av de to kursjusteringene for norske kroner i august og september 1982 vedlikeholdes i 1983. Det gir et kursfall på i gjennomsnitt 3¾ pst. fra 1982 til 1983.

Hvordan norsk industris konkurranseevne faktisk vil utvikle seg i 1983 ut fra disse forutsetninger om utviklingen i andre land, avhenger dels av årslønnsveksten, dels av produktivitetssveksten og dels av den faktiske kursutviklingen. I Salderingsproposisjonen er produktivitetssveksten i norsk industri anslått til 1,5 pst. fra 1982 til 1983. Ut fra de refererte kursjusteringer, vil konkurranseevnen forbli uendret fra 1982 til 1983 om årslønnsveksten i norsk industri ikke overstiger 9¾ pst. En vil imidlertid tape konkurranseevne gjennom 1983 med en slik lønnsvekst. En årslønnsvekst på 6 pst. vil videreføre virkningen av kursjusteringene i 1982 til 1983, dvs. en forbedring av norsk industris

Tabell 6e. Lønnskostnader pr. produsert enhet (LPE) i industrien. Prosentvis endring fra året før.

	IMF- vekter ¹⁾	LPE-endring i nasjonal valuta			Valutakursutvikling overfor norske kroner			LPE-endring i norske kroner		
		1980	1981	1982 ²⁾	1980	1981	1982	1980	1981	1982
Belgia	2,2	5,2	6,2	¾	+1,5	+10,2	+9,5	3,6	+4,4	+8,8
Canada	3,3	12,4	9,9	15½	+2,3	13,3	9,4	9,8	24,5	26,4
Danmark	6,3	6,6	2,5	7¾	+8,9	+8,1	+4,0	+2,9	+5,8	3,4
Frankrike	8,5	13,1	10,8	12¾	+1,7	+9,5	+7,2	11,2	0,3	4,6
Italia	3,1	12,0	18,2	15½	+5,2	+12,3	+5,9	6,2	3,7	8,7
Nederland	4,3	4,7	2,6	2	+1,5	+7,4	4,9	3,1	+5,0	7,0
Storbritannia	13,6	23,2	8,6	4¾	7,0	0,9	+2,8	31,8	9,6	1,8
Sverige	13,9	10,5	9,5	4	+1,2	+2,7	+9,3	9,2	6,5	+5,7
Sveits	1,1	1,6	6,6	8	+3,1	+0,7	8,6	+1,5	5,9	17,3
Vest-Tyskland	16,4	7,8	4,5	2	+1,6	+6,6	4,6	6,1	+2,4	6,7
Østerrike	1,4	4,7	7,8	3½	0,8	+5,7	4,9	5,5	1,7	8,6
Japan	15,7	+0,2	2,9	3½	+5,6	18,9	+0,5	+5,8	22,3	3,0
USA	10,2	11,6	7,3	9¾	+2,5	16,2	12,5	8,8	24,7	23,5
Veid gjennomsnitt av Norges viktigste handelspartnere	100,0	9,8	6,8	5,9	+1,7	1,4	+0,3	7,9	8,3	5,6
Norge	—	8,0	10,7	10,1	—	—	—	8,0	10,7	10,1
Endring i relativ lønnskostnad pr. produsert enhet i norsk industri. Prosentvis endring fra foregående år ³⁾	—	—	—	—	—	—	—	0,1	2,2	4,3

¹⁾ Disse vektene angir den samlede konkurransemessige betydning de respektive land har for norsk tradisjonell eksport og hjemmekonkurrerende varer. De angir både den betydning landene har som direkte avtakere av norske produkter og den rolle de spiller som konkurrenter på våre markeder innen de samme produktgrupper. Vekten er laget med basis i 1975.

²⁾ Anslag.

³⁾ Tallene samsvarer ikke fullt ut med vekstratene i tabell 6d pga. beregningsmåten. I tabellen over er prosentendring fra det ene året til det andre veid sammen som et aritmetisk gjennomsnitt, mens tabell 6a er beregnet fra geometriske gjennomsnitt og fast basisår.

Kilde: IMF, Statistisk sentralbyrå og Salderingsproposisjonen, St.prp. nr. 1. Tillegg nr. 17 (1982-83).

konkurransesevne på 3¼ pst., men konkurranseevnen gjennom året vil ikke bli forbedret.

Situasjonen på valutamarkedet siden de norske kursjusteringene viser et større kursfall for norske kroner enn justeringene tilsa. Se figur 6.1 og 6.2. Kursnivået i februar ligger således 6,2 pst. under gjennomsnittskursene for 1982 når endringen veies med IMF's konkurransevekter for Norge. Hvis denne situasjonen skulle være uendret ut 1983, vil dette medføre 2,5 pst. bedring i konkurranseevnen i tillegg til beregningene referert ovenfor.

5. ARBEIDSKONFLIKTER

Tabell 6f viser antall konflikter og antall tapte arbeidsdager i forskjellige vest-europeiske land, i forhold til antall sysselsatte. Av tabellen går det fram at Norge i de siste åra har tapt forholdsvis lite på konflikter. I enkelte andre land skapte konfliktene større problemer. Vi ser at innslaget av konflikter i 1981 var mindre enn gjennomsnittet for siste halvdel av 1970-åra.

I 1981 var tallet på tapte arbeidsdager som skyldtes konflikter i Norge ca. 29 000 mot ca. 104 000 i 1980 og ca. 49 000 i gjennomsnitt for åra 1975-79. Antallet konflikter var noe mindre i 1981 enn året før.

Tabell 6f. Antall konflikter og tapte arbeidsdager pr. år.*)

	Konflikter			Tapte arbeidsdager pr. 1 000 sysselsatte		
	1975-79	1980	1981	1975-79	1980	1981
Østerrike	—	9	6	1	5	1
Danmark	222	225	94	70	75	275
Finland	1 857	2 182	1 591	399	729	294
Frankrike	3 567	2 118	2 442	176	79	73
Vest-Tyskland	—	—	—	44	5	2
Italia	2 819	2 238	2 204	1 073	800	509
Norge	19	35	17	27	54	15
Nederland	30	18	11	24	12	5
Sveits	10	5	1	2	2	0
Sverige	100	212	68	26	1 058	50
Storbritannia	2 310	1 330	1 338	474	491	185

*) Antall konflikter registreres på ulike måter fra land til land og tallene er derfor ikke direkte sammenliknbare.

Kilde: Year Book of Labour Statistics 1982 ILO.

6. OPPSUMMERING

Norsk næringslivs konkurranseevne overfor utlandet påvirkes av en rekke ulike faktorer. I dette kapittel har vi behandlet utviklingen i lønnskostnader, produktivitet, valutakurser og arbeidskonflikter. Etter utvalgets mening har disse faktorene hatt en sentral betydning for utviklingen av konkurranseevnen.

Utvalget vil imidlertid understreke at også andre faktorer vil være viktige i denne sammenheng. Bl.a. er andre kostnadskomponenter enn lønningene medbestemmende for konkurransesituasjonen. Som eksempler kan nevnes prisen på realkapitalen (rentenivået, skatte- og avskrivningsregler), prisen på andre innsatsfaktorer (f.eks. energi) og offentlige støttetiltak som påvirker kostnadene. Videre kan nevnes utviklingen i næringslivets struktur og samarbeidsformer i arbeids- og næringslivet. Ulikheter i kapasitetsutnyttningen landene imellom virker også inn.

De ulike faktorer trekker i ulike retninger. Flere av dem kan vanskelig tallfestes og en analyse vil ikke gi noe grunnlag for noen sammenveiling av dem.

I årene fram t.o.m. 1977 ble konkurranseevnen for norsk næringsliv målt med lønnskostnader pr. produsert enhet klart svekket. Dette medvirket til tap av markedsandeler til konkurrenter både på eksportmarkedene og på hjemmemarkedet. Tapet må også ses på bakgrunn av sammensetningen av vår vareeksport som har et stort innslag av råvarer og innsatsvarer som påvirkes sterkt av dårlige konjunkturer på eksportmarkedene. Gjennom 1978 og 1979 gjenvant vi en god del av tapet i konkurranseevne i tidligere år og nedgangen i markedsandeler stoppet opp. Senere synes det på ny å ha vært en nedgang i norsk industris markedsandeler både på eksportmarkedene og på hjemmemarkedene.

Beregningsutvalget vil understreke at utviklingen i industriens konkurranseevne slik

denne vanligvis defineres, ikke kan ses uavhengig av et lands økonomiske utvikling. I Norge har framveksten av oljevirkksomheten bremset produktivitetsveksten i den tradisjonelle industrien og dermed påvirket konkurranseevnen. Samtidig har oljevirkksomheten gitt oss en betydelig handlefrihet i utenriksøkonomien. Den større handlefriheten ble i midten av 1970-årene benyttet til å motvirke det økonomiske tilbakeslaget internasjonalt. Tiltakene for å holde industrisys-

settingen oppe medvirket til svakere produktivitetsvekst i forhold til andre land med større nedgang i industrisyssettingen enn hos oss. Den generelle motkonjunkturpolitikken førte til betydelig ekspansjon i skjermede næringer, noe som igjen bidro til å heve industriens kostnadsnivå i forhold til utlandet.

Disse forhold var viktige årsaker til det tapet i konkurranseevne som skjedde i den tradisjonelle industrien i årene 1970–1977.

KAPITTEL 7

Konjunktursituasjonen**1. VERDENSØKONOMIEN**

Den økonomiske situasjonen i OECD-området kan nå vurderes litt mer optimistisk enn da Beregningsutvalget la fram sin foreløpige rapport for bare tre måneder siden. Økonomien i USA var da fortsatt preget av stagnasjon så langt fram de økonomiske indikatorene den gang rakk – stort sett fram til og med 3. kvartal 1982. Også i Vest-Europa var økonomien i stagnasjon eller tilbakegang. Arbeidsløsheten var – og er fortsatt – svært høy i hele den vestlige verden, men prisstigningen er stort sett moderat. Blant de største vest-europeiske landene viste Vest-Tyskland den svakeste utviklingen i de tre første kvartalene av fjoråret, med svikt både i eksport og innenlandsetterspørsel. I de andre store landene ga den private konsumetterspørselen visse vekstimpulser, men samhandelen med andre verdensdeler virket kontraktivt.

Den langvarige stagnasjonen i den vestlige verden må ses på bakgrunn av at nesten alle land har ført en sterkt etterspørselsbegrensende politikk, særlig med sikte på å bremse prisstigningen, som i flere år var svært høy. Men den økonomiske politikken fortsatte å være sterkt restriktiv også etter at prisstigningstakten i OECD-området i 1982 hadde kommet ned på et lavere nivå enn noen gang tidligere i siste 10-årsperiode. I det siste har likevel flere land løsnet noe på den stramme kredittpolitikken, trolig i første rekke under presset av en rekordhøy arbeidsløshet.

Den hittil svært beskjedne omleggingen av den økonomiske politikken har bidratt til en viss endring i næringslivets og publikums konjunkturvurdering i flere land. I USA er det mye som tyder på at et omslag oppover nå er innledet, og i Vest-Europa er det også tegn – riktig noe mer usikre – til at en bunn er i ferd med å bli passert.

I USA synes det klart at den endrede konjunkturvurderingen har aktivisert et akkumulert fornyelsesbehov, særlig for varige forbruksvarer, f.eks. biler, og dette har bidratt til å styrke oppgangstendensene. Også boligbyggingen bidrar betydelig til oppsvinget. Industriproduksjonen gikk noe opp i både desember og januar, etter kraftig nedgang siden sommeren 1981. Men to måneder er en for kort periode til at en med sikkerhet kan fastslå at tendensen har snudd. Kapasitetsutnyttningen i industrien økte i januar for første gang på ti måneder. Indeksen for ledende indikatorer, som erfaringsmessig pleier å varsle omslag har stort sett vært i moderat

stigning i de siste ti månedene. I januar steg denne indeksen med hele 3,6 prosent, som er den sterkeste stigningen registrert siden juli 1950. Det er imidlertid liten grunn til å legge særlig vekt på den sterke endringen i de ledende indikatorene i en enkelt måned, og det er klart at januarindeksen var påvirket av tilfældige forhold.

Det er svært vanskelig å vurdere hvor varig og sterk oppgangen i USA kan komme til å bli. Prisstigningstakten er fremdeles synkende, og dette innebærer at den nominelle renten må fortsette å gå betydelig ned dersom også realrenten skal synke. En ytterligere rentenedgang kan bli hindret av de store budsjettunderskuddene, som konkurrerer med private kapitalbehov. Det er ennå ikke klart i hvilken grad administrasjonen vil lykkes i å redusere budsjettunderskuddene. Et annet forhold som kan bremse investeringene, er at kapasitetsutnyttningen fortsatt er svært lav. Erfaringene viser ellers at en bedring av kreditt-tilgangen kan være en nødvendig, men ikke tilstrekkelig betingelse for et investeringsoppsving; etterspørselsutviklingen er kanskje enda viktigere. De siste opplysningene om faktorer som bestemmer konsumetterspørselen kan tyde på at denne nå er i en viss vekst. Ellers vil en eventuell fortsatt nedgang i oljeprisene gi nye vekstimpulser til amerikansk økonomi.

De amerikanske myndighetene er imidlertid sterkt på vakt mot ugunstige endringer i inflasjonstakten, og det skal trolig lite til før kredittpolitikken kan bli strammet til igjen. Det er derfor vanskelig å kvantifisere endringen i konjunkturvurderingen siden utvalget la fram sin forrige rapport, og utvalget velger å nytte OECD's desemberprognoser (se tabell 7a) som utgangspunkt for sin bedømmelse av utsiktene for 1983.

OECD's vekstprognose for USA på 2 prosent fra 1982 til 1983 kunne synes noe optimistisk da den ble lagt fram, men virker nå ikke urimelig. Den amerikanske administrasjonen ventet i fjor høst en vekst i BNP på 1½ prosent fra 1982 til 1983 eller på 3,1 prosent regnet fra 4. kvartal 1982 til 4. kvartal 1983. Administrasjonen har nå tilkjennegitt at den er i ferd med å oppjustere dette anslaget til antydningssvis 5 prosent gjennom året. Ellers er det stor uenighet blant amerikanske private forskningsinstitutter om prognosene for 1983.

I Vest-Europa er situasjonen mer uklar. EEC-kommisjonens undersøkelser av næ-

ringslivets vurdering av fremtidsutsiktene syntes allerede ved årsskiftet å vise at konjunkturpessimismen ikke lenger var like utpreget som før, og industriproduksjonen for Vest-Europa under ett endret seg lite fra 3. til 4. kvartal i fjor etter den kraftige nedgangen tidligere i 1982. Andre forhold trekker også i retning av en noe mer optimistisk vurdering enn tidligere også for Vest-Europa; det ser nå ut til at Vest-Europas eksportmarkeder i USA vil kunne ekspandere mer enn tidligere antatt. Den innenlandske etterspørselen i Vest-Europa viser derimot få tegn til omslag oppover.

På grunnlag av OECD's desemberprognoser (se tabellen) kunne produksjonsveksten for Norges viktigste handelspartnere fra 1982 til 1983 anslås til 0,7 prosent. Beregningsutvalget valgte i sin foreløpige rapport å sette anslaget til 1 prosent, i første rekke fordi utvalget vurderte utviklingen i Vest-Tyskland og Danmark litt mer optimistisk enn OECD. Beregningsutvalget holder fast ved dette anslag. Blant Norges viktigste handelspartnere synes nå særlig OECD's anslag for Danmark, Storbritannia og Vest-Tyskland å være i laveste laget.

Blant de tre viktigste handelspartnerne for Norge har Storbritannia hatt en viss vekst i den innenlandske konsumetterspørselen, men den synes i første rekke å ha vært rettet mot importvarer, og er trolig forbigående – i stor grad et resultat av avskaffelsen av restriksjoner på avbetalingshandelen. Forholdene ligger heller ikke til rette for et oppsving i investeringsetterspørselen i Storbritannia; kapasitetsutnyttningen og selskapsfor-tjenestene er lave. Men eksporten vil trolig gi produksjonsvekst i 1983, både som følge av markedsvekst og økt britisk konkurransevne. Både OECD's prognoser for 1983 og utvalgets forrige prognoser synes nå å være på den pessimistiske siden. Ellers preges britisk økonomi fortsatt av lav inflasjon og meget høy arbeidsløshet.

I Vest-Tyskland er det fortsatt få klare tegn til et konjunkturuomslag oppover, men de siste konjunkturindikatorerne som foreligger peker likevel ikke lenger entydig nedover. Ordretilgangen til industrien har vært i oppgang noen måneder. Industriproduksjonen, som var i nedgang i 1982, økte betydelig i januar. Men denne økningen kan ha tilfældige årsaker.

Tabell 7a. Utvikling i bruttonasjonalproduktet, import og industriproduksjon i OECD-området. Prosentvis endring.

	Eksport- vekter 1982	Årlig gj.snitt 1970–80	Fra foregående år		
			1981	1982 ¹⁾	1983 ¹⁾
BNP:					
Belgia	2,9	3,2	+1,7	+ 1/2	3/4
Danmark	9,0	2,3	0,1	1 3/4	0
Finland	4,6	3,6	1,4	1/2	1 1/4
Frankrike	5,5	3,6	0,3	1 1/2	1/2
Italia	3,8	3,1	+0,2	3/4	1/4
Nederland	6,8	2,9	+1,2	+1 1/4	+1 1/2
Storbritannia	18,9	1,9	+2,2	+ 1/2	1
Sverige	20,9	2,0	+0,8	1/2	1 1/2
Vest-Tyskland	17,2	2,8	+0,2	+1 1/4	+ 1/4
Japan	2,5	4,8	3,0	2 1/2	3 1/2
USA	7,9	2,9	1,9	+1 3/4	2
Veid gjennomsnitt Norges viktigste handelspartnere	—	2,6	+0,4	0,1	0,7
OECD totalt	—	3,2	1,2	+ 1/2	1 1/2
– Sju store	—	3,2	1,3	+ 1/2	1 3/4
– Andre OECD-land	—	3,1	0,7	+ 1/2	3/4
– Vest-Europa ialt	—	3,0	+0,3	1/4	1/2
Norge ²⁾	—	—	0,0	0,3	²⁾ 0,4
Import av bearbeidde industrivarer, alle Norges handelspartnere	—	6,2	2,1	2 1/2	1 1/2
Industriproduksjon: Norges viktigste handelspartnere	—	—	+1,7	+1,3	1,0

¹⁾ Med unntak for Norge basert på OECD, Economic Outlook, desember 1982.

²⁾ Anslag fra Salderingsproposisjonen.

I Sverige var økonomien preget av stagnasjon eller svak nedgang både i 1981 og 1982. Bruttonasjonalproduktet falt med 0,7 prosent regnet i volum i begge årene. Utviklingen i 1983 vil bli preget av virkningene av devalueringen på 16 prosent i oktober i fjor og av en stram finanspolitikk. Det svenske Ekonomidepartementet regner med en moderat eksportledet oppgang gjennom 1983. Bruttonasjonalproduktet ventes å øke med 1,4 prosent i volum fra året før som følge av en gunstigere utvikling i utenriksøkonomien; vare- og tjenesteeksporten ventes å stige med 6–6,5 prosent, mens importen vil holde seg praktisk talt på samme nivå som året før. Dette er trolig den viktigste årsaken til at OECD regner med at stigningstakten for importen av bearbeidede industrivarer til Norges handelspartnere vil vise nedgang fra 1982 til 1983 (se tabellen), enda stigningstakten for totalproduksjonen i OECD-områder er ventet å øke. Sverige svarer for om lag 1/5 av norsk vareeksport, og det slår derfor sterkt ut at den svenske produksjonsøkningen ikke ventes å føre til økt svensk import.

Utvalgets litt mer optimistiske vurdering av utviklingen i Vest-Europa i 1983 enn OECD's desemberprognoser ga uttrykk for, bygger bl.a. på forutsetningen om at oppgangen i USA vil fortsette. Denne forutsetningen er som nevnt noe usikker. Videre forutsettes det at det heller ikke i Vest-Europa vil finne sted noen tilstramming i den økonomiske politikken, noe som lett kan skje om prisstigningstakten skulle øke igjen. Men foreløpig virker det ikke sannsynlig at stigningen i prisene skulle tilta med det første; nedgangen i oljeprisene motvirker tendensen til stigning i råvareprisene ellers, og lønnsutviklingen ser i de fleste land ut til å være preget av den høye arbeidsløsheten.

2. NORSK ØKONOMI

Den realøkonomiske utviklingen

Bruttonasjonalproduktet var i 1982 ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall omtrent uendret fra 1981. Det er første gang siden 1958 at bruttonasjonalproduktet i Norge ikke har økt fra et år til det neste.

Antall årsverk utført i norsk økonomi ble redusert med ca. 0,5 pst. i 1982. Også dette er etter foreløpige regnskapstall. Til sammenlikning var det en gjennomsnittlig økning på ca. 1,4 pst. pr. år fra 1975 til 1980. Basert på Arbeidskraftundersøkelsene økte sysselsettingen målt som antall sysselsatte personer med 0,7 pst. i 1982.

Etter at olje- og gassproduksjonen i en rekke år har bidratt til å trekke veksten i bruttonasjonalproduktet oppover, har produksjonen vært omtrent uendret de to siste årene. Bruttoproduktet i oljevirksomheten (utvinning, boring og rørtransport) gikk i volum ned med 0,2 pst. i 1982. Denne sektoren hadde dermed en tilnærmet nøytral effekt på samlet BNP-utvikling i 1982.

Tabell 7b viser utviklingen i noen realøkonomiske hovedstørrelser i de siste årene sammen med anslag for utviklingen i 1983.

Det private konsumet økte i 1982 ifølge foreløpige regnskapstall med 1,9 pst. som er noe sterkere enn i 1981. En markert økning av nordmenns konsum i utlandet bidro anslagsvis med 0,7 pst. av denne veksten.

Husholdningenes disponible realinntekter økte anslagsvis med 2,8 pst. altså noe sterkere enn privat konsum. Kredittpolitikken synes isolert sett å ha ført til en demping av konsumveksten.

For 1980 og 1981 betyr de nyeste konsumanslagene en revisjon hhv. svakt opp og svakt ned i forhold til anslagene bl.a. i utvalgets foreløpige rapport.

Offentlig konsum økte med 0,9 pst. i 1982. Dette er langt lavere enn veksten i de foregående år, og veksten kan helt tilskrives økt militært konsum.

Fallet i bruttoinvesteringene i fast realkapital har sammenheng med bl.a. et spesielt høyt investeringsvolum i oljevirksomhet i 1981 da Statfjord B-plattformen ble levert. Innen industri var det også en markert nedgang i investeringene. Foreløpige nasjonalregnskapstall tyder på en volumnedgang på om lag 14 pst. Samtidig må det påpekes at volumveksten 1980–81 er justert fra 11,4 pst. til 15 pst. Boliginvesteringene viste en volumoppgang på 0,8 pst. fra 1981 til 1982.

De foreløpige nasjonalregnskapstallene viser en eksportverdivekst fra 1981 til 1982 på 5,7 pst.

Ifølge handelsstatistikken 1982 som omfatter noen færre varegrupper enn nasjonalregnskapet, økte eksportverdien av varer med 8,6 pst. Volumet viste imidlertid stagnasjon når skip holdes utenfor. Verdien av råolje- og naturgasseksporten økte med 11,4 pst. Med en prisvekst på vel 10 pst. impliserer dette en svak volumoppgang. Verdien av vareeksporten utenom skip, oljeplattformer, råolje og naturgass steg ifølge handelsstatistikken med 1,1 pst. Volumet sank med 0,8 pst.

De foreløpige nasjonalregnskapstallene viser en importverdiøkning på 11,2 pst. fra 1981 til 1982. Ut fra handelsstatistikken steg importen av varer i 1982 også med 11,2 pst.

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1983

regnet i verdi og med 5,9 pst. regnet i volum. I volumtallet er da skip holdt utenfor.

Importprisøkningen var også i fjor svakere enn eksportprisøkningen. For varer utenom skip, bedret bytteforholdet seg med 3,5 pst. fra 1981 til 1982 mot 8,2 pst. året før (Handelsstatistikken).

Ifølge foreløpig regnskap sank eksportoverskuddet til 20 800 mill. kroner i 1982 fra ca. 26 500 mill. kroner i 1981. På driftsregn-

skapet ble overskuddet redusert til 5 300 mill. kroner fra knapt 13 200 mill. kroner i 1981.

Disponibel realinntekt for Norge økte med hele 19 pst. fra 1978 til 1980. Økt utvinningstakt i Nordsjøen og prisstigning på olje og gass var årsak til den sterke økningen. Siden 1980 har veksten avtatt til 3,2 pst. i 1981 og til en tilbakegang på 0,2 pst. i 1982 ifølge foreløpige regnskap.

Tabell 7b. Utviklingen i noen økonomiske størrelser. Prosentvis endring fra året før 1975-priser.

	Regnskap					Anslag 1983		
	1978	1979	1980	1981 ¹⁾	1982 ²⁾	Nasjonal- budsj. ²⁾	Sald prp. ²⁾	OECD ³⁾
Privat konsum	÷ 1,6	3,2	2,3	1,3	1,9	1,5	1,4	1
Offentlig konsum	5,3	3,5	4,7	5,2	0,9	2,2	2,2	2¼
Bruttoinvesteringer i fast kapital	÷11,2	÷ 5,0	÷ 0,8	15,1	÷ 8,2	1,5	2,9	1¾
Sjøfart og oljevirksomhet	÷47,9	÷16,5	÷33,6	120,3	÷27,1	5,1	12,9	..
Annet	2,9	÷ 2,8	5,3	2,8	÷ 3,4	0,4	÷0,3	..
Innenlandsk bruk av varer og tjenester (inkl. lagerinvesteringer)	÷5,6	3,7	4,9	1,0	3,0	1,9	2,3	1¾
Herav uten investeringer i sjøfart og oljevirksomhet	÷ 1,6	4,7	6,0	÷ 2,4	0,6	1,7	1,5	..
Eksport	8,4	2,6	2,1	0,2	÷ 1,7	2,3	0,4	¼
Tradisjonelle varer	6,6	8,1	0,5	0,9	÷ 1,1	5,0	2,0	..
Annet	9,5	÷ 0,9	3,2	÷ 0,3	÷ 2,1	0,9	÷0,4	..
Import	÷13,5	÷ 0,7	3,3	1,9	5,6	5,0	4,8	4
Tradisjonelle varer	÷ 9,8	4,7	9,0	÷ 2,5	4,7	3,5	2,1	..
Annet	÷19,7	÷10,7	÷ 9,2	13,2	7,5	7,6	9,8	..
Bruttonasjonalprodukt	4,5	5,1	4,3	0,3	÷ 0,0	0,8	0,4	¼
Herav uten sjøfart og oljevirksomhet	1,8	4,3	2,6	0,8	0,7	1,8	1,2	1

.. Oppgave mangler.

¹⁾ Foreløpig regnskap.

²⁾ Volumvekst i 1981-priser.

³⁾ Landrapport om Norge, februar 1983.

Tabell 7c. Norges vareeksport og veksten i våre eksportmarkeder. Prosentvis volumendring fra året før.

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Norges eksport av varer uten skip, råolje, naturgass og oljeplattformer ¹⁾	÷12,5	10,3	÷5,5	6,6	8,1	0,5	0,9	÷1,1	2,0
Norges eksport av bearbeidde varer ²⁾	÷15,1	11,5	÷5,5	9,4	6,3	1,4	÷0,1	1,9	÷1,5
Norges eksportmarkeder for bearbeidde varer ³⁾	÷ 5,0	9,5	2,3	4,5	10,7	2,8	2,1	2½	1½
Bruttonasjonalproduktet hos våre handelspartnere	—	—	—	—	—	0,9	÷0,4	0,1	0,7
Industriproduksjon hos våre handelspartnere	—	—	—	—	—	÷0,7	÷1,7	÷1,3	1,0

¹⁾ Volumtall målt i 1975-priser.

²⁾ SITC 5-9 eksklusiv skip og plattformer. Volumtall målt i 1970-priser.

³⁾ Veiet gjennomsnitt av veksten i import av bearbeidde varer til Norges handelspartnere. Vekten er basert på eksportandelene i 1981.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, OECD og Salderinsproposisjonen, St.prp. nr. 1, Tillegg nr. 17 (1982-83).

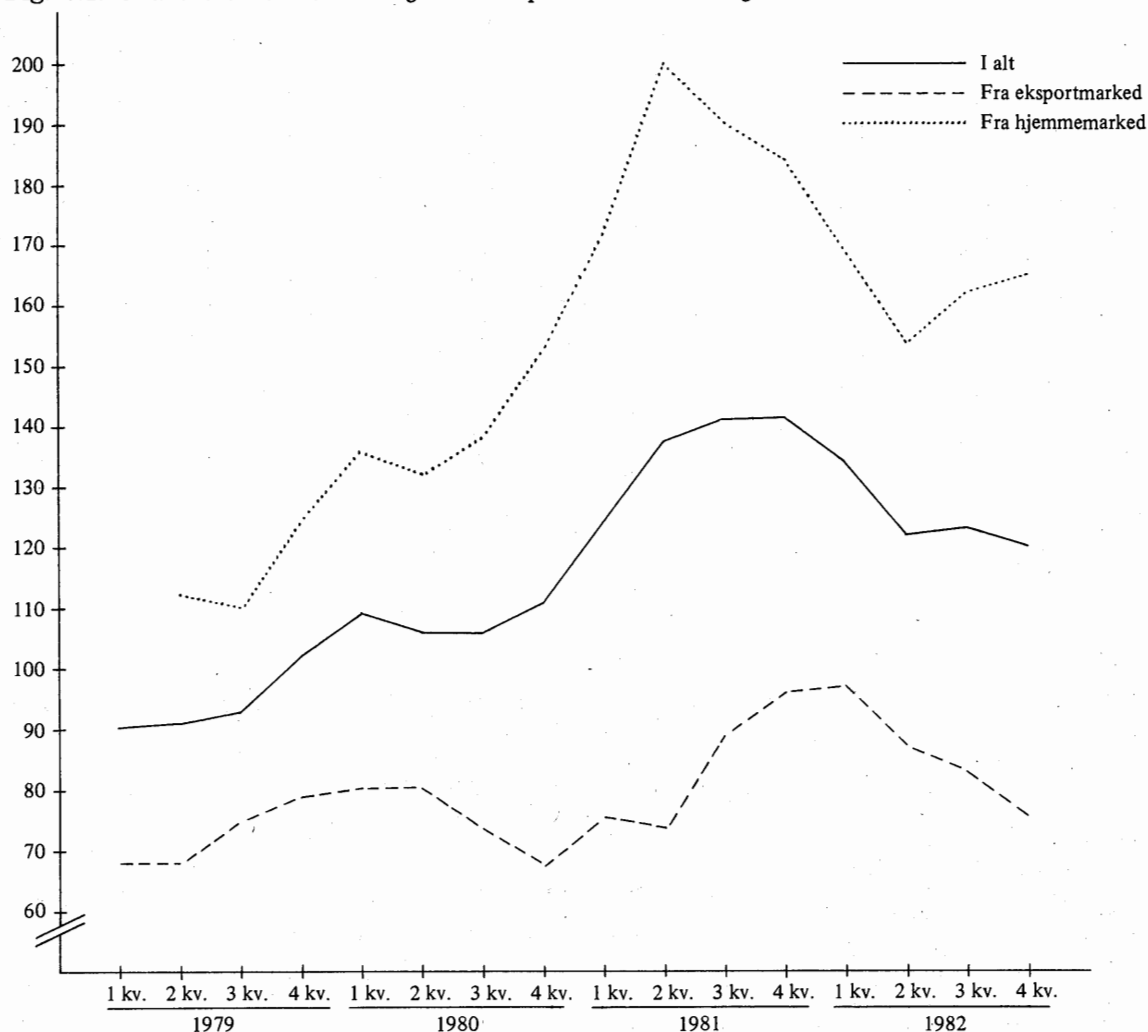
Utviklingen i markedsandelene for konkurranseutsatt industri

I tabell 7c er det gitt en sammenstilling av utviklingen i en del økonomiske hovedstørrelser hos våre handelspartnere som er viktige for etterspørselen etter norske eksportvarer. Det er grunn til å tro at svekkelsen av konkurranseevnen i norsk industri fram til 1977 bidro til tap av markeder til utenlandske konkurrenter, både på eksportmarkedene og på hjemmemarkedene. Fra 1977 til 1980 gjenvant industrien noe av sin konkurranseevne, som omtalt i kap. 6 pkt. 4.

I 1978 økte volumet av den tradisjonelle

vareeksporten og volumet av eksporten av bearbeidde varer sterkere enn veksten i Norges eksportmarkeder. I årene siden har utviklingen i eksportmarkedsandelene totalt sett på nytt vært svakere. Vekstanslagene for norsk eksport av bearbeidde varer fra 1982 til 1983 er noe lavere enn det prognosene for økningen i de norske eksportmarkedene skulle tilsi. Beregningsutvalget anser dette for å være en rimelig forutsetning, men vil antyde at eksportutviklingen i 1983 kan bli noe bedre enn det gjengitte anslag fra Salderingsproposisjonen, bl.a. ut fra de internasjonale økonomiske utsiktene.

Fig. 7.1. Ordrereserve. Metaller og verkstedprodukter. Ukorrigert verdiindeks 1976 = 100.

Utviklingen i industrien

Den internasjonale konjunkturedgang satte i økende grad sitt preg på den økonomiske situasjon i Norge i 1982. Produksjons-

og etterspørselsimpulsene fra utlandet var små, og store deler av næringslivet som leverte sine varer til eksport, arbeidet med lav kapasitetsutnyttning og dårlig lønnsomhet.

Også den innenlandske etterspørselen utviklet seg svakt. Industriproduksjonen falt gjennom året og lå totalt 2,4 pst. under nivået i 1981 (1975-vekter). Produksjonssvikten rammet med få unntak samtlige bransjer.

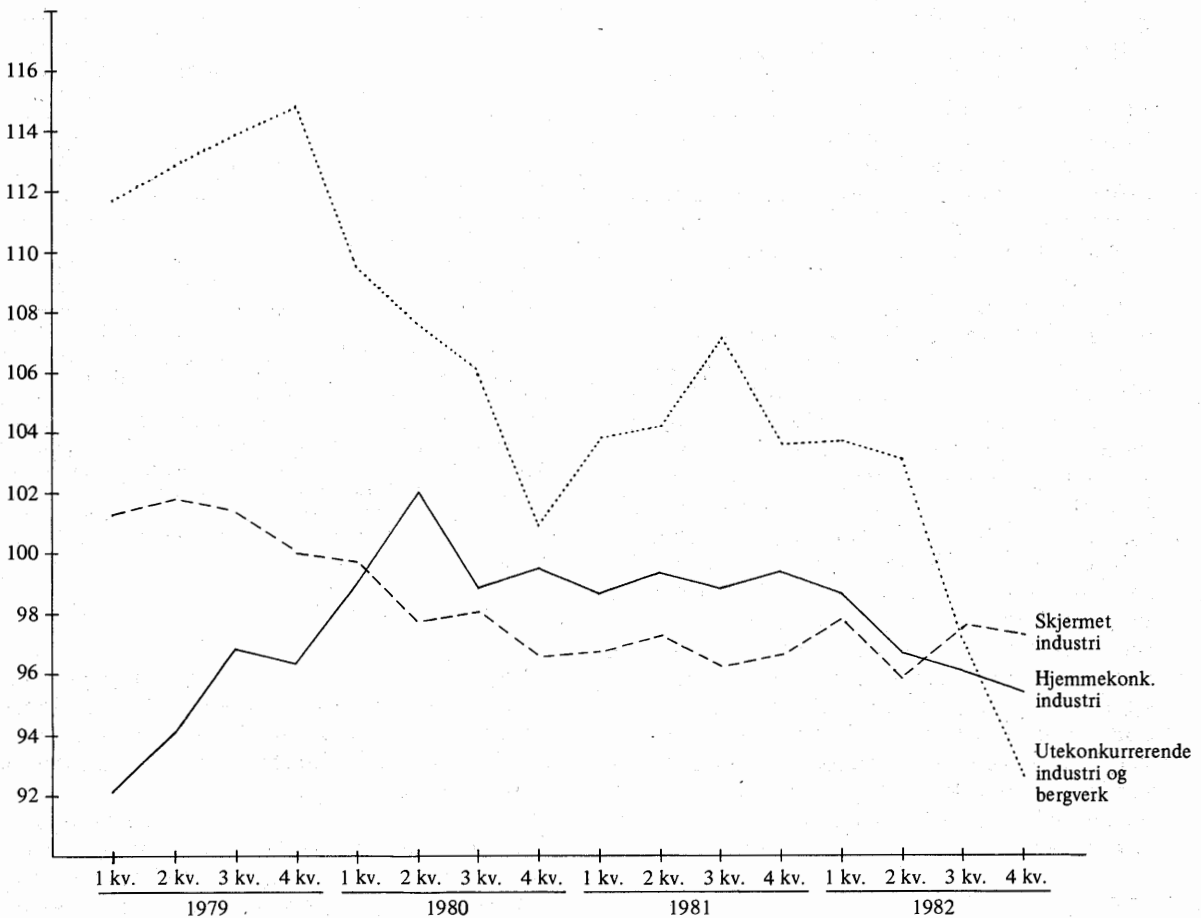
Industriens lagre av egne produkter, som passerte et bunnpunkt ved årsskiftet 1979/80, viste økning fram til våren 1981. Gjennom 1982 fram til 3. kvartal har lagerøkningen på ny vært markert. Det var særlig økning i eksportvarelagrene som bidro til dette.

Graden av kapasitetsutnyttning var lavere i 1982 enn i 1981 i store deler av industrien. Ordreservene innen bransjer som produserer metaller og verkstedprodukter, falt fra 1981 til 1982, se figur 7.1.

Produksjonen i utekonkurrerende industri og bergverk nådde en topp mot slutten av 1979. Gjennom 1980 falt produksjonen markert for å bli avløst av en viss stigning i 1981. I 1982 falt produksjonen på ny markert fra 2. kvartal og ut året, se figur 7.2. For 1982 sett under ett var produksjonen 5,2 pst. lavere enn i 1981.

I skjermet industri som omfatter produksjon av næringsmidler og grafisk produksjon og forlagsvirksomhet, har produksjonen ligget på et forholdsvis lavt nivå siden slutten av 1980. I 1982 var det en økning på 0,3 pst. i forhold til året før.

Fig. 7.2. Produksjonsindeks for industri og bergverk. Sesongkorrigerte kvartalstall 1975 = 100.

Produksjonen i hjemmekonkurrerende industri falt gjennom 1982 etter å ha ligget på et stabilt nivå siden 3. kvartal 1980. For året sett under ett var produksjonen 2,4 pst. lavere enn i 1981.

Etter sesongkorrigerte beregninger (hvor bl.a. olje- og gassutvinning ikke er med) lå eksportvareproduksjonen i industrien på et forholdsvis høyt nivå i 1981. Fra høstmånedene viste produksjonen nedgang som fort-

satte gjennom 1982. For 1982 sett under ett var samlet produksjon av eksportvarer 2,0 pst. lavere enn i 1981.

Produksjonen av konsumvarer fra industrien endret seg lite gjennom 1981. Vinteren 1981-82 var det en viss stigning i produksjonen, men den falt deretter gjennom resten av året. For året sett under ett var produksjonen 0,9 pst. lavere enn i 1981.

Investeringsvareproduksjonen økte fram til høsten 1981. Deretter har trenden i produksjonsutviklingen vært avtakende. Samlet var produksjonen av investeringsvarer 2,4 pst. lavere i 1982 enn året før.

Produksjon av vareinnsats i bygg og anlegg viste etter sesongkorrigerte oppgaver også en nedadgående tendens i 1982. I forhold til 1981 gikk produksjonen ned med 1,1 pst.

Også produksjonen av annen vareinnsats fulgte en nedadgående tendens i 1982. Nedgangen i forhold til 1981 ble på 1,7 pst.

Ut fra foreløpig nasjonalregnskap gikk sysselsettingen ned med ca. 3 pst. i industri og tradisjonell bergverk i forhold til 1981. Innen bygg og anlegg var sysselsettingen i samme tidsrom omtrent uendret.

Produksjons- og sysselsettingsutviklingen i industri og bergverk i 1982 betyr at produktivtveksten fortsatt var svak, ca. 1 pst. regnet pr. årsverk.

Mange av de konkurranseutsatte bedriftene står overfor problemer knyttet til høye kostnader kombinert med dårlige avsetningsmuligheter. Tall fra Industristatistikken viser f.eks. at i 1980 var 55 000 industriarbeidsplasser i bedrifter hvor lønnskostnadene var høyere enn den verdi som skapes i bedriften av innsatsfaktorene arbeidskraft og kapital (bruttoproduktet). Ytterligere 100 000 arbeidsplasser var i bedrifter der lønnskostnadene utgjorde fra 80-100 pst. av bearbeidingsverdien. Det må bemerkes at beregningene er foretatt for ett enkelt år. De sier intet om hvordan utviklingen har vært og hvordan tilsvarende tall har vært under andre konjunkturforhold. En annen svakhet ved tolkningen av tallene er at en heller ikke vet hvor lenge den enkelte bedrift har vært i en situasjon med lønnskostnader som overstiger verdiskapningen.

Sysselsettingsutviklingen

Fra 1979 har det vært en avtakende vekst i sysselsettingen. Ifølge Arbeidskraftundersøkelsene har utviklingen vært som følger:

Tabell 7d. *Sysselsatte personer.
Pst.vis endring.*

1979- 1980	1980- 1981	1981- 1982	4. kv. 1981- 4. kv. 1982
2,2	1,0	0,7	0,4

Samtidig har antall årsverk vist en svakere vekst, noe som indikerer et økende omfang av deltidsarbeid i norsk økonomi. Arbeidskraftundersøkelsene viser også at antall personer i arbeidsstyrken har økt sterkere enn antall sysselsatte de siste årene. Motstykket til dette er en økende arbeidsledighet, se tabell 7e

Tabell 7e. *Registrert arbeidsledighet.
Sesongkorrigert månedstall.¹⁾*

	Antall	I pst. av arbeids- styrken
1980	22 278	1,3
1981	28 436	1,7
1982	41 388	2,4
Desember 1982	58 690	3,5
Januar 1983	59 306	3,5
Februar 1983	62 448	3,7

¹⁾ Tallene samsvarer med de Statistisk Sentralbyrå publiserer. Ulike sesongkorrigeringsmetoder kan gi forskjellig størrelse på det sesongkorrigerte tallet. Statistisk Sentralbyrå har valgt å legge til eller trekke i fra et fast antall personer hver måned. Disse regnes som sesongbestemt ledighet og antas å være uavhengig av nivået på arbeidsledigheten totalt. De tall Arbeidsdirektoratet publiserer er basert på en annen korrigeringsmetode. Deres metode har de siste månedene gitt noe lavere arbeidsledighet enn angitt i tabellen.

Tabell 7e viser også sesongkorrigerte månedstall for de siste 3 måneder. Ukorrigert ledighetstall ved utgangen av februar viste 67 477 personer. I dette tallet er medregnet 13 661 helt permitterte.

Tabell 7f angir utviklingen i sammensetningen av de registrerte ledige det siste året. Tallene viser at økningen i ledighet i stor grad har rammet industri- og bergverksarbeidere. De fleste av disse arbeidere innen næringer som er avhengig av den internasjonale konjunkturutvikling og utviklingen i konkurranseevne.

Tabell 7f. Utvikling i registrert ledighet etter yrker, desember 1981–desember 1982.

	Desember 1981	Prosent	Desember 1982	Prosent	Endring desember 1981–82	Prosent
Totalt	35 595	100	62 833	100	27 238	100
Industri- og berg- verksarbeidere ¹⁾	10 442	29	22 362	35	11 920	44
Bygge- og anleggs- arbeidere	4 470	13	6 036	10	1 566	6
Service-yrker ²⁾	14 677	39	22 614	36	8 937	33
Primærnæringer	1 217	3	1 820	3	603	2
Arbeidskraft uten yrkestilknytning	5 789	16	10 001	16	4 212	15
Herav:						
Industri, bergverk og sjøfart	12 197	34	25 706	41	13 509	50

¹⁾ Ifølge yrkesinndelingen til Arbeidsdirektoratet vil gruppen også inkludere enkelte yrker innen transport og tjenesteytende næringer slik som verkstedsarbeidere, montører m.v.

²⁾ I denne oppstillingen vil service-yrker omfatte følgende grupper der arbeidsledige med direkte tilknytning til industrien kan være medregnet.

– teknisk vitenskapelig arbeid m.v. (økning 500 det siste året)

– administrasjonsarbeid (økning 250 det siste året)

– kontorarbeid (økning 1 250 det siste året)

I gruppen er også inkludert arbeidsledige i reiselivet som i noen grad må sees som konkurranseutsatt og grupper som nærmest må regnes ikke å ha noen yrkestilknytning (føringspraksis ved arbeidskontorene avgjør).

Utsiktene for 1983

Tabel 7b foran gjengir anslag på veksten i de realøkonomiske hovedstørrelser slik de er gitt i Nasjonalbudsjettet 1983, i Salderingsproposisjonen for 1983 og av OECD i deres siste rapport om norsk økonomi (februar 1983).

Mens BNP-veksten i Salderingsproposisjonen ble anslått til 0,4 pst. fra 1982 til 1983 ble den av OECD anslått til ¼ pst.

For de innenlandske etterspørselskomponentene ligger OECD's anslag lavere enn de siste offisielle norske, både med hensyn til privat konsum og bruttoinvesteringer i fast kapital. Anslagene innebærer en svak vekst i innenlandsk etterspørsel.

Driftsbalansen vil ifølge Salderingsproposisjonen vise et underskudd på 6,4 milliarder kroner i 1983 mot et overskudd på 13,2 milliarder kroner i 1982. OECD anslår driftsbalansen til samme størrelsesorden.

I Salderingsproposisjonen anslo Finansdepartementet en produksjonsnedgang i industri og bergverk på ca. 0,5 pst. fra 1982 til 1983. Produktivitetsbedringen ble anslått til 1½ pst. Dette vil i tilfelle innebære en nedgang i industrisysselsettingen på 2 pst.

Etter Beregningsutvalgets mening tyder de siste opplysningene på at konjunkturut-

viklingen i utlandet i 1983 kan bli noe gunstigere enn det som ble lagt til grunn i Salderingsproposisjonen.

De viktigste nye utviklingstrekk er:

- USA, Storbritannia, Vest-Tyskland og Danmark kan få noe gunstigere utvikling i 1983 enn antydnet i Salderingsproposisjonen
- oljeprisene har gått markert ned.

Oljeprisnedgangen vil i første omgang ha en direkte negativ effekt på vår utenriksøkonomi og landets disponible realinntekt. På sikt vil imidlertid en prisnedgang kunne få positiv virkning for vårt tradisjonelle næringsliv.

Alt i alt regner Beregningsutvalget med at impulsene fra utlandet på norsk produksjon kan bli noe bedre enn antydnet i 1983-anslagene i tabell 7b

Dette innebærer samtidig, isolert sett, en gunstigere utvikling i sysselsettingen enn det som ligger til grunn i Salderingsproposisjonen. I samme retning virker de ekstraordinære syssesettingstiltakene som settes i gang i år. På den annen side vil de forhold som er nevnt foran i avsnittet om sysselsettingen, trekke i retning av en fortsatt høy arbeidsledighet i norsk sammenheng.

KAPITTEL 8

Pris- og sysselsettingskonsekvenser ved alternative forutsetninger om lønnsutviklingen

8.1 INNLEDNING

Landsorganisasjonen i Norge har i brev av 22. desember 1982 bedt om at Det tekniske beregningsutvalg tar opp arbeidet med prognoser for den økonomiske utvikling av den type utvalget utarbeidet frem til 1975. Spørsmålet ble drøftet i møte mellom Regjeringen, LO og N.A.F. 11. januar i år. På grunnlag av disse drøftelsene ba Forbruker- og administrasjonsdepartementet Utvalget om å utarbeide anslag for 1983 bl.a. for pris- og sysselsettingsutviklingen, som del av forberedelsene foran inntektsoppgjørene. Beregningene forutsettes basert på alternative forutsetninger for lønnsutviklingen m.v.

For en del år tilbake utarbeidet Beregningsutvalget tilsvarende betingede prisprognoser hvert år. Som et hjelpemiddel brukte utvalget den gang modellene PRIM og MODIS. Denne gangen har utvalget også brukt en ny modell, MODAG A. Nærmere omtale av denne modellen er gitt i avsnitt 8.2 nedenfor.

Utvalget har i dette kapitlet utarbeidet betingede prisprognoser under alternative forutsetninger om lønnsutviklingen m.v. To alternativer for lønnsveksten fra 1982 til 1983 er lagt til grunn, henholdsvis 6 prosent og 8 prosent. Det er forutsatt samme lønnsutvikling for lønnstakere i og utenfor LO-N.A.F.'s tariffområde. Ved begge alternativer er det den faktiske lønnsutvikling inklusive glidning det dreier seg om.

På grunn av den usikkerhet som knytter seg bl.a. til utviklingen i driftsmarginene (driftsresultatet pr. produsert enhet) i de skjermede næringer, har en ikke funnet det riktig å gi prognosene i form av bestemte tall (punkttestimater). I stedet har en utarbeidet intervaller for prisveksten for hvert av de to lønnsalternativer det er regnet på. Resultatene er gjengitt i avsnitt 8.4.

På anmodning har Beregningsutvalget denne gang også forsøkt å vurdere de sysselsettingsmessige konsekvensene av alternative lønnsvekstforutsetninger. Resultatet av disse vurderinger er omtalt i avsnitt 8.5.

Selv om en i arbeidet med pris- og sysselsettingsprognoser har gjort seg nytte av ulike modeller, betyr ikke dette at prognosene er fri for vurderingsmessige elementer. Modellene er i seg selv usikre, og dertil kommer at forutsetningene for prognosene i stor utstrekning har skjønnsmessig karakter.

8.2 MODELLGRUNNLAGET

Som nevnt ovenfor utarbeidet Beregningsutvalget i de første år av sitt virke sine prognoser ved hjelp av pris- og inntektsfordelingsmodellen PRIM. Noe senere ble denne modell avløst av MODIS IV, som er den hovedmodell som brukes bl.a. i nasjonalbudsjettarbeidet. MODIS IV har innebygget i seg det kostnadskryssløp som var hovedelementet i PRIM, men inneholder i tillegg et detaljert kvantumskryssløp, en skatteblokk, en konsummodell etc. Tross dette er MODIS IV en ganske «åpen» modell i den forstand at det er mange økonomiske sammenhenger som den ikke tar hensyn til og som må håndteres «utenfor modellen». Modellen ser for eksempel bort fra at endringer i kostnadsforhold kan påvirke norske eksportpriser og hjemmepreiser og dermed føre til endringer i eksport- og importandeler; den ser bort fra at endringer i produksjonsvolumet kan påvirke utviklingen i arbeidskraftproduktiviteten etc. MODIS IV er av denne grunn ikke noe ideelt verktøy for utarbeiding av prognoser.

I Statistisk Sentralbyrå er det i løpet av de par siste år utviklet en modell, kalt MODAG, som er en aggregert versjon av MODIS IV. MODAG inneholder i hovedtrekk de samme økonomisammenhenger som MODIS IV og er like «åpen» som denne. Den har derfor fra et prognosesynspunkt de samme svakheter som MODIS IV.

Til bruk for Beregningsutvalget har derfor Statistisk Sentralbyrå i nært samarbeid med Økonomiavdelingen i Finansdepartementet i løpet av februar og mars utviklet en ny og utvidet versjon av MODAG. I den nye versjon (kalt MODAG A) er flere økonomisammenhenger modellert. Modellen er dermed mer «lukket» og således enklere (men ikke nødvendigvis sikrere) å bruke i prognosearbeidet. Men fortsatt er det slik at det er sammenhenger i økonomien som modellen ikke tar vare på og som må bestemmes utenom modellen.

MODAG A er utformet under sterkt tidspress og har derfor foreløpig karakter. Blant annet har det ennå ikke vært tid nok til å teste modellen og til å studere dens egenskaper ved anvendelse på historiske data.

MODAG A er utvidet i forhold til MODIS IV/MODAG med følgende estimerte sammenhenger:

Prisblokken: Det antas varierende grad

av kostnadsoverveltning, samtidig som det antas å ta noe tid fra kostnadene øker til prisene settes opp. I praksis kan dette ha sammenheng med bl.a. institusjonelle forhold og i hvilken grad kostnadsøkningene er anteperte. Minst overveltning antas det for enkelte eksportsektorer. I disse sektorene antas prisene for norske varer i stor grad å følge konkurrerende verdensmarkedspriser. Noe større grad av kostnadsoverveltning finner en i de hjemmekonkurrerende sektorer. I de skjermede sektorer forutsetter modellen full kostnadsoverveltning, også her med tidsforskyvning.

Import og eksport: Eksportetterspørselen for tradisjonelle varer antas i modellen å være avhengig av utviklingen i eksportmarkedet og relative priser. Importetterspørselen for tradisjonelle varer bestemmes av veksten i norsk økonomi og av relative priser.

Lagerinvestering for enkelte viktige eksportprodukter antas å være avhengig av lagerbeholdningen i utgangssituasjonen og produksjonsutviklingen. På kort sikt møtes økt etterspørsel i noen grad ved salg fra lager. På lang sikt tilpasses lagerbeholdningen sitt «normal-nivå».

Etterspørsel etter arbeidskraft: Modellen regner med en viss treghet i tilpasningen av arbeidskraft ved endret produksjonsnivå. På kort sikt antas økninger i produksjonen å kunne skje uten tilsvarende økninger i sysselsettingen. Ved lav kapasitetsutnyttning vil produksjonsøkninger i større grad kunne skje ved å utnytte produksjonsutstyret bedre. Når en er nær kapasitetsgrensen, vil en produksjonsøkning kreve en relativ stor økning i sysselsettingen.

Selv om en har modellert flere sammenhenger i MODAG A enn i MODIS IV/MODAG, er det fremdeles mye som må håndteres eksogent

- delvis fordi det er eksogent for norsk økonomi (internasjonal utvikling, importpriser, oljeproduksjon etc.)
- delvis fordi det er offentlige virkemidler (off. kjøp av varer og tjenester, offentlig regulerte priser m.v.)
- delvis fordi en ikke har bygget ut modellen fullt ut ennå. Eksempler på det siste kan være økte investeringer i fast realkapital og andre tilbudsside-reaksjoner på økt lønnsomhet av produksjonen. Sammenkoblinger over til pengesiden av økonomien er heller ikke innarbeidet i modellen. I enkelte sammenhenger er det også ønskelig å modellere lønnsveksten, i alle fall

lønnsglidningen. Dette vil en komme nærmere tilbake til i avsnitt 8.6.

8.3 FORUTSETNINGER

De internasjonale forutsetninger og prisimpulsene fra utlandet er beskrevet henholdsvis i kapittel 7 og kapittel 4.

For norsk økonomi er utviklingen i priser, lønninger og sysselsetting i 1981 og 1982 beskrevet i kapitlene 4 og 7.

De forutsetninger som ligger i modellspesifikasjonen, samt håndteringen av økonomiendogene, men modelleksogene størrelser, vil fremgå av teksten i de følgende avsnittene i dette kapitlet.

8.4 MULIG PRISSTIGNING VED ALTERNATIVE FORUTSETNINGER OM LØNNSVEKSTEN

De prisprognoser for 1983 som framkommer ved bruk av MODAG A under alternative forutsetninger om lønnsveksten er gjengitt i tabell 8.1. Tabellen viser de beregnede direkte og indirekte bidrag til konsumprisstigningen fra ulike prisbestemmende faktorer. Tilsvarende tall for 1982 er tatt med til sammenlikning.

Tabell 8.1. *Illustrasjonsmessig dekomponering av konsumprisstigningen i 1982 og 1983 ved alternative forutsetninger om lønnsveksten¹⁾. Beregnede direkte og indirekte bidrag fra ulike prisbestemmende faktorer.*

Prisbestemmende faktorer	Virkning på konsumprisindeksen Prosent		
	1981-82	1982-83 Ved lønnsvekst 6 pst. 8 pst.	
Importpriser	2,0	2,1	2,1
Offentlige regulerte priser og jordbrukspriser	4,0	2,9	3,3
Avgifter og subsidier	0,6	0,6	0,6
Lønnskostnader som overveltes i priser ..	2,7	1,5	1,9
Driftsresultat som overveltes i priser ..	2,0	0,4-1,4	0,6-1,6
Konsumprisindeksen i alt	11,3	7,5-8,5	8,5-9,5

¹⁾ Beregningene er utført for alternative lønnsvekstforutsetninger, dvs. at det sett bort fra virkningen fra de øvrige prisbestemmende faktorene tilbake på lønnsveksten, jfr. drøftingen i avsnitt 8.6.

Beregningene for 1983 bygger blant annet på følgende forutsetninger:

- Anslaget på bidraget fra importprisene bygger blant annet på de siste anslagene fra OECD og direkte kontakt med norske importører, jfr. kapittel 4. De seneste oljeprisnedslagene er innarbeidet i anslagene.
- Importprisene er antatt å bidra til prisstigningen, ikke bare direkte, men også indirekte ved at
 - vareinnsatskostnadene øker
 - importprisene påvirker prisene på varer som produseres i Norge, men som utsettes for konkurranse fra utlandet.
- For offentlige takster, avgifter, subsidier og andre priser som direkte avgjøres av det offentlige, er lagt til grunn det allerede vedtatte opplegget for 1983. Det er forutsatt realprisøkninger på elektrisk kraft og husleier. For jordbruksprisene er det forutsatt at årsinntekten for jordbruket skal øke parallelt med årsinntektene for arbeidere og at samme andel av totalrammen ved jordbruksoppgjøret vil bli tatt ut ved prisøkningen i 1983 som i 1982. Offentlig regulerte priser og jordbrukspriser bidrar direkte til prisstigningen men også indirekte ved at vareinnsatskostnadene øker.
- Endringer i lønnskostnader påvirker prisstigningen, minst for importkonkurrerende varer hvor kostnadsendringer bare i noen grad blir omveltet, mest for varer og tjenester fra skjermede næringer hvor kostnadsendringer er antatt å bli overveldet fullt ut.

Sett over en viss tidsperiode er det grunn til å tro at driftsmarginer pr. produsert enhet i skjermede næringer, vil ha en tendens til å følge lønnskostnader pr. produsert enhet. Dette var en grunnleggende forutsetning i PRIM, som var den modell Beregningsutvalget brukte i sitt arbeid i årene fra 1966 og utover. Erfaringer kan imidlertid tyde på at det er en viss treghet i pristilpasningen. De siste par årene har således driftsresultatene pr. produsert enhet i skjermede næringer steget vesentlig sterkere enn lønnskostnadene pr. produsert enhet. Utviklingen de siste månedene og korttidsutsiktene ifølge Prisdirektoratets prisprognoser tyder imidlertid på at dette kan være i ferd med å endre seg. Under disse forhold må anslag på driftsmarginene nødvendigvis bli svært usikre. Utvalget har derfor valgt å angi prisbidraget fra driftsresultatene i form av intervaller. Nedre grense i intervallene svarer til at driftsresultatene pr. produsert enhet i skjermede næringer vokser litt svakere fra 1982 til 1983 enn lønnskostnadene pr. produsert enhet, dvs. at

den uvanlig sterke relative vekst i driftsresultatet pr. produsert enhet som fant sted i årene 1981 og 1982, vil bli etterfulgt av en tilsvarende svakere relativ vekst i 1983. Øvre grense i intervallene svarer til at veksten i driftsresultatene pr. produsert enhet faller relativt sett like mye som veksten i lønnskostnadene pr. produsert enhet fra 1982 til 1983, sammenlignet med året før. Driftsresultatene pr. produsert enhet vil i dette tilfellet fortsatt vokse betydelig sterkere enn lønnskostnadene pr. produsert enhet.

I tillegg til de modellberegninger som det er gjort rede for ovenfor, har Beregningsutvalget forsøkt å vurdere den sannsynlige prisvekst fra 1982 til 1983 på mer direkte måte. En har tatt utgangspunkt i den prisprognose fram til mai i år som er utarbeidet av Prisdirektoratet og gjengitt i kapittel 4. Prisdirektoratet ventet at prisstigningene fra januar til mai vil bli 2-2,5 prosent, som svarer til en prisstigningstakt på ca. 6,5 prosent (årlig rate). Dersom en legger Prisdirektoratets prognose for mai til grunn, og dersom en tenker seg at prisstigningen fra mai til desember vil bli like sterk i år som i fjor (9,2 prosent årlig rate), vil den gjennomsnittlige prisstigningen fra 1982 til 1983 bli på noe i underkant av 9,5 prosent. Nå kan det tenkes at prisstigningen fra mai til desember i år vil bli svakere enn i samme tidsrom i fjor, bl.a. fordi det i år sannsynligvis vil bli gitt mindre tillegg ved lønns- og jordbruksprisforhandlingene. Dersom en beregningsmessig legger til grunn en prisstigning fra mai til desember på 6,5 prosent årlig rate (samme prisstigningstakt som i tidsrommet januar-mai) og videre forutsetter at Prisdirektoratets prognose for mai vil holde, vil prisstigningen fra 1982 til 1983 bli på noe i overkant av 8,5 prosent.

Konklusjon: Med støtte dels i de modellberegninger som er foretatt, dels i Prisdirektoratets prisprognoser fram til mai, vil Beregningsutvalget anslå prisstigningen fra 1982 til 1983 ved en lønnsvekst på 8 prosent til å bli noe mellom 8,5 prosent og 9,5 prosent. Ved en lønnsvekst på 6 prosent kan den sannsynlige prisstigningen ventes å bli noe mellom 7,5 prosent og 8,5 prosent.

Beregningsutvalgets medlem Gulbrandsen er enig i at prisstigningen ved en lønnsvekst på 8 prosent neppe vil bli over 9,5 prosent. Medlemmet kan imidlertid ikke akseptere de prisprognoser som utvalget for øvrig har lagt til grunn. Dette vil bl.a. innebære et brudd med den utvikling Beregningsutvalget har konstatert i de skjermede deler av næringslivet og som har medført en kraftig økning av driftsmarginene både i 1981 og 1982. I forhold til Prisdirektoratets

prognoser fikk vi en noe lavere prisstigning i januar. Fra januar til februar steg imidlertid prisene i samsvar med Prisdirektoratets prognose. Prisdirektoratets prognose fram til mai gir inntrykk av at den underliggende prisstigning fortsatt er sterk. Med samme prisstigning fra mai og ut 1983 som i 1982, blir prisstigningen fra 1982 til 1983 ca. 9,5 prosent.

Beregningsutvalget vil til slutt understreke at det er den samlede lønnsveksten for alle grupper i samfunnet som er grunnlaget for prisprognosene. De alternative forutsetninger om lønnsvekst kan således ikke overføres direkte på noe enkelt tariffoppgjør. Utvalget vil understreke at prisutviklingen innenlands på kort sikt er særlig følsom overfor lønnsutviklingen i skjermede sektorer. I de seinere åra har lønnsutviklingen i en del skjermede sektorer vært særlig sterk, se kapittel 1 og 2. Skulle dette bli resultatet også i 1983, vil prisstigningen kunne bli sterkere enn lagt til grunn i prognosene.

Tabell 8.2. Beregnede virkninger på sysselsettingen ved 2 pst. lavere lønnsvekst i ett enkelt år.

Virkning via:	Virkning på sysselsetting. Målt i årsverk
Privat konsumetterspørsel og endringer i relative priser	+ 300
Økt offentlig kjøp av varer og tjenester	600
Økte investeringer og økt produksjon i konkurranseutsatte næringer pga. bedret lønnsomhet	2 500
Sum	2 800

Tabell 8.3. Beregnede virkninger på noen økonomiske hovedstørrelser ved 2 pst. lavere lønnsvekst i ett enkelt år. Faste 1981-priser.

<i>Prosentvis endring:</i>	
Bruttonasjonalprodukt	+ 0,16
Import	+ 0,06
Eksport	+ 0,26
Privat konsum	+ 0,45
Offentlig konsum	+ 0,22
Investering	+ 0,68
<i>Absolutt endring. Mill. kr.:</i>	
Driftsbalansen overfor utlandet	+ 450
<i>Faktorinntekter:</i>	
Driftsresultat	+ 1 650
Herav: Industrien	+ 950
Lønnskostnader	+ 1 500

8.5 ANDRE ØKONOMISKE VIRKNINGER AV ULIKE LØNNSVEKSTFORUTSETNINGER

Tempoet i lønnsveksten vil ikke bare influere på prisutviklingen, men også påvirke utviklingen i mange andre størrelser i økonomien, blant dem sysselsettingen. De viktigste virkninger av en lavere lønnsvekst kan summeres opp punktvis på følgende måte:

- Lavere lønnsvekst fører til lavere kostnadsvekst for bedriftene. I følge modellen vil det variere i hvilken grad bedriftene tar dette ut i bedre driftsmarginer eller i hvilken grad de reduserer prisveksten. Som pekt på foran vil bedrifter i skjermede næringer, i alle fall sett over en viss tidsperiode, redusere prisveksten i takt med reduksjonen i kostnadsveksten. Bedrifter i konkurranseutsatte næringer vil også i noen grad redusere prisveksten, mest i hjemmekonkurrerende næringer. Modellberegningene tyder imidlertid på at de i hovedsak vil øke driftsmarginene. Lavere kostnadsvekst i konkurranseutsatte næringer fører derfor først og fremst til at lønnsomheten bedres. Virkningen på etterspørselen etter norske produkter via bedre relative priser vil være beskjeden.
- De bedre driftsresultater i konkurranseutsatte næringer kan føre til høyere investeringer, og i tilfelle på lengre sikt til økt produksjonskapasitet, økt produksjon og dermed høyere markedsandeler hjemme og ute. Disse virkninger er imidlertid også avhengig av utviklingen i etterspørselen ute og hjemme. Sammenhengen mellom økt driftsresultat og økte investeringer og tilbud av norske varer må anslås utenfor modellen. Modellen kan imidlertid brukes til å anslå virkningene på sysselsetting og andre økonomiske størrelser av slike koblinger.
- Selv om prisveksten blir mindre, vil lavere lønnsvekst føre til at husholdningenes disponible realinntekter alt i alt utvikler seg svakere. Utvalget har lagt til grunn at overføringene (trygdeytelser) til husholdningene også justeres ned ved lavere lønnsvekstforutsetninger. Ved gitte nominelle kredittrammer vil realverdien av kreditttilførselen bli høyere. Dette vil isolert sett føre til høyere privat konsum. Totalt sett vil imidlertid privat konsum utvikle seg svakere ved lavere lønnsvekst.
- Gitte nominelle beløp på offentlige budsjetter vil ved lavere prisstigning gi rom for høyere reell etterspørsel etter vareinnsats og investeringer.

Et forsøk på å tallfeste virkningene av en lavere lønnsvekst ved hjelp av MODAG A er gitt i tabellene 8.2 og 8.3. Alt i alt vil bruttonasjonalproduktet bli høyere ved lavere lønnsvekst. Videre vil Norges driftsbalanse overfor utlandet bli bedret, noe som kan gi rom for ekspansive tiltak utover de som er innarbeidet i beregningene ovenfor. Driftsresultatene, særlig i industrien, vil øke mens lønnssummen går ned.

En lavere lønnsvekst vil også føre til høyere sysselsetting. Som antydnet i tabell 8.2 vil imidlertid utslagene av 2 prosent lavere lønnsvekst i ett enkelt år neppe bli særlig store. Utvalget har ikke beregnet virkningene av lavere lønnsvekst i flere år framover. Som en ser av tabellen er investeringsutviklingen og økt produksjon i konkurranseutsatte næringer p.g.a. bedret lønnsomhet av vesentlig betydning for de virkninger for sysselsettingen en regner med.

Det kan være stor usikkerhet knyttet til hvor raskt flere av de sammenhengene som er diskutert ovenfor vil virke. Det er rimelig å tro at det tar noe tid før alle virkningene av en lavere lønnsvekst vil ha slått igjennom. De sysselsettingsvirkninger og andre virkninger som er diskutert ovenfor vil derfor delvis påløpe i 1983 og delvis i årene etterpå.

8.6 NÆRMERE OM FORUTSETNINGENE OM LØNNSVEKSTEN OG DRIFTSRESULTAT

En kan stille spørsmål om de postulerte lønnsvekster er i samsvar med den beregnede utvikling i priser, inntekter og sysselsetting. Tilsvarende spørsmål kan også stilles for de postulerte driftsresultatutviklinger.

Ved hjelp av lønnsblokken i FINMOD, som er en økonomisk modell utviklet i Økonomiavdelingen i Finansdepartementet, har en studert sammenhengen mellom lønninger, priser, inntekter og sysselsetting. Svakere lønnsvekst betyr svakere utvikling i disponibel realinntekt for lønnstakere, jfr. avsnitt 8.5. Dette kan føre til et press fra visse lønnstakergrupper og resultere i økt lønnsglidning. Svakere lønnsvekst betyr noe økt sysselsetting. Isolert sett kan dette i visse situasjoner føre til uønsket press i arbeidsmarkedet, men faren for dette er neppe så stor i 1983 som i tidligere år.

Lavere lønnsvekst og dermed lavere prisvekst betyr større vekst i publikums likviditetsbeholdning, i reelle termer. Publikums etterspørsel etter (real-)penger vil øke på grunn av høyere BNP, men (real-)likviditetsbeholdningene vil øke forholdsvis mer. Det kan derfor oppstå et prispress i enkelte varemarkeder, noe som vil bidra til å trekke driftsmarginene oppover. Det er også mulig at lønnstakeres prisforventninger oppjusteres som følge av større vekst i realpengeomengden.

Vedlegg 1.

Foretatte revisjoner av driftsresultattallene

Tabell 1. Driftsresultat (inntekt av kapital og av eget arbeid), alle næringer. Mill. kr.

Regnskap/ publikasjon	Utgitt	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Utsyn 72.....	mars 73	15 810										
Utsyn 73.....	feb. 74	16 499	18 793									
Mars 73.....	april 74	16 499	19 273									
Utsyn 74.....	feb. 75	17 012	20 135	23 781								
Mars 74.....	april 75	17 012	20 135	24 344								
Utsyn 75.....	feb. 76	16 787	19 562	23 426	23 201							
Mars 75.....	april 76	16 787	19 562	23 417	23 321							
Utsyn 76.....	feb. 77	16 819	19 839	23 706	24 059	28 307						
	april 77	16 819	19 839	23 706	24 059	27 304						
Utsyn 77.....	feb. 78		20 014	23 381	24 203	26 069	29 017					
Mars 77.....	april 78		20 014	23 381	24 203	26 069	27 000					
Nasjonalregnskap 67-77.....	sept. 78	16 916	20 012	23 381	24 204	26 069	27 000					
Utsyn 78.....	feb. 79			23 402	24 229	25 640	25 113	30 242				
Mars 78.....	april 79			23 402	24 229	26 001	25 632	32 363				
Nasjonalregnskap 62-78.....	jan. 80	16 914	20 012	23 402	24 229	26 003	25 633	32 362				
Utsyn 79.....	feb. 80				24 229	25 048	25 276	31 536	42 458			
Mars 79.....	april 80				24 229	25 048	25 276	31 733	43 614			
Utsyn 80.....	feb. 81					25 048	25 276	33 017	46 271	70 647		
Mars 80.....	april 81								46 271	68 941		
Utsyn 81.....	feb. 82								47 715	68 749	83 932	
Mars 81.....	april 82								48 034	68 749	83 210	
Utsyn 82.....	feb. 83									69 203	83 313	92 032

Tabell 2. Driftsresultat (inntekt av kapital og av eget arbeid), industri. Mill. kr.

Regnskap/ publikasjon	Utgitt	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Utsyn 72.....	mars 73											
Utsyn 73.....	feb. 74	3 412	4 794									
Mars 73.....	april 74	3 412	4 867									
Utsyn 74.....	feb. 75	3 948	5 297	8 126								
Mars 74.....	april 75	3 948	5 297	8 309								
Utsyn 75.....	feb. 76	3 880	4 934	6 747	6 103							
Mars 75.....	april 76	3 880	4 934	6 963	6 607							
Utsyn 76.....	feb. 77	4 042	5 196	6 892	6 686	7 725						
Mars 76.....	april 77	4 042	5 196	6 892	6 686	7 438						
Utsyn 77.....	feb. 78		5 197	6 901	6 988	6 795	7 972					
Mars 77.....	april 78		5 197	6 901	6 988	6 795	7 480					
Nasjonalregnskap 67-77.....	sept. 78	4 044	5 198	6 902	6 949	6 605	7 149					
Utsyn 78.....	feb. 79			6 938	6 984	6 328	5 363	3 694				
Mars 78.....	april 79			6 938	6 984	6 328	5 370	4 876				
Nasjonalregnskap 62-78.....	jan. 80	4 072	5 228	6 939	6 984	6 329	5 370	4 873				
Utsyn 79.....	feb. 80				6 984	6 328	5 185	4 757	6 885			
Mars 79.....	april 80				6 984	6 328	5 185	4 757	6 852			
Utsyn 80.....	feb. 81					6 328	5 185	4 708	7 893	9 973		
Mars 80.....	april 81							4 708	7 893	9 101		
Utsyn 81.....	feb. 82								9 729	7 996	10 126	
Mars 81.....	april 82								10 182	7 996	9 685	
Utsyn 82.....	feb. 83									8 817	8 232	8 894

Vedlegg 2.

**Endringer i priser og beregningsgrunnlag i utvalgte bedrifter i en del tjenesteytende bransjer.
(Utarbeidet av Prisdirektoratet.)**

Bransje	Antall bedrifter		Veide gjennomsnitt for landet ¹⁾ Endring fra 31.12.81 til 15.12.82			Merknader
	som er pålagt meldepl.	som har meldt om økninger	Timepris i pst.	Beregningsgrunnlag ²⁾ (lønnssats) i pst.	Pris på ytelse(r) i pst.	
Malere	69	61	8,0	7,7	—	Gj.snitt av teorikurs og kjøretime.
Blikkenslagere	54	46	12,2	7,6	—	
Byggmestere	59	51	10,3	7,0	—	
Rørleggere	92	85	12,6	10,0	—	
Elektrisk installasjon	95	83	13,8	9,6	—	
Murere	34	25	8,8	9,4	—	
Glassmestere	31	26	9,7	8,2	—	
Sjåførskoler	125	118	—	—	13,2	Gj.snitt på utvalg av ytelser
Reparasjon av kontormaskiner	36	33	—	—	16,8	
Frisører	168	153	—	—	12,8	
Vaskerier/reenserier	58	51	—	—	12,2	
Bensinstasjoner	113	63	—	—	6,3	do.
Bilverksteder	144	143	17,1	—	—	do.
Reparasjon av radio og TV	69	52	11,7	—	—	1 overnatting med frokost.
Reparasjon av el. husholdningsart.	58	43	11,9	—	—	
Hoteller	112	102	—	—	18,1	
I alt	1 317	1 135				

¹⁾ Gjennomsnitt innen distriktet er lagd med de enkelte bedriftenes omsetningstall som vektor. Gjennomsnitt for landet er lagd ved å la hvert distriktsgjennomsnitt veie etter folketallet i distriktet.

²⁾ Beregningsgrunnlaget er vanligste lønnssats for fagarbeidere i bedriften ved regningsarbeid.

NOU

Norges offentlige utredninger 1982 og 1983

Statsministeren:

Maktutredningen. Sluttrapport. NOU 1982: 3.
Rapporten om massemedier. NOU 1982: 30.

Departementet for handel og skipsfart:

Utenlandske arbeidstakere i den norske handelsflåte. NOU 1982: 31.
Skipsfartens konkurranseevne. NOU 1983: 7.
Reksten-saken. NOU 1983: 13.
Regulering av regnskapsføreryrket. NOU 1983: 20.

Finans- og tolldepartementet:

Bankstrukturen. NOU 1982: 39.

Fiskeridepartementet:

Råstoffutjevning i fiskeindustrien. NOU 1982: 5.
Bedre utnyttelse av marine ressurser. NOU 1982: 28.
Kapasitetsforholdene i fiskeforedlingsindustrien i Sør-Norge.
NOU 1982: 41.

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

Foreløpig grunnlag for inntektsoppgjørene 1982. NOU 1982: 1.
Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982. NOU 1982: 11.
Pressestøtten. NOU 1982: 44.
Foreløpig grunnlag for inntektsoppgjørene 1983. NOU 1983: 1.
Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1983. NOU 1983: 23.

Forsvarsdepartementet:

Sivile og militære flyruter. NOU 1982: 21.

Industridepartementet:

Industrimineraler. NOU 1982: 24.
Ensidige industristeder. NOU 1983: 10.

Justis- og politidepartementet:

Prøveprosjekt med samfunnstjeneste. NOU 1982: 4.
Fastsettelse og innkreving av underholdsbidrag. NOU 1982: 14.
Ny tinglysingslov. NOU 1982: 17.
Generelle lovregler om erstatning for furensningsskade.
NOU 1982: 19.
Narkotikabrudd, ran og heleri. NOU 1982: 25.
Forlikrådsordningen. NOU 1982: 40.
Straffebestemmelsene i merverdiavgiftsloven og investeringavgifts-
loven. NOU 1982: 42.
Inkassovirksomhet. NOU 1983: 8.
Lov om film og video. NOU 1983: 9.

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Samlivslære i skolen. NOU 1982: 7.
Pædagogisk-psykologisk veiledningstjeneste. NOU 1983: 4.
Skoleledelse og skoleutvikling. NOU 1983: 14.

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Om en ny valglov. NOU 1982: 6.
Kommunaløkonomisk styring. NOU 1982: 9.
Lov om ferie. NOU 1982: 12.
Forenklinger i bygningsloven. NOU 1982: 13.
Nytt inntektssystem for kommunene. NOU 1982: 15.
Arbeidstilsynet. NOU 1982: 16.
Kirke- og undervisningsdepartementet — Funksjonsfordeling og
administrasjonsordninger. NOU 1982: 27.
Brannvesenets arbeidsoppgaver. NOU 1982: 32.
Nemnder på kommunenivå. NOU 1982: 38.
Dagpenger under arbeidsløse — omsorgsarbeid og utdanning.
NOU 1983: 19.
Næringslivets utviklingsmuligheter i innlandet. NOU 1983: 21.

Kultur- og vitenskapsdepartementet:

Nærradio. NOU 1982: 33.
Kabel-fjernsyn. NOU 1982: 34.
3-prosent avgift på omsetning av billedkunst og kunsthåndverk.
NOU 1982: 37.
Lærerutdanning til videregående skole. NOU 1983: 2.
Massemedier og mediepolitikk. NOU 1983: 3.
Stadnamn. NOU 1983: 6.
Universitets- og forskningsbibliotekene i Norge. NOU 1983: 17.

Landbruksdepartementet:

Rådgivningstjenesten i landbruket. NOU 1983: 22.

Miljøverndepartementet:

Utslippsavgifter. NOU 1982: 23.
Kulturminnevernet. NOU 1982: 36.
Planlov. NOU 1983: 15.

Olje- og energidepartementet:

Norges vassdrags- og elektrisitetssesens organisasjon. NOU 1982: 18.
Montørpersonell i elforsyningen. NOU 1982: 20.
Organiseringen av statens deltagelse i petroleumsvirksomheten.
NOU 1983: 16.
Fremdrift og rekkefølge i kraftutbyggingen. NOU 1983: 18.

Samferdselsdepartementet:

Teleutvalgets utredning I. NOU 1982: 2.
Samdistribusjon av aviser — Organisering. NOU 1983: 11.

Sosialdepartementet:

Samlivslære i skolen. NOU 1982: 7.
Kontroll av medisinsk teknisk utstyr. NOU 1982: 8.
Spesialistene i helsetjenesten, pleiehjemmene m.v. NOU 1982: 10.
Samordning av registreringsordninger for arbeidstakere
på kontinentalsokkelen. NOU 1982: 22.
Barnemishandling og omsorgssvikt. NOU 1982: 26.
Kirurgisk kreftomsorg i Norge. NOU 1982: 29.
Nasjonale tiltak for en geografisk likeverdig helsetjeneste.
NOU 1982: 35.
Brennevins-skjenkingen. NOU 1982: 43.
«Asylsuvereniteten». NOU 1983: 5.
Tiltak for å høyne den sykepleiefaglige standard i de psykiatriske
sykehusene. NOU 1983: 12.

Utenriksdepartementet:

STORTINGETS OG REGJERINGENS PUBLIKASJONER

Storingsproposisjoner

Forslag til vedtak fra Regjeringen i saker som Stortinget skal ta stilling til.
Abonnement: kr. 162,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Stortingsmeldinger

Inneholder bl.a.: Statsregnskapet, meldinger til Stortinget om arbeidet i statens bedrifter, meldinger om planer som Regjeringen vil sette i verk i framtida osv.
Abonnement: kr. 174,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Odelstingsproposisjoner

Regjeringens lovforslag.
Abonnement: kr. 108,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Dokumenter

Omfatter bl.a.: Rikerevisjonens antegnelser, Grunnlov, forslag, Private lovforslag, Svar til Regjeringen på forslag og henvendelser oversendt av Stortinget, Sivilombudsmannen og Ombudsmannensnemndas innberetninger m.m.
Abonnement: kr. 18,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Innstillinger til Stortinget

Stortingskomitéenes vurderinger av de enkelte proposisjoner og meldinger, og komitéenes forslag til vedtak i Stortinget (Innst. S.).
Abonnement: kr. 36,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Innstillinger til Odelstinget

Stortingskomitéenes vurderinger av lovforslag og odelstingsmeldinger samt komitéenes forslag til vedtak i Odelstinget (Innst. O.).
Abonnement: kr. 36,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Stortingstidende

Stenografiske referater fra møtene i Stortinget, Odelstinget og Lagtinget.
Abonnement: kr. 30,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Saksregister

Omfatter register for alle ovennevnte trykksaker. Utarbeides etter endt sesjon.
Abonnement: kr. 12,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Lover

Etter endt sesjon samles de i sesjonen vedtatte lover i ett hefte.
Pris: kr. 14,40 fritt tilsendt.

«Publikasjonsliste fra Storting og Regjering»

Liste over offentlige publikasjoner som foreligger trykt. Kommer ut ca. hver 14. dag under stortingsseksjonen. Abonnementspris kr. 24,— pr. sesjon. Statsinstitusjoner får listen fra Forvaltningstjenestene, Trykksaks ekspedisjon.

Abonnement

Kan tegnes hos Universitetsforlaget, Offentlige publikasjoner, Tollbugt 31, Boks 8134 Dep., Oslo 1. Postgiro-konto: 2 08 75 58.
Abonnementer som tegner abonnement etter 1. oktober får tilsendt de dokumenter som kommer etter tegningsdagen.

Statsinstitusjoner

bestiller i Forvaltningstjenestene, Trykksaks ekspedisjon, Boks 8169 Dep., Oslo 1.

Enkeltbestillinger

Nye og eldre proposisjoner, meldinger m.v., samt utredninger kan bestilles gjennom bokhandelen.
Prisen fastsettes etter trykksakens detaljer.

UNIVERSITETSFORLAGET